

Ludo Štúr

SLOVENSKÉ NÁRODNÉ NOVINY

Ročník 39
3/2023
11. február 2023

Cena 1,- €

ZALOŽIL LUDOVÍT ŠTÚR 1. AUGUSTA 1845

VYDÁVA MATICA SLOVENSKÁ

SLOVO O SLOVENSKU

Ak si niekto myslel, že porážkou komunizmu, keď sa slovanské národy konečne vymanili z červených okov, sa vytvorí demokratický priestor na ich užšiu spoluprácu, hlboko sa mýlil. Myšlienka slovanskej vzájomnosti a etnickej spolupatričnosti Slovanov v Európe sa objavila koncom 18. storočia počas osvietenstva. Šíriteľom tejto myšlienky bol u nás Ján Kollár a neskôr Ľudovít Štúr, zakladateľ našich Slovenských národných novín. Ten sa dokonca zúčastnil na prvom Slovanskom zjazde v Prahe 2. až 12. júna 1848. Už tam sa prejavila nejednotnosť názorov a rivalita. Následné historické stretnutia nemali významnejší historický význam. Komunisti ideológiou internacionalizmu potlačali národno-emanipatívne myšlienky slovanských národov vrátane nás. Po konci diktatúry proletariátu sa medzi Slovanmi začali prebúdať skôr xenofóbne postoje ako spolupatričnosť, ktoré vyvrcholili krvavým konfliktom na Balkáne. Národy si v rámci slobody slova začali navzájom vyčítať historické krivdy. Demokratická Európa Slovanov viac rozdelila, ako spojila.

Dvadsaťdruhého januára 1945 322. strelecká divízia Červenej armády oslobodila nacistický vyhľadovací tábor v Osvienčime. Koncom januára sme si pripomenuli sedemdesiate ôsme výročie tejto zlomovej chvíle. Poliaci na spomienkový akt nepozvali ruskú delegáciu. Dôvodom je vojna na Ukrajine. To ako keby Francúzi nepozvali na oslavy vylodenia v Normandii predstaviteľov Spojených štátov amerických. Riaditeľ múzea v Osvienčime Piotr Cywinski prilieval oheň do ohňa a o. i. uviedol: „V Európe opäť masovo zomierajú ľudia. Rusko, ktoré sa nedokázalo zmocniť Ukrajiny, sa rozhodlo ju zničiť.“ Rusko-poľské vzťahy sú komplikované už stáročia. V našich novinách sme o tom neraz písali. Preto sú Poliaci najaktívnejším národom v otázkach vojenskej pomoci Ukrajincom. Presvedčili dokonca Nemcov, aby súhlasili s poskytnutím ich útočných tankov Leopard ukrajinskej armáde. Podarilo sa im to. Nemci sa zdráhali. Nechceli, aby ich tanky opäť bojovali v oblastiach ako počas druhej svetovej vojny. Mieru v Európe to zďaleka nepomôže.

Ak si niekto myslel, že Rusko dokáže po konci komunizmu zjednotiť slovanské národy, tiež sa mýlil. Nech boli ich geopolitické dôvody a provokácie Západu akékoľvek, zaútočili na zvrchovaný susedný štát. A dnes sa na oboch stranách frontu prelína výlučne slovanská krv...

Maroš SMOLEC, šéfredaktor SNN

NEOGRAFIA
www.neografia.sk

R - 2023003

ISSN 0862-8823
03
9770862882007

PÁD MATOVIČOVEJ ÉRY

Hlasovanie č. 7

Prítomní: 148
Za: 92
Proti: 54
Zdržalo sa: 2
Nehlasovalo: 0

Schválené

Foto: TASR, Martin BAUMANN

Diplomatická nezrelosť prezidentky

str. 5

Ján Čarnogurský exkluzívne pre SNN

str. 6

Legendárny Jožko Golonka jubiluje

str. 12

TRI OTÁZKY PRE: Andreja SMOLÁKA, výtvarníka, galeristu, autora projektu Maľovaný rovník

Equator vyskladaný z maľovaných obrázkov

• Sninský Medzinárodný výtvarný festival sa hrdí niekoľkými rekordmi. Sústreďme sa však na projekt Maľovaný rovník, ktorý sa rokmi realizácie mení na samostatnú galériu najdlhšej zemskej rovníčkovky. Čo tento váš maľovaný rovník (equator) predstavuje?

Keď sme pred dvanástimi rokmi počas MVF v Snine sledovali s trinástim kolegami v televízii dokument k výročiu teroristického útoku na „dvojčiky“ WTC v New Yorku, ktosi navrhol, aby sme namaľovali na odsúdenie atentátu spoločný obraz. Ale čo s takým jedným veľkým plátnom? Idea postupne dozrela a každý namaľoval svoje humanistické posol-

stvo do dielka s rozmermi 20 krát 20 centimetrov, ktoré má symbolizovať či stelesňovať kilometer na rovníku. Prvý doniesla hneď na druhý deň ráno Thuraya Baksami z Kuvajtu. Tak sme namaľovali prvých trinásť kilometrov. Aby sme nimi obopli celú zemeguľu, má ich byť dovedna 40 075...

• Koľko ich je teraz a z koľkých krajín sú ich autori?

Dnes máme 2 614 obrázkov (km) od autorov zo 67 krajín. Každý má svojho pôvodcu, lebo jeden človek môže namaľovať iba jeden obrázok. Konkrétne váš má poradové číslo 157.

• Nedávno do Galérie Maľovaný rovník pribudlo v zahraničí

opäť väčšie množstvo obrázkov od ambasádorov projektu...

V januári bola na slovenskom veľvyslanectve v Jerevane prezentácia projektu a výstava 164 obrázkov osobností Arménska. Zastrešovala ho umelkyňa Armine Tumanjan. Tieto dielka ešte nie sú zarátané do celkového počtu. Ďalších okolo päťsto plátien je rozposlaných po Slovensku i svete. Možnože polovica z ich sa mi vráti. Akurát ma informovali, že si v Humennom mám vyzdvihnúť ďalších dvadsaťpäť obrázkov od osobností z Maďarska, ktoré tam vznikli vďaka novinárke Anne Šimkuličovej.

Zhovárал sa Emil SEMANCO

V SNN 4/2023
SI PREČÍTAŠ

Najbližšie vydanie matičných Slovenských národných novín 4 vyjde 25. februára 2023
■ Odišiel známy novinár a literát Slavo KALNÝ, slovenský reportér formátu Egona E. Kische
■ Spisovateľka Anna JÓNÁSOVÁ: Kniha je čarovné médium, ktoré oslovuje hlavu aj dušu

Na tridsiateho septembra si neplánujte nijaký program – predčasne volíme Moc ďalší dôležitý termín zas upiekla na poslednú chvíľu

Štefan ZLATOŠ – Karikatúra: Ľubomír KOTRHA

Predčasné voľby do NR SR budú 30. septembra 2023, ako sme už avizovali. Teraz už je to potvrdené aj zákonodarným zborom. Pre Slovensko budú mimoriadne dôležité vzhľadom na to, čo sa v našej spoločnosti udialo a odohráva od volieb v roku 2020.

Uznesením NR SR sa skracuje volebné obdobie začaté v roku 2020 tak, že predčasné voľby do NR SR budú 30. septembra 2023. Predseda parlamentu má podľa uznesenia vyhlásiť parlamentné voľby najskôr 130 a najneskôr 110 dní pred ich konaním. Na termíne 30. september sa dohodli strany bývalej koalície OĽaNO, SME RODINA, SaS a Za ľudí. Poslanci Smeru – SD navrhovali za termín konania volieb 27. máj, poslanci pôsobiaci v mimoparlamentnom Hlase – SD zase 24. jún. Ani jeden z týchto dvoch návrhov nezískal dostatočnú podporu poslancov.

■ ŠAPITÓ OSTÁVA

Cirkus sa neskončil.. Predseda parlamentu Boris Kollár povedal, že voľby vyhlási v zákonom stanovenom termíne a kandidátne listiny politických strán sa budú môcť podávať krátko po začiatku júla. „Som veľmi rád, že tento cirkus sa skončil, opozícia ho využívala len na to, aby znova vytvárala chaos“, dodal so zjavnou absenciou zmyslu pre politickú realitu na Slovensku. Autorom chaosu je tu totiž dlhodobá samotná koalícia. Zaujímavé časy však ešte len nastanú. Hoci voľby budú až na prelome septembra a októbra, platnosť koalície zmluvy sa skončí už v apríli.

■ SULÍKOVA ZÁSADOVOŠŤ

Zahlasovať za septembrový termín predčasných parlamentných volieb bolo súčasťou dohody a SaS tak postupovala, pretože si dohody ctí. Vyhlásil to šéf SaS Richard Sulík. Tvrdí, že to nie je neskoro oproti júnu. „Vôbec to nie je až tak neskoro, lebo tam budú dva letné mesiace, keď vláda nerokuje, parlament nezasadá, čiže predĺženie bude len mierne. Je to v podstate jeden pracovný mesiac oproti júnu. Dôležité je, že takto bola urobená dohoda.“

vysvetlil Sulík po hlasovaní. K tomu treba dodať, že koalícia nefunguje už od júna 2022 a je tak mimoriadne opovážlivé hovoriť o nejakých dohodách.

Uprostred tohto marazmu sa za rovnako farizejské dá považovať oznam z kancelárie hlavy štátu, že „prezidentka SR Zuzana Čaputová rešpektuje rozhodnutie parlamentu o termíne predčasných volieb a nepristúpi k vymenovaniu úradníckej vlády“. Média takto informoval Čaputovej hovorca Martin Strižinec.

■ PROTI ZÁUJOMOM ĽUDÍ

„Predčasné voľby do Národnej rady Slovenskej republiky, ktoré sa napokon budú konať 30. septembra, sú proti záujmom Slovenskej republiky“, konštatoval predseda Smeru – SD Robert Fico po tom, ako parlament termín odsúhlasil. „Vydieranie, kupovanie poslancov, kašľanie na občanov, obchádzanie Ústavy SR. To sú základné črty vlády v demisii, ktorá tu

bude bačovať až do septembra 2023“, vyhlásil Robert Fico. Pripomenul, že vláde parlament vyslovil nedôveru ešte v decembri 2022, a to aj hlasmi SaS. Tá v utorok podporila septembrový termín volieb, čím podľa Fica dala napokon vláde mandát až tohtoročného októbra. Tvrdí tiež, že neskorší termín volieb budú chcieť predstavitelia koalície využiť ešte na kriminalizáciu opozície.

■ POHRDANIE DEMOKRACIOU

„Bola to SaS, ktorá pomohla vysloviť nedôveru neschopnej vláde Eduarda Hegera a Igora Matoviča. Teraz nám SaS zabetónovala túto neschopnú vládu minimálne do konca septembra“, skonštatoval predseda Hlasu Peter Pellegrini. To, že odvolaná vláda bude vládnuť bez mandátu a právomoci takmer rok po svojom odvolaní, je podľa neho pohrdaním demokraciou. Predseda parlamentu a SME RODINA Boris Kollár už avizoval legislatívny

návrh, ktorým by sa zaviedlo pravidlo, že po páde vlády by sa museli konať predčasné parlamentné voľby napríklad do pol roka. Predseda mimoparlamentného Hlasu – SD Peter Pellegrini na to vyhlásil, že si vie predstaviť podporu tomuto návrhu. Kritizoval však, že Hegerova vláda sa udrží až do septembra a každú ďalšiu by zaviazala konaním volieb do pol roka.

■ SLUŠNÍ V PANIKE

Takmer súbežne s ohlásením termínu predčasných volieb začal biť na poplach aj bývalý multistraník a bývalý komentátor Marián Leško. „Sme v oveľa horšej situácii ako v roku 1998, a to hovorím úplne vážne ... Po prvý raz hrozí, že tábor, v ktorom bude Smer, získa ústavnú väčšinu. Nehráme o víťazstvo vo voľbách – na to zabudnite.“ Vyjadril sa Marián Leško pre Denník N. Simečkovi progresívcovia medzitým oznámili, že do volieb pôjdu samostatne.

Predčasné voľby do Národnej rady Slovenskej republiky sa teda uskutočnia 30. septembra tohto roku. V novodobej histórii samostatnej Slovenskej republiky sa predčasné parlamentné voľby konali už trikrát, v rokoch 1994, 2006 a 2012.

A perlička na záver – na hlasovanie o termíne predčasných volieb zareagoval aj predseda platformy Most – Híd strany Aliancia Konrád Rígó. Podľa neho si v OĽaNO pomýlili politiku s hokejom. „Ten sa hrá na tri tretiny. Ide o disciplínu, ktorá pozná aj predĺženie, ale len v prípade, ak sa zápas skončí nerozhodne. Tu však rozhodnutie už padlo 15. decembra“, vyhlásil. To, že „ďalších 290 dní chcú dotiahnuť bez dôvery parlamentu i občanov“, považuje Konrád Rígó za bezprecedentné. Dodajme, že aj neuveriteľne arogantné.

AKTUÁLNE

Českí občania si zvolili nového prezidenta. Je ním generál vo výslužbe Peter Pavel. Na prvý pohľad fešák senior. Aj to mu mohlo pomôcť pri jeho výraznom víťazstve nad politikom slovenského pôvodu Andrejom Babišom, ktorý donedávna viedol krajinu našich susedov ako ich predseda vlády. Povedzme si úprimne. Aj to bolo pre mnohých Čechov nad rámec chápania. Kontroverzný Slovák premiérom Českej republiky!?

Český Peter Pan

Ak by si ho zvolili aj za hlavu štátu, mnohí by to z nich asi nerozhodili... Aj preto sa počas tvrdej kampane v Čechách objavili proti Babišovi bilbordy, že jeden Slovák už Čechom stačil. Na reklamnom pútači bola pritom fotografia komunistického prezidenta Gustáva Husáka. Nielen z tohto dôvodu, ale aj pre otázku eštebačku minulosť, kontroverzné podnikateľské aktivity a zbytočné útočné vyhlásenia bola kampaň mainstreamu namierená proti Babišovi. Na druhej strane českým demokratom neprekážal fakt, že ich novozvolený prezident pôsobil v komunistickej vojenskej tajnej službe. Bulharský meter sa rozprestrel v Prahe...

Voľby boli kultúrnou vojnou. Vyhrál kandidát „demokratických síl“ Pavel. Ešte nie je oficiálne zvolený do funkcie prezidenta a už dokázal poriadne vytočiť Čínu. Telefonoval totiž s taiwanskou prezidentkou. Čínske vedenie proti tomu ostro protestovalo. Neváhal a rovnako verejne deklaroval svoj postoj voči rusko-ukrajinskému konfliktu. Dávnejšie sa vyjadril, že Rusko je nebezpečnejšie ako Islamský štát. Pozval našu prezidentku Z. Čaputovú, aby spoločne navštívili a podporili Ukrajinu. Našej prezidentke to asi imponuje, preto sa ponáhľala do jeho volebného štábu ešte pred koncom volieb, aby mu gratulovala k víťazstvu.

(mrs)

VŠIMLI SME SI

Dlhé mesiace sa dominanta bratislavského Starého Mesta Michalská veža strácala v lešení. V júli 2021 za začala jej generálna renovácia. Dispozície pre Múzeum mesta Bratislavy aj „zhotoviteľovi“ – nitrianskej eseročke PAMARCH – boli jasné: celkový rozpočet 1,6 milióna eura, z toho dotácia MK SR z programu Obnovme si svoj dom 597 500 eur a čas opráv osemnásť mesiacov...

Michalská veža je dominantou Starého Mesta Bratislavy.

Vynovená dominanta

Generálka tejto NKP s ešte stredovekým rodným listom sa po stosedemdesiatich piatich rokoch od poslednej opravy naplánovala „od podlahy“ a aj zahrnula všetko – samotnou stavbou začínajúc, pokračujúc zvonmi a všetkými kameňosochárskymi výzdobnými prvkami, aj so svätým Michalom archanjelom na „cibuli“ a s pozlátenými ciferníkmi hodín a olovenou tabuľkou nad bránou. Pravdaže, nezaobíšlo sa to bez otvárania časovej schránky s výrečnými atribútmi pripomínajúcimi našich predkov. Tí ju schovali v anjelovej hlave. Bolo mi jasné, že tak ako pri obnove Turzovho domu v Banskej Bystrici alebo „zdôstojňovaní“ prezidentského Grasalkovičovho paláca šikovnú nitriansku poetku, najmä však výtvarníčku Luciu Huňadovú na schôdzkach nášho umeleckého spolku dlhší čas opäť nevidím. Firma spod Zobora ju zamestnáva ako reštaurátorku práve na takéto ciele... Ak by žil akademický maliar Milan Mravec, ktorý mal na streche domu v susedstve veže ateliér a v blízkej pivničke U zbrojnoša sme neraz dnešok prepierali dúškami vín, pomenovali by sme obsah „novej časovej schránky“ vlozenej do otvoru v hlave anjela po svojom. A nie veľmi lichoťivo, aj keby sme nič v hlave nemali... Veď kto to videl pripomínať sa našim potomkom možno o dvesto rokov sklenenými skúmavkami so semenami plodín (?), zeminou z nenávratne miznúcich bratislavských vinohradov a dávno zvetranými veršami?

Text a foto: Emil SEMANCO

Pri výlete na vrch Hrb sa môžete občerstviť i prenocovať v útulnej horskej chate

Na križovatke turisticky značených chodníkov

Trávnato-lesnaté sedlo pod bralami Hrbu v nadmorskej výške 1 068 metrov je významnou križovatkou turisticky značených chodníkov. Východiskom výletu do týchto severných častí masívu Poľany a Veporských vrchov je najčastejšie staré banické mestečko Ľubietová. Úzka asfaltová cesta vedie k ranču Čelienec (na mape aj Včelínec). Odtiaľ síce smeruje k chate tvrdá lesná cesta, ale rampa nás prinúti zaparkovať a pokračovať pešo podľa modrých značiek.

Začiatok tohto turistického chodníka je v Ľubietovej. Na Starom majeri k nemu prichádza žltá značka z kúpeľov Brusno. Celkovo na tento výstup potrebujeme asi tri hodiny primeranej chôdze. Ďalšie prístupové trasy vychádzajú zo železničných zastávok v Predajnej, Lopeji a Chvatimechu. Červená značka, súčasť Rudnej magistrály, prichádza z lesníckej osady Tri vody v údolí Osrblianky a z Poľany výrazným hrebeňom Ľubietovského Vepra. Zdatnejší turisti sa sem dostanú aj z podpolianskych obcí. Vtedy príde vhod prenocovanie na chate.

Turistickú chatu pod Hrbom postavili Ľubietovskí turisti. Otvorili ju 15. júla 1935. Po ústupe povstalcov do hôr sa stala jedným z centier partizánskeho odboja. Sídliť tu štáb 1. československej partizánskej brigády a 3. partizánsky oddiel kapitána N. Kaličenka. Vo februári 1945 sa nemeckým a maďarským vojakom podarilo prelomiť partizánsku obranu a chatu vypálili. Po vojne vstala z popola a prvých návštevníkov opäť privítala 28. mája 1950.

ČO INÍ NEPÍŠU

Horská turistická chata na vrchu Hrb

To už bola v majetku štátu, ktorý ju poskytol pracovníkom Slovenskej akadémie vied. Po nich sa v osemdesiatych rokoch stala rekreačným zariadením národného podniku

Skleplast Trnava. Po vybudovaní vleku na lyžiarsky nenáročnom svahu ju vyhľadávali nielen pracovníci trnavského podniku.

Po zmene spoločenských pomerov prešla chata do súkromných rúk. Keď sme sa tam pred rokom zastavili, čakal nás plot so zamknutou bránou. Na tradičné pivo či kávu sme mohli iba spomínať. Ako sme sa dozvedeli, chata asi od roka 2015 slúžila len pobytovým akciám. Vyhliadli si ju najmä milovníci jogy. V júli tohto roku však zmenila majiteľa. Prevzala ju spoločnosť JKM Žerjavy z Bystrej. Vzápätí sa najmä na facebooku a turistických stránkach objavili pochvaly a informácie, že chata znova slúži turistom. Vo sviatočný deň 15. septembra sme sa o tom mohli presvedčiť na vlastné oči i na vlastný žalúdok, keďže chatárka pozvala turistov na guláš a kapustnicu.

Chata pod Hrbom je vhodným cieľom aj pre tých, ktorí si obľúbili poznávať prírodu zo sedla bicykla, a v zime sú tu dobré podmienky na putovanie na bežkách.

Text a foto: Jozef SLIACKY

Politický vládny cirkus pokračuje

Roman MICHELKO

Staré ruské príslovie hovorí, že drzosť je tiež dar. Drzosť, okázalé ignorovanie vôle ľudí, neschopnosť elementárnej sebareflexie a arogancia sú, žiaľ, charakteristikami súčasnej vlády. Už v komentári minulého vydania Slovenských národných novín sme písali o tom, že ak vláda stratí väčšinu a má vôľu ďalej vládnuť, musí si zabezpečiť parlamentnú toleranciu, aby mohla ďalej existovať. Taký bol stav zo septembra minulého roku, keď strana SaS odišla z koalície. Ako sa ukázalo, dlhodobo sa nedajú ignorovať politické zákonnosti. Pokus o novú definíciu politiky od občana Vetráka (aktuálne dobre plateného poslanca a právneho experta OĽaNO), že na vládnutie netreba väčšinu, bol mimo reálneho politického sveta. Ani skutočnosť, že menšinovej vláde bez dôvery neprechádzalo množstvo zákonov, nepostačovala na náznak sebareflexie.

Naopak, koalícia prišla s absurdnou tézou, že za prípadné neschválenie rozpočtu je zodpovedná opozícia. Koncentrácia absurdnosti a politickej bizarnosti napokon logicky viedla k pádu vlády. Ak by niekto predpokladal, že aspoň po tomto zásadnom politickom akte začne koalícia aspoň vnímať, čo sa stalo, bol by znova na omyle. Dočasne poverený premiér Heger napriek jasnému zadaniu prezidentky hľadať dohodu na predčasných voľbách v prvom polroku 2023 robil presný opak. Zúfalo a bez úspechu sa pokúšal poskladať novú sedemdesiatšestku ochotných poslancov. Ale aj táto jeho aktivita znamenala slepú uličku. Jediný náznak politickej sebareflexie sa prejavil pri prijímaní rozpočtu. To už dokonca aj Heger pochopil, že za prijatie rozpočtu musí zaplatiť politickú cenu. Tá pozostávala z dvoch krokov. Vtedy ešte nominálne úra-

dujúci minister financií Matovič bol úplne odrezaný od prípravy rozpočtu, ktorý nakoniec prešiel v úplne inom znení, ako ho pôvodne pripravil so svojím tímom. Druhým krokom bolo odobratie dočasného poverenia prezidentkou na premiérov návrh. Minister Matovič sa tak stal poslancom Matovičom. Predstava, že tento stav uchváli Sulík, sa sprvoti zdala reálna. Ukázalo sa však, že v jeho poslaneckom klube je podstatne viac realizmu než v jeho nepredstaviteľne insitných politických predstavách. Zo sedemdesiatšestky tak nič nebolo, ale iracionálne rozhodnutia Sulíka a spol. naďalej pokračovali. Skúsme si teda povedať niečo o motíváciách jednotlivých politických aktérov. V prípade OĽaNO je to jasné. Absolútna väčšina osadenstva posla-

neckého klubu nemá ďalšiu politickú perspektívu. Ich motivácia je teda jednoznačná: každý deň je dobrý, veď dostávam zaň nemalý plat. Je to síce krajne plytká, egoistická a amorálna motivácia, ale od toho materiálu sa naozaj nedá čakať nič iné. V prípade ZA ĽUDÍ platí detto. Napriek viacerým výhradám voči Borisovi Kollárovi musíme trpko konštatovať, že v tejto kríze prejavil najviac politického realizmu a politickej cti. Iste, jeho ochota podporiť aj navrhované skoršie termíny volieb nakoniec nestačila, ale aspoň verejne deklarovaná snaha podporiť aj skoršie termíny ukázala, že nie úplne všetci z koalície si neuvedomujú, do akého žalostného stavu priviedli našu krajinu. Najzásadnejším a najabsurdnejším hráčom v tejto hre tak ostáva Richard Sulík. Extrémne presluhovanie vlády bez dôvery v rozsahu deväť a pol mesiaca mu nielenže nemá prečo vyhovovať, ale ide priamo a bytostne proti jeho záujmom. Sám nijako neparticipuje na vládnej moci. Nemôže nič zásadnejšie ovplyvniť, práve naopak, všetky okolnosti hrajú proti nemu, resp. proti neskoršiemu termínu predčasných volieb. Matovič s Hegerom a Naďom verejne ohlasujú vznik akéhosi OĽaNO 2, ktorého nepokrytým cieľom je vytvoriť ponuku pre mest-

ského liberálneho voliča s jediným cieľom – citelne oslabiť Progressívne Slovensko a konečne dostať stranu SaS mimo parlamentu. O tom, že táto úvaha nemusí byť vôbec nereálna, sa mohli členovia strany SaS presvedčiť pri nedávnom prieskume, ktorý nameral tejto strane 5,6 percenta (!!!). Informácie prieskumných agentúr, že strana SaS má len tri percentá skalných voličov, by každého realisticky zmýšľajúceho predsedu viedla k úsiliu čo najviac urýchliť súčasnú agóniu vládnutia. No a ak by Sulík a jeho strana nakoniec odolali útoku od dua Heger – Matovič, je tu aj novo sa rodia Modrá koalícia, ktorá v pozadí s Dzurindom rovnako intenzívne poľuje na jeho hlasy. Sulík však namiesto toho, aby konal, dáva im obrovskú šancu efektívne osloviť svoj elektorát. Richard Sulík tak znova dokázal, že ani za trinášť rokov v politike sa nič z politickej abecedy nenaučil. A ako bonus navrch sa stáva spoluzodpovedným za to, že participoval na hanebnom termíne predčasných volieb, ktoré nakoniec budú až 30. septembra, teda takmer desať mesiacov po tom, čo súčasnej vláde aj on osobne vyslovil nedôveru. To sa nedá chápať. A to je skutočne politický cirkus.

Dočasný kabinet zhasína samosprávy

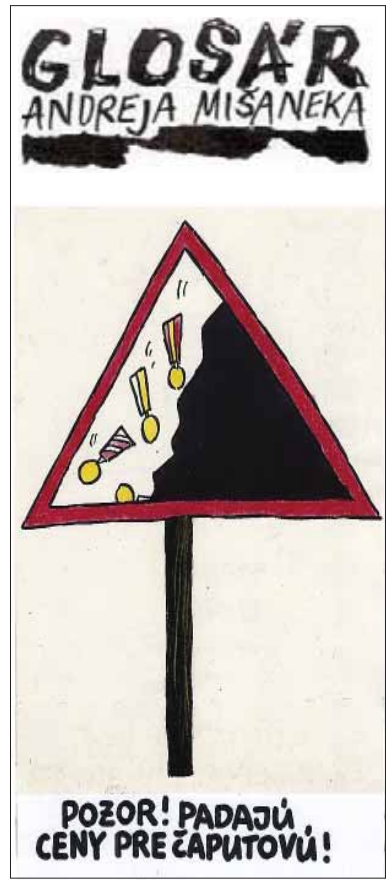
Ivan KRAČOVIČ

Sprofanovaná, odvolaná, ponížená a poverená vláda akosi nechápe, že má v zmysle ústavy len kúriť a svietiť. Najnovšie dokonca prinútila mestá a obce, aby sa ponorili do tmy. Samosprávy na pár minút protestne vyplí verejné osvetlenie. Do protestu pod názvom Mestám a obciam zhasína nádej sa zapojili stovky z nich. Môže za to okrem iného aj nezmyselné pretláčanie návrhu novely zákona o obecnom zriadení, zákona o majetku obcí a zákona o právnom postavení a platových pomeroch starostov i primátorov. Ako inak, bez konzultácii s tými, ktorých sa novela dotýka, teda miest a obcí. Obce a mestá takto upozornili, že potrebujú okamžitú pomoc najmä s vysokými cenami energií. Avizujú, že bez pomoci štátu prinesú samosprávam značné obmedzovanie poskytovaných služieb obyvateľom. Ročné vyúčtova-

nia elektriny a plynu spôsobili obciam a mestám obrovské nedoplatky, pretože skokovo vzrástli sadzby energií. Samosprávy dosiaľ nepocítili sľubované zastropované ceny energií a vláda sa zaoberá všetkým možným, len nie riešením dosahu jej politiky na občanov. Pritom vláda samosprávam deklarovala pomoc s energokrizou s tým, že pri nákladoch nad strop pri elektrine a plyne osemdesiat percent obciam a mestám preplatí štát. Obce zverejňujú faktúry, ktoré dokazujú, že im vzrástli účty za energiu o stovky percent, čo začne časom spôsobovať ich platobnú neschopnosť. Mesačné zálohové platby za plyn vzrástli napríklad mestu Tornaľa v okrese Revúca v porovnaní s minulým rokom takmer o 750 percent,

v prípade elektriny o 250 percent. Niektoré obce majú platiť za mesiac toľko, čo v minulých rokoch za desať mesiacov. Nepomohlo ani šetrenie. Keď dodávateľ energií zistil, že neodobrali zmluvné množstvo, jednoducho ich preradil do vyššieho tarify pásma. Legislatíva na to nemyslela. V obci Petrova Ves šetřili a tešili sa, že náklady občanom nestúpnu. Prišla im pokuta 4 300 eur, čo je pre takúto malú obec veľká suma. Obec Unín dostala pokutu desaťtisíc eur. Predsedníčka Zdrúženia dodávateľov energií Jana Ambrošová to neberie ako pokutu, ale neodobratie zazmluvneného množstva plynu, a tým nedodržanie podmienok dohody. Obce a mestá, robili len to, čo im prízvukovala vláda. Šetřili. Nechtiac sa tak stali obeťami jej zlých rozhodnutí. Obce začínajú uvažovať o prerobení svojich rozpočtov, ktoré

schvaľovali v minulom roku. Kto to zaplatí? Nuž, obyvateľ vo zvýšených daniach. Vyprázdnené obecné kasy musí niekto naplniť a odvolaní ministri to nebudú. Za pár rokov súčasnej poverenej vlády sme sa dopracovali k temperovaniu verejných budov a vypínaniu každého druhého osvetlenia v uliciach. Úrad pre reguláciu sieťových odvetví na konci januára informoval o zvyšovaní cien za dodávku pitnej vody a čistenie odpadovej vody cez verejnú kanalizáciu. Dôvodom sú výrazne zvýšené náklady na elektrickú energiu potrebnú na čerpanie a čistenie vôd vo vodárenských sieťach. Napríklad v Banskej Bystrici stúpne vodné a stočné o 83 percent. Proti nevidanému zdražovaniu protestuje Asociácia prednostov územnej samosprávy, Unia miest Slovenska sa chce obrátiť aj na prezidentku Zuzanu Čaputovú. Nevieme, či to pomôže, lebo ona aj poslednými krokmi dokazuje, že ju viac zaujíma zahraničie ako vlastná krajina. Samosprávy si neuvedomujú, že žiadajú pomoc od neschopnej vlády, ktorá svojimi nekompetentnými a deštruktívnymi rozhodnutiami sama tento stav spôsobila. Nepotrebujú pomoc, ale novú schopnú vládu.

AKO BOLO, ČO BOLO

Bývalému futbalovému reprezentantovi Jožkovi Štibrányimu sme v Cisárskej akadémii Marca Aurelia na Psiaroch udelili titul DoktorHororuSkaza. Je to jediná vysoká škola, na ktorej si nemohol kúpiť titul nijaký podvodník ani plagiátor. Tento titul, ktorý dostali historik Matúš Kučera, olympionici Nasťa Kuzminová a Matej Tóth, chirurgovia Milan Očenáš, Svetozár Haruštiak a František Hampl, herci Oldo Hlaváček a Ľubo Paulovič, futbalista Titus Buberník a vinár Karol Braniš, udelujeme len osobnostiam, ktoré nám robia radosť a tak stavajú bariéru tým, čo nám v médiách, v politike a v živote vyrábajú každodenné horory. Vasil, ako ho volajú medzi kamarátmi, vtipkovaním zabával spoločnosť. Medziiným nám priblížil okamih, keď strelil gól svetoznámy Španielom a vystlal nám cestu do slávneho finále s Brazíliou. Vasil stál pri stredovej čiare, keď ktosi z našich odkopol loptu. Kým španielski obrancovia San-

tamaria a Reija stihli zareagovať, získal niekoľkometrový náskok a rútil sa na brankára. Hviezdnemu Sedrunovi naznačil strelu, ten sa hodil na trávnik a Vasil ho prehodil ako na tréningu. Slovanista Schroif v našej

Danajský dar pre futbalistu Štibrányiho

Peter VALO

bráne čaroval a španielskym hviezdám sa vyrovnal nepodarilo. Domov sa vrátili s veľkou slávou. Vasil dostal za druhé miesto na majstrovstvách sveta štyritisíc korún. Jeho otec kúpil za ne parkety do obývačky. Trnavčania ich spolu s Jožkom Adamcom privítali s nadšením. Od družstevníkov dostali po prasiatku ovenčenom mašľou. Vasilov otec zhlobil chlievik a rodina sa vytešovala na predvianočnú zabíjačku. Fotografiu oboch futbalistov s prasiatkami uvidel prvý tajomník ÚV KSS

Karel Bacílek. Rozzúrilo ho, že družstevníci neplnia plán a rozďávajú prasatá. Vládnci hlupák po pár dňoch poslal do Trnavy a Vlčkoviec príslušníkov Verejnej bezpečnosti, ktorí prasiatka zhabali. Nešťastný predseda družstva sa

prišiel ospravedlniť. Sľúbil, že im k Vianociam dodajú vykrmené prasce. Strach z vládnuceho debila Bacílka bol však silnejší ako sľuby, a tak ostalo len pri slovách. Predseda družstva po Vianociach sľúbil Vasilovi bicykel Favorit, na ktorý čaká dodnes. Legendárny futbalista Jozef Štibrányi deväťkrát reprezentoval ČSR. Dal jediný gól, ale ten naozaj stál za to. Potom sa venoval učiteľskému povolaniu. Za päťdesiat rokov v školstve (jeden čas robil aj zástupcu riaditeľa)

mu „vd'aka“ Kaníkovmu „zmrazovaniu“ dôchodkov vymerali štyristotridsať eur. Tituly zaslužilých majstrov športu a majstrov športu a s nimi spojené benefity sa po prevrate v roku 1989 zrušili, akoby športové výkony boli

politickými aktmi. Na ocenenie športových úspechov sa v tých časoch kašľalo. Až v roku 2015 schválili Zákon č. 112 paragraf 3 o príspevku významným športovým dôchodcom. Vasil dostal papier, že mu priznali športový dôchodok. Bolo to však podivné rozhodnutie, pretože táto suma bola obmedzená celkovou výškou 600 eur. Tak mu pridali k mizernému dôchodku 170 eur, z ktorého mu pri zvyšovaní penzie postupne ukrajovali. V minulom roku to bolo už len 19,90 eura.

Nedávno dostal zo Sociálnej poisťovne prípis, že mu v rámci valorizácie zvýšili dôchodok o takmer 12 percent, čiže o 68 eur. Prekročil tak hranicu 600 eur, preto mu športový dôchodok odobrali. Vasilovi spoluhráči hrali a žili za iných finančných podmienok ako dnes. V Čile boli všetko futbalisti z domácej ligy a držali krok so svetom. Po návrate museli vrátiť tepláky a čiapky, aby ich mohli dať juniorom. Z našej ligy bola aj generácia, ktorá vybojovala majstrov Európy v Belehrade. Dnes majú niektorí hráči obrovské platy a liga sa v porovnaní so svetom zmenila na taligu. Kto je lepší, ide hrať do zahraničia a v domácom mužstve narastá počet treťotriednych cudzincov, ktorých v zahraničí nechcú. Zaberajú miesto našim mladým, ktorí by mohli vyrásť. Kamarát Vasil je posledný slovenský svetok strieda na majstrovstvách sveta. Keď som sa dozvedel o filištínskom nulovom príplatku k penzii, tak som si spomenul na prasiatka, ktoré im zhabal komunistický tajomník. Žeby sa vracali časy Karola Bacílka?

SEBAOBRAÑA

To, že je iba február, neznamená, že na daňové priznania zostáva ešte veľa času. A tento rok je to pre komplikáciu s občianskymi preukazmi ešte oveľa napätšie. Zopakujeme si, že fyzická osoba podáva daňové priznanie k dani z príjmov vždy za kalendárny rok, a to v termíne do troch kalendárnych mesiacov po uplynutí príslušného roka, a to na ktoromkoľvek daňovom úrade alebo na pobočke daňového úradu, alebo na kontaktnom mieste daňového úradu.

Nezabudnite na dane

Daňové priznanie k dani z príjmov fyzických osôb za rok 2022 je fyzická osoba povinná podať v prípade, ak jej celkové zdaniteľné príjmy dosiahnuté v roku 2022 presiahnu sumu 2 289,63 eura alebo ak vykazuje daňovú stratu. Do celkových zdaniteľných príjmov sa zahrňuje akýkoľvek dosiahnutý príjem, ktorý je predmetom dane a nie je od dane z príjmov oslobodený. Do celkových zdaniteľných príjmov sa zahrňuje aj príjem dosiahnutý zo zdrojov v zahraničí, ak ide o daňovníka s neobmedzenou daňovou povinnosťou. Daňové priznanie k dani z príjmov za zdaňovacie obdobie 2022 je fyzická osoba povinná podať v lehote do 31. marca 2023. V tejto lehote je daňovník povinný daň z príjmov aj zaplatiť.

Daňovník si môže zákonom stanovenú lehotu na podanie daňového priznania predĺžiť, a to podaním oznámenia o predĺžení lehoty na podanie daňového priznania, pričom oznámenie musí byť podané najneskôr v lehote na podanie daňového priznania, teda najneskôr 31. 3. 2023 na miestne príslušný daňový úrad. Oznámenie o predĺžení lehoty na podanie daňového priznania možno podať iba na tlačíve, ktorého vzor určilo finančné riaditeľstvo a ktoré je zverejnené na webovom sídle finančného riaditeľstva.

A teraz pozor! Občianske preukazy potrebné na vylúčenie elektronického podania daňového priznania, vydané pred 20. júnom 2021, už vám nepomôžu. Potrebujete nový a jeho vybavenie trvá spravidla mesiac. Ministerstvo vnútra odporúča vyhnúť sa veľkým klientskym centráram v krajských mestách a požiadať o vydanie dokladu na menších oddeleniach dokladov, kde sú čakacie lehoty kratšie. Takže, naozaj je najvyšší čas. Ale – existujú aj iné, hoci tiež zdĺhavé možnosti. Napríklad, dá sa nahráť si potrebné certifikáty na starý e-občiansky preukaz. Ministerstvo vnútra pripravilo 61-stranový manuál, ako si to môžete spraviť. V jeho návode nájdete presný postup, ako si tento dočasný certifikát nahráte do svojho e-občianskeho. Musíte sa pripraviť, že nahrávanie bude trvať nejaký čas. Aby celý proces získavania, generovania a nahrávania kódov a certifikátov prebehol správne a korektné, musíte poznať svoj BOK (bezpečnostný osobný kód).

Varujeme, že so starými občianskymi preukazmi nepochodíte ani v situáciách, keď chcete využiť služby katastra nehnuteľností alebo ministerstva vnútra. Rovnako to je pri evidencii motorových vozidiel, matrike či centrálnej ohlasovni.

Ján ČERNÝ
Zdroj: MV SR

Spisovateľ Peter MIŠÁK našiel sebe vlastnú strunu a vyladuje tóny
Šťastie tkvie v ceste za šťastím

Zhovárala sa Eva SISKOVÁ – Foto: archív autorky

Peter MIŠÁK, básnik, spisovateľ, literárny kritik, publicista, editor, lexikograf... Člen predstavenstva Spolku slovenských spisovateľov. Žije v Martine. Do súčasnej slovenskej poézie prináša zrelú unikátnu mysliteľskú reflexiu. Svojím výnimočným darom dotýka sa intimity detstva cez ľubostné vzruchy mladosti a mikrosvet rodiny až po zamýšľanie nad nadľudským životom z pohľadu celospoločenských až nadčasových rozmerov. Z podmanivého portfólia vydaných kníh sme sa dotkli len niektorých.

• Kadiaľ vedú vaše najskrytejšie cestičky, keď témy poviedok vyberáte tak citlivo, akoby boli z páperia?

Najskrytejšie cestičky by mali byť vlastne tajné pred svetom a najmä pred čitateľmi, aby ich mohli v textoch spolu s autorom vyhľadávať a nachádzať. Mám aj osobnú čitateľskú skúsenosť, že najväčšiu radosť človeku spraví odhalenie autorovho tajomstva. Na poviedky sa ma raz spýtal legendárny poviedkar Ján Lenčo, s ktorým sme vymysleli termín rerealizmus ako označenie dnes azda najvyužívanejšieho literárneho úsilia slovenských prozaikov. V tom slove je aj návrat, reaktivnosť i recesia, teda to, čo próza má mať a našťastie aj má. Aspoň tá dobrá. Povedal som Lenčovi, a vravím to aj teraz, poviedok sa dá napísať veľa, aj jedna denne, no dobrá poviedka sa mi vydá tak jedna za rok. Tá ide k čitateľom. Ostatné ostávajú u mňa ako tie ženy, ktoré nikto nechce. Ani ja, len ich trpím, ale čo mám robiť, keď sú moje. Téma poviedky prichádza sama. Neohlásene, nečakane a kedykoľvek. Niekedy je taká nástojčivá, že ju treba hneď začať ukladať kamsi do média, inak by sa stratila. Alebo

INTERVIEW

možno len vybledla a zvädla? Takých býva veľa. Myslím tých vyblednutých a zvädnutých. Nevyberám si témy, tie si vyberajú mňa.

• Často sa stáva, že radosť, šťastie nechopíme hneď v začiatkoch, často ho spoznáme, až keď od nás odchádza.

Asi to tak má byť. Možno je to ľudský údel spoznávať hodnoty, až keď sa pominú. Radosť je veľká hodnota. Ešte väčšia, ak ju človek spraví druhému človeku. Nad šťastím si nie-len básnici, ale aj filozofi a iní myslitelia lámu hlavy už od kolísky ľudstva. Najviac sa mi pozdáva myšlienka, že šťastie tkvie v ceste za šťastím. Nie v celi. Vidím okolo seba šťastie,

Slovenský spisovateľ Peter MIŠÁK bol aj dlhoročným šéfredaktorom nášho matičného periodika Slovenské národné noviny.

dokonca ho aj v sebe cítim. Okolnosti neprezradím, aby som ten plachý zázrak neodplašil.

• V spolupráci s Petrom Vrlíkom ste sa Rozprávkami spod slovenskej lipy (2013) priblížili tvorbe pre deti a téme povestí ste ostali verní. Povedzme Najkrajšími slovenskými povestami o zvonoch (2012). Zvony sú ako deti. Znamenajú pre ľudí veľmi veľa, sú spájané s rôznymi aj veselými či šťastnými príhodami.

I s ľudským nešťastím, žiaľ. Treba to pripomenúť. Keď som hľadal mate-

riál na povesti o zvonoch, stretol som sa dosť často s nepochopením i nechotou ľudí. Ale to je ich vec. Viac pochopenia som spozoroval, keď išlo o príbeh s tragickým koncom. Tam sa každý ochotne rozhovoril. A napokon, keď kniha vyšla, prišlo mi poštou i mailom okolo desať nových námietok, dokonca mi vydavateľ ponúkol, žeby vydal ďalší zväzok. Povesti prišli trochu akoby mimochodom, aby si ma podmanili. A popri nich samozrejme aj rozprávky. Peter Vrlík je nesmierne sčítaný a rovnako aj pracovitý autor. Nosí nápady, vyhľadáva námety a zavaluje ma písárčinou...

tomnú korupciu na všetkých úrovniach verejného života a krivenie práva, aké sme doteraz zakúsili len za prokurátora Urválka. Liberálni predstavitelia slovenskej „demokratúry“ majú čo vysvetľovať. Minister odvolanej vlády Ján Budaj, známy zo zväzkov ŠTB č. 23214 pod krycím menom Domovník, prišiel načisto o svoju auru disidenta a lidra textilnej či zamatovej revolúcie. O zásadnej informácii o jeho pod-

a to písomne alebo ústne.“ Podpis: Ján Budaj.

Pravdaže, starnúci „demokratický politik“ Budaj sa môže brániť, že o ničom nevedel, že Fedor Gál, ktorý o ňom vyhlásil, že je agentom ŠtB, ho vyhodil z VPN na základe doteraz neovereného zistenia ministra vnútra Jána Langoša.

Terajší minister životného prostredia Ján Budaj, ktorý chce v týchto

Dve hanebné správy

Ludovít ŠTEVKO

lej minulosti rozhodla náhoda. Historik Prokop Tomek našiel Budajov podpis v archíve ŠtB v Olomouci, keď pátral po agentoch do posledného dielu dokumentárnej série ŠTB: PRÍSNE TAJNÉ. V objavenom dokumente stojí napísané rukou: „Podpísaný Ján Budaj vyhlasujem, že o veciach, ktoré sa mi stanú známe v súvislosti s protišľachtou činnosťou Tomáša Petřívého a Gabriela Levického zachovám prísnu mlčanlivosť. Skutočnosti, o ktorých sa dozviem v súvislosti s protispoločenskou činnosťou uvedených osôb, oznámim orgánom štátnej bezpečnosti,

pohnutých časoch spojiť „všetkých demokratických politikov“, len ťažko spochybni svoj rukopis na usvedčujúcom dokumente. Kým sa doteraz mohol spoliehať len na oficiálny zväzok Ústavu pamäti národa, ktorý nehovoril nič o jeho eštabléckej činnosti, čiže mohol byť len fikciou nejakého agilného dôstojníka ŠtB, tak dnes je všetko jasné. Všetko, čo po roku 1989 kolovalo vo verejnosti ako motto jeho revolučného zápalu „Budaj udaj“, sa stalo pravdivým heslom Veľkej nežnej. Ján Budaj však nebol jediný „demo-

• Myslite si, že materiálne veci nás robia šťastnejšími než tie duchovné?

Veľké množstvo materiálnych vecí ide mimo môjho záujmu a pozornosti. Je príjemné mať čo jesť, kde bývať a nemusieť sa o to prosiť. Lenže dobre vieme, že to nie je samozrejmá. Ak sa dá, treba pomáhať, a ja to občas robím. Veci ducha sú veľmi intímne záležitosti každého z nás. Aj viera v Boha, napríklad. Vystavovať ju na obdiv či dokonca podľa nej niekoho kategorizovať, nebodaj súdiť, mi pripadá vulgárne a farizejské. Za dôležité pokladám hľadanie a nachádzanie pravdy, poznanie vo všeobecnosti. Myslím si, že sa oň treba deliť. Prinajmenšom s tými, ktorí o to stoja. Ale nemyslím si, žeby materiálne či duchovno spolu, či každé osve, mohli byť jediným alebo, nedajbože, zásadným stimulom ľudského šťastia, prípadne nešťastia. Asi je to oveľa zložitejší spôsob bytia.

• Aké stimuly potrebuje autor, aby napísal prózu Alicine psy (2017), Brezulienu (2019) či Povesti a príbehy karpatských Rusínov (2021)?

Alica má veľmi blízko aj k dnešnej realite. Podnetom na jej napísanie bola asi osobná tragédia opustenej ženy a len veľmi ťažko sa mi pripúšťa, že si za všetko mohla sama. Brezulienu sú veršované „texty pod obrázky“ jednej veľmi šikovnej a nesmierne vnímavej fotografky – výtvarníčky. Karpatskí Rusíni majú bohatú minulosť, vyše tisícročnú, a sú to naši blízki príbuzní. Veľmi ma mrzelo, že v knihe Rozprávky spod slovenskej lipy nebola ani jedna rusínska rozprávka. A potom prišiel hotový poklad – popularizačná monografia dvoch bývalých českých úradníkov na prvorepublikovej Podkarpatskej Rusi.

• Lodi, na ktorej sa plavíme, akoby chýbal kompas a cieľ. Stavovská spisovateľská obec v spoločnosti nevolá, nekričí... Autori píš, no tak sa zdá, že slabo počúť ich hlas?

Koho počuť, koho nie. Niektorých nepočuť pre priveľký krik okolo ničoty, ktorú vo svojich dielach núkajú. Iných tí, čo udávajú tón a smer, počuť nechcú, nepočúvajú a nevedia, že tým spôsobujú škodu. Kultúra a možno i sebe. Ale tak to bolo odjakživa. Našťastie veľké osobnosti si nachádzajú cestu. Maličkí síce škripu zubami, ale nepomôžu si. Tak aspoň šíria okolo seba smrad. Ublžujú jazyku, urážajú našu minulosť, vysmieávajú sa z vyšších citov.

kraticky“ politik s krycím menom vo zväzku ŠtB. Zrejme ani Eduard Kukan (minister zahraničia Dzurindovej vlády), známy pod krycím menom „Skopec“, nebude posledným odhaleným dôverníkom ŠtB. Prirodzene, nie každý, kto podpísal, musel vedieť, čo podpisuje, nie každý, kto vedel, musel udávať. Kolaborantské a udavačské povahy boli za totality a sú aj za dnešnej tzv. demokracie. Vždy je za čo udávať. Za osobný prospech, za dobre platené kreslo v parlamente, za teplé miesto v štátnej správe, za povýšenie na vysokú policajnú hodnosť, za výhodnú spoluprácu s orgánmi činnými v trestnom konaní. Možno by nám na udavačský menoslov nestačili ani prsty štyroch párov rúk.

Okrem kovaných udavačov, vstúpajúcich do politiky či do nových predvolebných spojenectiev, by si verejnosť mala všimnúť aktivitu starých sprofanovaných politických persón, ktoré ako oživené zombie ohlasujú v médiách, že zachránia Slovensko. Modrá koalícia Mikuláša Dzurindu, Nicholsonovej Jablko a ďalšie trápne pokusy profitovať vo voľbách z naivity a zo straty pamäti občanov sú stavanim zámkov na pieskovisku. Pravda je, že volič má krátku pamäť, ale nie natoľko, aby sa stal samovrahom. Matovič je výstrahou pre 21. storočie.

Prezidentka opakovane dokazuje svoju politickú a diplomatickú nezrelosť

Kontroverzných ocenení je už priveľa

Ivan KRAJČOVIČ – Foto: internet

V posledných týždňoch opakovane zaplnila hlavné stránky domácej, ale aj zahraničnej tlače prezidentka Zuzana Čaputová. Tvári sa, akoby nemala poradcov, ktorí by jej poradili s protokolom, alebo ich rady ignoruje. Nevytvára tak priaznivý obraz Slovenska v zahraničí ani doma sama o sebe.

Prvú cenu získala Zuzana Čaputová v roku 2016 za boj proti pezin-skej skládke odpadov. Bola to Cena Nadácie Goldman Environmental Foundation. Zaujímavosťou je, že akosi príliš veľa ocenených sa po prevzatí ceny stalo politikmi. Napríklad Brazílčanka Marina Silva sa po prevzatí Goldmanovej environmen-tálnej ceny v roku 1996 stala minist-terkou a trikrát kandidovala na prezi-dentku Brazílie...

■ ZBERATEĽKA CIEN

V roku 2019 si vo švajčiarskom meste Ascona Z. Čaputová prevzala Európsku cenu za politickú kultúru. Cenu udeľuje Nadácia Hansa Ringiera. Spoločnosť, ktorá vlastní na Sloven-sku desiatky médií, ktoré jej pripravo-vali priaznivými článkami prezident-skú kampaň. Cenu dostala po dvoch mesiacoch v úrade a priplesla si ňou o päťdesiatistisíc eur.

Zuzana Čaputová získala v roku 2021 cenu Justitia Awards, ktorú udeľuje organizácia Women in Law Initiative so sídlom vo Viedni. Posla-ním organizácie je oceňovať najmä ženy pracujúce v rôznych právnických profesiách. Ona ako kandidátka na prezidentku v roku 2019 čelila pochyb-nostiam okolo svojej koncipientskej praxe, ktorá je podmienkou na to, aby koncipient mohol zložiť advokátsku skúšku a potom vykonávať povolanie. Preto sama požiadala o vyškrtnutie zo zoznamu advokátov.

V novembri 2022 jej udelili Cenu slobody Nadácie Friedricha Naumanna.

Moment z prezidentských volieb u našich západných susedov, ktorý sa bude ešte dlho protirečivo hodnotiť...

Dostal ju napríklad aj Hans-Dietrich Genscher, nemecký politik za stranu FDP, dlhoročný minister zahraničných vecí a vicekancelár Nemecka. Malým problémom je, že od sedemástich rokov bol členom nacistickej NSDAP.

Vrcholom bol december 2022, keď dostala Cenu za demokraciu Madeleine Albrightovej, ktorú jej udelil americký Národný demokratický inštitút za jej neochvejný záväzok zotrvať pri ochrane demokracie na Slovensku, v Európe a na celom svete. Cena je pomenovaná po žene, ktorá v máji 1996 na pripome-nutie moderátorky CBS, že následkom sankcií proti Iraku zomrelo vyše pol

milióna detí, bez váhania odpovedala: „Tá cena stojí za to.“

■ POCTA NACISTU

Na konci januára tohto roka si Zuzana Čaputová v Berlíne prevzala Schwarzkopfovú európsku cenu. Nadácia mladej Európy slovenskú pre-zidentku vyznamenala za jej odvahu v boji proti organizovanému zločinu, za jej úsilie o ľudské práva, najmä Rómov, a za ekologicky udržateľnú budúcnosť. Schwarzkopf však nebol len majite-ľom svetoznámej značky, ktorá na nás útočí dodnes z televízií v podobe lakov na vlasy, rovnako ako Hugo Boss nebol

len odevný mág. Obaja boli nacisti. Stačí si otvoriť nemeckú Wikipédiu, ktorá dôsledne dbá, aby sa vyrovnala s následkami druhej svetovej vojny. Píše sa v nej, že cenu Heinza Schwarzkopfa založila v roku 1971 vdova po tomto nemeckom podnikateľovi. Bol však aj člen Národnosocialistickej nemeckej robotníckej strany (NSDAP) a veliteľ čaty SS, ktorá je na archívnych filmo-vých záberoch zachytená na vojen-ských prehládkach a faklových sprievo-doch. Možno si povieť, taká bola doba. Nadprácou je však fakt, že do NSDAP vstúpil už v roku 1933, v svojej dizertačnej práci propagoval totalitné pracov-noprávne predpisy zavedené Adolfom Hitlerom, vyrábal produkty pre Wehr-macht a prevádzkoval niekoľko táborov nútených prác. Po vojne bol vážne-ný v britskom internačnom tábore Neuengamme, a len preto, že Nemecku po vojne chýbali podnikatelia, bol po čase prepustený. Cenu jej udelili ešte v roku 2021, vzhľadom na pandémie ochorenia COVID-19 však odovzdáva-nie odložili. Mala si teda dostatok času aj s poradcami prejsť, či je prijatie tejto ceny vhodné.

■ NOČNÁ (?) KOŠIELKA

Zatiaľ poslednou cenou, ktorú Zuzana Čaputová dostala, bola apartná košielka od víťazného kan-didáta českých volieb Petra Pavla. Asi jej nemal narýchlo čo darovať. Média, teda tie okrem mainstreamu, si všimli, že z Bratislavy do Prahy musela vyštartovať ešte pred vyhlá-sením aspoň predbežných výsledkov. Možno vedela, čo robí, Peter Pavel vyhral pred druhým kandidátom tak ako kedysi ona. V pomere zaokrúhle-ných 58 ku 42 percentám. Obom robila kampaň rovnaká agentúra. Náhoda...

V auguste tohto roka si Zuzana Čaputová prevezme Cenu cisára Otta. Cenu udeľuje Kultúrna nadácia cisára Otta osobnostiam, ktoré v regióne strednej, východnej a juhovýchodnej Európy prispeli k zjednocovaniu kontinentu.

„korene“, z ktorých „vyrastal náš strom“. Ten nepatrný zlomok, ktorý sa zachoval do dnešných čias a obsahom jed-noznačne naznačuje, že siaha ešte do predkresťanského obdobia, je svedec-tvom o jeho poetickej vycibrenosti, zmysle pre čistý rým (hoci treba brať do úvahy fakt, že dnešné znenie prešlo historickým jazykovým vývinom – lenže práve rýmy ako oporné piliere textu podliehajú zme-nám najmenej. Respektíve ak jazyková zmena zasiahla do rýmu, pieseň prirodze-ným výberom zanikla. (Rýmová zvučnosť je zrejme charakteristickým prvkom našej domácej poézie od prvopočiatku – ako súlad vnútorného a vonkajšieho sveta: „Spívaním každá sa vikonávala práca.“ J. Holý). Pripomeňme si aspoň text piesne Jano, jano, vajanu, ktorá je priam modelom poetickosti pôsobiacej cez časopriestor tisícročí rovnako prítlačivo závanom tajomstva a vzletu krásy.

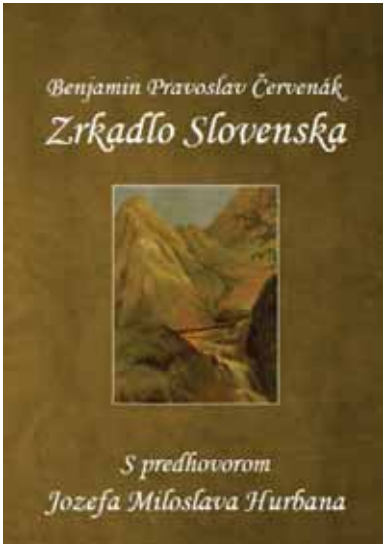
Tajomnosť až mystickosť piesne podnecuje aj fakt, že podľa mytológie našich predkov sa duch zomretých naj-častejšie transformoval na holubicu. Nejde o meno Ján, ktoré sa k nám dostalo až s kresťanstvom, ale o slovo „vajanu“: „vajata“ = bľať, vajanské, dnes svätotajnske ohne.

Jano, jano, vajanuo, / vyletela holubička včasráno; / vyletela druhá, / z červeného krúha, / vyletela tretia / zo záhady z kvietia, / jano, jano, vajanô.

Text prezrádza, priam provokuje ešte aj ďalším, pravdepodobne dôleži-tým tajomstvom: odkiaľ to vlastne vyle-tela tá druhá holubička. Jeho záhadnosť pravdepodobne pomôže poodhaliť ďal-šia, podľa môjho názoru prioritne dôle-žitá pieseň z predkresťanského obdo-bia, ktorú (ešte) poznáme, ale jej posolstvu vôbec nerozumieme: Horela lipka, horela. Ak ju dosadíme do správ-neho priestoru a času, pochopíme nie-len jej posolstvo, ale ním aj sami seba. A zároveň prekvapujúco pochopíme, prečo sa cyrilometodská misia stretla u nás s takou ústretovosťou, že je priori-tou našej kultúry podnes.

■ VZLET KRÁSY

Hoci o vzniku literatúry na našom území zvykneme hovoriť až v súvis-e s písomnými pamiatkami, treba dôrazne pripomenúť, že tu existovalo zázemie v ľudovej slovesnosti – a to na vysokej umeleckej úrovni. V nej treba hľadať tie

zlomky, poskytujú jednoznačné svedec-tvo: duchovnosť. A to v takej miere, že sami sa obávame ich posolstvu poro-zumieť. Lenže je najvyšší čas „vyhrabať sa z vlastných ruín a vyslobodiť sa zo zabudnutia“.

J. M. HURBAN: Duch národa v každej generácii nájde svojich hovorcov

Aj zamlčovanie je falšovanie dejín

Eva FORDINÁLOVÁ – Foto: archív SNN

Kedže mojím cieľom je sledovať falzifikovanie našich dejín na literárnych podkladoch, považujem za dôležité upozorniť opäť aj na historické dielo, ktoré však postihol rovnaký osud ako Záborského Dejiny slovenského národa – zabudnutie, na spôsob, „čo sa nehodí, škrtnite!“, čo považujem taktiež za rafinovaný spôsob falšovania dejín. Ide o dielo štúrovca Benjamina Pravoslava Červenáka Zrkadlo Slovenska – s vynikajúcim predhovorom J. M. Hurbana (1844), „vylúpnutého“ zo zabudnutia zásluhou Ivy Vranskej Rojkovej (2014) a jazykovej úpravy Viery Švenkovej z biblickej češtiny.

Jeho motto však úzko súvisí s cel-kovým kontextom sledovania našej cesty za kultúrnym poznaním, že si priam žiada uviesť ho celé: „S vierou, že v duchu národa obsiahnutá pravda za žiadtých okolností nemôže zahynúť, ako ani nalie-havá túžba, i pre dušu nevyhnutná potreba – poznávať ju a hlásať. A že duch národa v každej generácii nájde svojich hovorcov.“

■ FILOZOFIA ŽIVOTA

A rovnako by bol zabudnutý aj Hur-banov Predhovor, ktorý však obsahuje základné myšlienky jeho filozofie života a ich pripomenutie pokladám taktiež za mimoriadne potrebné poznať aj (alebo predovšetkým?) v súčasnosti: „Čo národy vytvorili – to je ich duch, ktorý z nich vyšiel do sveta skutkov.“ „Duch národa teda musí neúnavne bdieť – krá-čať po ceste, ktorú nazývame rozpo-minanie sa duchov, musí sa obzerať na minulosť, celostne tkvieť v prítomnosti a vzťahovať sa na človečenstvo, kto-rého budúcnosť má byť aj jeho vlastná, musí prihliadať na realizovanie sa ducha v minulosti, aby tak mohol zachytiť niť i priasť a ťahať ju ďalej.“ A preto: „Každý precitnutý Slováč hľadá ducha a princíp svojho kmeňa – a veľmi bóli nad tým, že všade nachádza len ničenie.“

A veľmi dôležité je pripomenutie, ktorému sa budeme venovať v ďalšej kapitole nášho „spoznávania sa“: „Vo všetkom, čo tvoril ľud – je votkaný on

sám, jeho duch; a tohto ducha chce spoznať duch Slovákov. Len nech sa vyhrabe z vlastných ruín a vyslobodí sa zo zabudnutia.“

„Doteraz sme len trpeli, lebo utrpe-ním prejde duch do svojej slávy. Všetko, čo si duch tvoril, zobrazoval, pestoval, k čomu sa pozdvihoval v jeho národnej zvláštnosti, rozprávať o tom, vyhľadá-vať – veru nie je márna práca. Tuhľa je odmena! Tuhľa je ten pokoj blahoslave-ného ducha a svedomia.“

„Čo je na pni nášho ľudu živé, to bude iste tým viac prirastať k svojmu pňu, čím viac bude odpadávať dezorga-nizovaná kôra a uschnuté ratolesti.“

■ GENETICKÝ KÓD

Áno, nevyhnutne treba vyhľá-dávať, čo je na pni nášho ľudu živé. A nesmieme strácať zo zreteľa, že každý strom vyrástol z koreňov. A tie sú určú-júce pre jeho genetickú jedinečnosť. Preto musíme v nich začať odhaľovať svoj genetický kód. Musíme začať pátrať v koreňoch, „čo je na pni nášho ľudu živé“. A to je jednoznačne predovšetkým ľudová kultúra, ľudová slovesnosť. To, čo nám svet neupiera, ba freneticky prijíma a obdivuje, čo sa (napriek pokusom) nepodarilo vykradnúť. Áno, vo všetkom, čo „ľud tvoril, je votkaný on sám – jeho duch“. Je to skutočne dostatočný dôvod nazrieť na jej korene. Aj napriek sku-točnosti, že sa zachovali len skromné

BESEDNICA

Presne v deň pádu našej vlády mi spadla polička s najob-lúbenejšími knihami. Určíte pod ťarchou múdrych myšlienok v nich ukrytých, čo sa, samozrejme, nedá aplikovať aj na odchádza-júci kabinet. Pohľad mi ihneď utkvел na útlej knižočke Skutočná povaha čechoslovakizmu vo výro-koch (druhé, doplnené vydanie), ktoré zostavil Milan Janičina a ktorá vyšla v auguste 2018. Odkazy na pôvodné pramene sú uvedené vždy za každým výro-kom, teda ľahko overiteľné.

Chorá, neduživá a pokrivená vetva...

V úvode autor píše, že „čecho-slovakizmus je chorá a pokrivená vetva na kmeni slovenskej lípy“. Čechoslovakizmus je nevylicie-telná choroba, najmä niektorých slovenských intelektuálov, ktorým je český kabát bližší ako slovenská košela. Nadosmrti sú s Čechmi spojení pupočnou šnúrou.

Už v roku 1918 Česi poučo-vali Slovákov, že nie je rozdielu medzi nami, že všetci sme Česi, od Šumavy k Tatrám až po Užho-rod. A na inom mieste pritvrdili, že Slovensko bude našou koloniál-nou krajinou.

Takto o nás zmýšľali a takúto budúcnosť nám naši „bratia“ pri-pravovali hneď po vytvorení prvej ČSR. Je mylné domnievať sa, že naši „bratanci“ sa druhou sve-tovou vojnou poučili. Nie, v roku 1980 hlásali, že pre český národ je veľmi výhodné, ak sa môže rozširovať smerom, kde je dosta-tok pôdy a pomerne riedke osíd-lenie... Slovensko sa môže stať kolonizačnou krajinou českou.

Z roka 1921 sú slová: „Teória o samostatnom národe sloven-skom bola len dočasnou taktikou a mala svoj zmysel len v rámci štátneho práva uhorského, dnes však v štáte československom je proste prežitkom...“ a ešte v roku 2003 sa spoza Moravy posmešne ozývalo, že „čo chcete s tými Slovákmí, keď Slováč nepo-zná rozdiel medzi automobilom a autonómiou“.

Militantný nacionalista Alois Rašin v roku 1920 vyhlásil: „Vybo-jovali sme si československý štát a ten musí zostať českým štá-tom... Podľa podmienok mieru máme právo zariadiť si naše zále-žitosti tak, akoby ostatné národ-nosti neexistovali.“

Hrdí čechoslováci pri rôznych federálnych výročiach chodia roniť krokodíle slzy k pomníku M. R. Štefánika, nad ktorým domi-nuje český lev. Nevedia, že ich českí „bratanci“ v mnohých kni-hách venovaných vzniku prvej ČSR jeho meno ani nespomenuli, aj keď má levi podiel na jej vzniku. Poukazujú na vyššiu životnú úro-veň v českých zemiach. Avšak na našu veľmi zlú štartovaciu čiaru poukazuje v roku 1919 Cecil Gosling aj slovami, že krajinu zaplavili českí úradníci, Slováci sú prepúšťaní, a ak náhodou sa im podarí vo vlastnej krajine zamestnať, dostávajú o polovicu až dve tretiny nižší plat ako Česi. Osobne viem, že ešte pred pre-vratom v roku 1989 ak bol podnik federálny, v Česku mali na tej istej pozícii o dvesto až tristo korún viac ako Slováci.

Po rozdelení vraj máme nad-štandardné vzťahy. O tom, ako si fandíme trebárs v športe, hovoria slová hokejistu Tomáša Vokouna z roka 2003: „Pre mňa tých desať minút, čo som tam stál a díval sa, ako Slováci preberajú medaily, boli najťažšie v mojom živote.“

Margita KÁNIKOVÁ

Ján ČARNOGURSKÝ aj o samostatnej hviezdičke a stoličke pre Slovensko v Európskej únii

Samostatnú republiku sme chceli vytvoriť postupne

Zhovárať sa Matej MINDÁR – Foto: Emil SEMANCO

Pri príležitosti tridsiateho výročia vzniku samostatnej Slovenskej republiky sme oslovili aj vtedajšieho predsedu Kresťanskodemokratického hnutia JUDr. Jána ČARNOGURSKÉHO. V súčasnosti pôsobí ako predseda Slovensko-ruskej spoločnosti.

• Ako jediný zo slovenských a z českých disidentov ste sa seriózne zaoberali aj otázkou štátoprávného usporiadania Česko-Slovenska. Vnímali ste už v čase komunizmu medzinárodnú subjektivitu Slovenska za nevyhnutnú?

Áno, vnímal. Jedným dychom však musím povedať, že zároveň sme sa poučili z chýb z obdobia Pražskej jari. Preto sme sa neformálne medzi sebou dohodli, že pokiaľ nebude porazený komunizmus, tak nebudeme nejakým zásadným spôsobom otvárať štátoprávne usporiadanie Česko-Slovenska. Napriek tomu som ešte pred Novembrom 1989 v časopise Alternativa, ktorý vydávali českí disidenti, verejne povedal, že budeme chcieť, aby Slovensko bolo rovnoprávnym členom zjednotenej Európy.

NA ROVINU

• Môžeme teda povedať, že aj na základe tohto článku ste po nežnej revolúcii prišli s myšlienkou samostatnej hviezdičky a stoličky pre Slovensko v Európskej únii?

Ten článok bol na základe našej koncepcie budúceho štátoprávného usporiadania. KDH už v roku 1990 ako prvé nastolilo túto koncepciu. Zároveň naše hnutie pod mojím vedením nenastolovalo napríklad koncept konfederácie. Naším cieľom bolo, aby Slovensko už ako samostatný politický subjekt vstúpilo spolu s Českou republikou do Európskej únie.

• Ako vnímala česká strana v čase prvých slobodných volieb 1990 váš zámer osamostatniť Slovensko postupnými krokmi?

Úprimne poviem, Česi sa bránili tejto našej požiadavke. Z ich strany sa nám dostalo odôvodnenie, že Európska únia to neprijme.

• Ako s odstupom času hodnotíte trenčiansko-tepický proces, ktorého výsledkom bolo prijatie kompetenčného zákona poslancami Federálneho zhromaždenia v decembri 1990?

Napriek tomu, že sme ako KDH vnímali tento výsledok ako istý kompromis, česká strana v ňom videla ústupok z centralistických čechoslovakistických pozícií.

• Vráťme sa na chvíľku do obdobia komunizmu. Ako hodnotíte ustanovenie celoslovenskej cirkevnej provincie 30. decembra 1977 pápežom Pavlom VI., o ktorú sa pričínal aj prezident Gustáv Husák?

Veľmi pozitívne. Okrem povzbudenia slovenských katolíkov v čase komunizmu znamenal tento historický dokument aj zaeťfinovane južnej hranice Slovenska po cirkevnej stránke. Treba však objektívne povedať, že sme sa o tomto čine pápeža Pavla VI. dozvedeli až oveľa neskôr. Zo začiatku sme vôbec nevedeli ani o konkrétnom podiele Gustáva Husáka.

• Po vašom nástupe do pozície predsedu vlády SR na jar 1991 ste odštartovali rokovania s českou delegáciou o nadstavení modelu budúceho štátoprávného usporiadania Česko-Slovenska, ktoré neskôr dostali názov „putovanie po hradoch a zámkoch“. Ich výsledkom bolo prijatie Milovskej dohody vo februári 1992. Podľa vašich kritikov ste týmto spôsobom ustúpili z pôvodných pozícií. Súhlasíte s ich názorom?

V nijakom prípade. Ja som nevní-

Jána ČARNOGURSKÉHO môžeme považovať za legendu slovenskej porevolučnej politiky. Jeho rodné KDH však nevitálo vznik Slovenskej republiky pred 30 rokmi s nadšením.

mal Milovskú dohodu ako Magnu chartu slovenského národa, ako konečný výsledok štátoprávného usporiadania. Naopak, vnímal som ju výlučne ako prechodné usporiadanie. Rádovo malo trvať desať rokov. Počas tohto obdobia sa malo Slovensko postupnými krokmi osamostatniť a vstúpiť do Európskej únie ako nezávislý štát. Týmto spôsobom malo získať už vyššie spomínanú vlastnú hviezdičku a stoličku. Ešte dodám jednu vec. Na milovských rokovaní som sa osobne nezúčastnil. Neprikladal som im až taký veľký význam. Bola to záležitosť parlamentných delegácií SNR a ČNR. Preto to samo osebe nedávalo nejaký veľký zmysel na prijatie nejakého dobrého dokumentu. Istý český politik ma vtedy dokonca vyzval, aby som ja s Václavom Klausom uzavrel vlastnú dohodu o budúcich česko-slovenských vzťahoch. To hovorí za všetko, akú relevanciu mal výsledný obsah Milovskej dohody.

• Nezmenila sa koncepcia KDH o vlastnej slovenskej stoličke a hviezdičke v Európskej únii ani po druhých slobodných voľbách 1992?

Nie, nezmenila. Nevie, kto vôbec šíri fámu, že sme ako KDH chceli najskôr vstúpiť do Európskej únie ako Česko-Slovensko a až potom ho rozdeliť na dva štáty. Opakujem, chceli sme postupnými krokmi súbežne s rokovaniami o vstupe do Európskej únie postupne rozširovať právomoci slovenských republikových orgánov, ktoré by vyvrcholili vznikom samostatnej Slovenskej republiky.

• Jedným z vašich argumentov, prečo KDH nepodporilo prijatie Deklarácie SNR o zvrchovanosti SR, bola obava, že voči budúcej samostatnej Slovenskej republike znesú okolité štáty aj územné nároky...

Aj to. Ale v prvom rade táto deklarácia nemala nijaký medzinárodný význam. Ak by taký mala, tak by napríklad Slovensko malo začať vydávať vlastné pasy svojim občanom atď. Ani z vnútroštátneho hľadiska nič neznamenal. Z nášho pohľadu to bola politická deklarácia, ktorú sme nezdíeľali. To bolo všetko. Na druhej strane, česká strana by mohla povedať, keď ste teda vyhlásili zvrchovanosť, platte si sociálne zabezpečenie, nemocenské poistenie z vlastného. Z čoho by sme to platili v takom rozsahu, ako bolo potrebné?

• Aké výhrady ste mali voči Ústave SR?

Najmä voči jej obsahu. Chýbala nám v nej napríklad ochrana života od

narodenia až po smrť. Ako KDH sme zároveň už samotný proces prijímania Ústavy SR vnímali ako účasť politického boja s HZDS v budúcej samostatnej Slovenskej republike. Už v tom čase som si uvedomoval, že politický štýl vládnutia Vladimíra Mečiara neprijme Európska únia. Ak by napríklad Slovensko nebolo prijaté do Európskej únie spolu s Maďarskom, bol by to pre nás veľký vnútroštátny a medzinárodný problém.

• Ako to myslíte?

Ak by sa Maďarsko stalo skôr členským štátom Európskej únie ako Slovensko, mohlo by na základe práva véta v neskorších našich prístupových rokovaníach tlačíť na slovenskú vládu, aby ustanovila územnú autonómiu pre maďarskú národnostnú menšinu a iné požiadavky. Argumentovali by tým, že viaceré členské štáty Únie majú takýto typ štátoprávného usporiadania. A verte mi, Európska únia by s ustanovením maďarskej územnej samosprávy na Slovensku nemala najmenší problém. Tomuto sme chceli zabrániť. A to sa našťastie aj podarilo.

• Neuvažovali ste, že ako KDH podporíte aspoň vo Federálnom zhromaždení prijatie ústavného zákona o zániku Českej a Slovenskej Federatívnej Republiky 25. novembra 1992?

Opakujem, naše kroky v druhej polovici roka 1992 sme už robili v súlade s prípravou politického boja s HZDS v budúcej samostatnej Slovenskej republike.

• Prečo ste zvolili takúto politickú stratégiu? Nebolo to kontraproduktívne vzhľadom na to, že KDH nebolo proti vytvoreniu samostatnej Slovenskej republiky?

My sme neboli zásadne proti samostatnosti Slovenska. Nesúhlasili sme však, akým spôsobom a formou bola táto samostatnosť dosiahnutá. Nechceli sme sa kvázi podriaďovať politike Vladimíra Mečiara. To by nás poškodilo v neskoršom politickom zápase už v samostatnej Slovenskej republike.

• Na konci roka 1992 prijalo KDH dve Vyhlásenia, s ktorými ste sa po politickej stránke prihlásili k samostatnej Slovenskej republike. Aký bol hlavný zámer ich prijatia?

Bolo ich viac. Ale v prvom rade musím povedať, že sa v tom čase objavovali mnohé katastrofické scenáre. Mnoho Čechov verilo, že do pol roka ich budeme na kolenách prosiť, aby nás zobrali naspäť. To sa, chvalabohu,

nestalo. Ani zo Slovenska nebol nikto schopný bezpečne zaručiť, že to ekonomicky zvládneme. Poviem úprimne, báli sme sa ekonomického, politického a spoločenského kolapsu. Reálne tu hrozilo, že v prípade naplnenia týchto katastrofických scenárov vznikne na Slovensku nejaká občiansko-liberálna politická strana s programom obnovy Česko-Slovenska s vysokou spoločenskou podporou. Preto ako KDH sme chceli byť najsilnejšou opozičnou stranou, ktorá by za nijakých okolností už nepripustila obnovenie spoločného štátu s Čechmi. Som veľmi rád, že sa nám to podarilo. Viete si predstaviť, ak by takáto liberálno-občianska politická strana ľudom populisticky vyhlasovala, že všetky problémy by vyriešilo obnovené Česko-Slovensko? Veľmi dobre viete, že je to nezmysel. Naopak, prípadné opätovné spojenie Slovákov s Čechmi by ekonomickú situáciu ešte zhoršilo. Preto aj obe Vyhlásenia KDH z decembra 1992 mali pre Slovensko obrovský zmysel. Po prvé sme ako najväčšia opozičná strana voči Vladimírovi Mečiarovi deklarovali, že obnovenie Česko-Slovenska nemáme a nebudeme mať v programe. A po druhé sme chceli mať s Českou republikou po zániku Českej a Slovenskej Federatívnej Republiky priateľské vzťahy.

• Istým „referendom“ o Česko-Slovensku boli predčasné parlamentné voľby na jeseň 1994. Strana, ktorá mala vtedy v programe obnovenie Česko-Slovenska, nezískala podporu ani jedného percenta zúčastnených voličov. Považujete tento výsledok aj za váš úspech?

Áno. Takmer po dvoch rokoch od zániku Česko-Slovenska dali slovenskí voliči politickú a celospoločenskú legitimitu samostatnej Slovenskej republike. Naša dvojročná opozičná práca tak nevyšla nazmar.

• Ako hodnotíte tridsaťročný príbeh samostatnej Slovenskej republiky ako subjektu medzinárodného práva?

Je to úspešný príbeh. Som rád, že aj KDH prispelo k tomu, že Slovenská republika je dnes integrovaná v dôležitých medzinárodných inštitúciách vrátane Európskej únie. Oproti niektorým štátom nemá problém s vlastnou národnostnou identitou. Aj tí, ktorí boli pred tridsiatimi rokmi z rôznych dôvodov proti osamostatneniu Slovenska, počas troch desaťročí sa s ním postupne identifikovali. Veľká väčšina z nich nebola proti, že by nechcela završiť národno-emanipačný proces slovenského národa o vlastný štát odštartovaný štúrovskou generáciou. Naopak. Jedna časť pôvodne chcela postupnými krokmi do viesť Slovensko k samostatnosti, aby už ako nezávislý štát vstúpilo do Európskej únie. Túto formu presadzovalo KDH. Medzi druhú skupinu patrili tí, ktorí chceli zachovať spoločný štát na báze federácie tvorenej zdola – suverénne republiky prepozičujú federálnej vláde niektoré svoje kompetencie. Áno, je pravda, že istá maličká časť politikov a spoločnosti chcela výlučne unitárne Československo. Preto dnes môžeme s radosťou konštatovať, že napriek mnohým problémom je Slovenská republika stabilizovaným štátom po politickej, spoločenskej a medzinárodnej stránke. Môj odkaz všetkým čitateľom a Slovákom je, aby sme boli všetci hrdí na svoj štát.

• V súčasnosti pôsobíte ako predseda Slovensko-ruskej spoločnosti. Nie je to z vašej strany trochu kontraproduktívne vzhľadom na to,

že Rusko bolo súčasťou Sovietskeho zväzu s dominantou komunistickou ideológiou, proti ktorej ste v minulosti bojovali?

Vôbec nie. Proti Sovietskemu zväzu som bol preto, že bol komunistický štát. A viete, ktorý národ priniesol najväčšie obeť v boji s komunizmom? Boli to Rusi. Rusko dnes nie je nijaký komunistický štát. Toto je dôležité si uvedomiť. Dnes je v Rusku omnoho väčší kapitalizmus ako u nás. Tak o čom sa ideme baviť? Rusko je dnes jedinou zábranou proti tomu, aby USA ovládli celý svet.

• Ako teda vnímate súčasný konflikt na Ukrajine? Ktorá bojujúca strana podľa vás môže byť jeho víťazom?

V prvom rade si musíte uvedomiť, že je to boj USA proti Rusku do posledného ukrajinského vojaka. Myslím si, že jeho víťazom bude nakoniec ruská strana. Dôležité však bude, čo prinesú výsledky budúcich mierových rokovaní.

• Je jasné, že Slovenská republika na základe svojho medzinárodného postavenia najmä voči Maďarsku by mala v tejto vojne zaujať neutrálne stanovisko. Ste rovnakého názoru?

Slovensko by sa malo konečne odpútať od šialenej protiruskej západnej politiky. Namiesto posielania zbraní a vojenského materiálu na Ukrajinu prejsť na pozíciu diplomatického sprostredkovateľa s cieľom pokúsiť sa pribrzdiť tento vojenský konflikt a prinútiť obe strany k mierovým rokovaniam a zároveň poslať na územie Ukrajiny výlučne humanitárnu pomoc.

• Mala by ukrajinská strana prijať mierové podmienky aj za cenu územných strát?

Áno. Dnes už nemá ani nijaké iné východisko. Ale verejne sa o tom nehovorí. Krym je dnes už pevnou súčasťou Ruskej federácie, ktorý po stáročia bol ruským územím. Od moslimov ho vybojovala cárská Katarína Veľká. Až bláznivý Chruščov ho v druhej polovici minulého storočia daroval Ukrajine.

• Slovenská republika na základe historických skúseností s maďarským revizionizmom a iredentou by podľa vášho názoru pripojenie Krymu k Rusku v budúcnosti len veľmi ťažko mohla oficiálne uznať. V čom je odlišný Krym s južným územím Slovenska?

Slovenské územie ako celok po zániku Veľkej Moravy vrátane jeho južného územia bolo skoro vždy akýmsi osobitným celkom v rámci Uhorska, ktoré sa od zvyšku krajiny národnostne odlišovalo. Nazývali ho Horným Uhorskom, pretože sa začínalo na horách. Uhorská zástava pozostáva z dvoch častí: z dnešnej slovenskej zástavy v iných farbách a z maďarskej arpádovskej časti – biele a červené brvná. Prípad Krymu by som tak porovnal s hypotetickou situáciou, ak by prezident Gustáv Husák daroval Moravu Slovensku. Ako by sa Česko na tento prípad pozeralo? Verím, že som tento problém vašim čitateľom dostatočne vysvetlil.

• Naš dvojtyždenník spolupúda najstaršia celonárodná ustanovizňa Matica slovenská. Akú úlohu môže podľa vás zohrať v súčasnom globalizovanom svete?

Som presvedčený, že jej hlavnou úlohou je zachytávať tú časť slovenskej spoločnosti, ktorú nezachytávajú ostatné štátne inštitúcie, politické strany a mimovládne organizácie. Mala by byť hlasom národno-kresťanskej uvedomelej slovenskej spoločnosti, ktorá sprostredkováva slovenskému národu tradičnú kultúru a vlastenectvo. Zároveň by mala vysvetľovať objektívnym a pravdivým spôsobom všetkým ľudovým vrstvám slovenskej spoločnosti nielen historické štátotvorné tradície Slovenskej republiky a slovenského národa, ale aj analyzovať kroky slovenskej vlády a nadstranickým spôsobom formovať jej národné povedomie.

OROL TATRANSKÝ

Vydávaný Ľudovítom Štúrom od 1. augusta 1845 do 30. júna 1846
Príloha Slovenských národných novín pre mladú literatúru, umenie a spoločnosť

bezplatné

2

2023

Zdroje obrázkov: Pixabay, autori príspevkov

PÍSAŤ, KÝM NA TO VŠETKO POSTAČIA SLOVÁ...

DANIELA LYSÁ

Aké silné sú slová, ktoré krúžia okolo nás? Pri troche šťastia nám vždy tie správne sadnú na jazyk a tie nepotrebné sa v pravý moment odkotúľajú preč. Niekedy nám je ľúto, že sa veta, tak dobre vopred premyslená, len tak z ničoho nič rozpadne v tú najnevhodnejšiu chvíľu na hlásky, ktoré sa rozpríchnu všetkými smermi, akoby chceli utiecť pred obmedzenou usporiadanosťou. Niekedy stačí tak máličko. Aj o tom si slová šepkajú.

A tak mi len nedávno našepkávali zaujímavé predstavy a ja som si ich rýchlo zaznamenala, aby nepraskli ako bubliny, kým ich uskutočním.

Sediac medzi druhým a tretím schodkom, presne na mieste, nie príliš vysoko ani príliš nízko, som hľadela na prázdne steny a predstavovala si, že tam v imaginárne sa nachádza jedno perfektné miesto. Pod svetlíkom na maličkom priestore by bola veľká posteľ s vankúšikmi a knižnica plná kníh. Vášnivý čitateľ by si tam lahol a užíval si literu po literu. Na maličkom stolíku by mu stúpala para zo šálky so zeleným čajom alebo kávou. Vedľa by bol na tanieriku chutný koláčik, ktorý by sa nevedel dočkať toho, kedy mu vášnivý čitateľ venuje minútku času. Ak by to bola ľubostná romanca, mal by väčšiu šancu zaujať, avšak ak by čítal detektívku, mohlo by sa stať, že koláčik by sedel na tanieriku dlhšie, než by para z horúceho nápoja zaplnila izbu. Bolo by to jeho miesto, kde by chcel byť vždy nerušený a sám. Počas horúceho leta by sa ovieval záložkou a počas chladných padajúce husté snehové vločky dupkajúce v pravidelnom rytme. Pôžitkárske by vášnivý čitateľ slová prehľtal a celým telom i dušou nechal prejsť. Možno by sa mu usídlili v mozgu a možno v srdci. Možno by niektoré prehliadol a na iné nikdy nezabudol. Možno by si tú druhú vetu zo stoštyridsiatej štvrtej strany čítal stále dokola, až by písmenká v nej vybledli a iný by ju nikdy nevidel. Vášnivý čitateľ by sa smial, plakal a empaticky sa knihám lískal. Avšak potom mi tú zapísanú predstavu niekto ukradol a viac som si to miesto nevedela predstaviť. Chvíľu som plávala slovami, analyzovala ich

a uhladzovala, kým som neprišla na koreň toho, akými by som začala. Od hnevu som ich zbytočne hádzala o steny a potom kopírovala prečítané. Potom som si však uvedomila, že ja nechcem byť tou, ktorá slovami mrhá. A istý čas som mlčala.

Pozametala som si slová spreď vlastných úst, zahodila nepotrebné do koša a vytriasla z prstov na klávesnici všetko, čo som ukradla cez deň z vypočutých šepkavých rozhovorov. Zaspávala som s kolotočom slabík a snažila sa ich poukladať do správnych škárok mozgu, až vznikol dokument nazvaný „Na priedomi úst“ alebo „Protest proti zabíjaniu slovám“, začínajúci vetou: „Keď sú na počiatku iba dve obyčajné slová...“

Otočila som sa v posteli na druhý bok a hľadela v tme na bielu stenu. Čo by som na ňu načmárala? Kde všade mohol byť obraz a kde rám? Kde mohli byť fotky a poľičky s knihami? „Často slovami mrháme, trháme ich, prekrúcame, prepisujeme, a niekedy, naopak, nepoviem nič, hoci by sme mali. Nie všetko sa dá opísať slovami, nech ich akokoľvek ohýbame, otáčame, spájame. Určité životné obrazy zostanú nezachytené hláskami možno i náročky. Niekedy je však aj mlčanie príbehom. Azda aj tým najkrajším. Stačí pohľad či dotyk a hlásky si nedovolia ani pípnuť, aby nič nepokazili.“

Bolo počuť len tikajúce hodiny a žblnkajúcu riek. Vytasila som imaginárne pero a poznačila si: „Píšme, kým na to všetko postačia slová. Čítajme, kým dokážeme všetku tú napísanú krásu vnímať. Vytvárajme príbehy nielen na papieri, ale aj vo vlastných životoch. Nehazardujme s komunikáciou, aby nezostali nevyslovené odpovede visieť len na stenách bez farieb. Hľadáme inšpirácie nielen vo vlastných metroch štvorcových, ale aj za všetkými mostami, ktoré vedú na druhú stranu. Šepkajme si nevyslovené, vytrhávajme si to zlé z úst.“

Trikrát prehltne, takmer stratím dych, zasvietim a na predlaktie si poznačím: „Nezabudnime, že sme síce ľudia s dvoma rukami, ale len s jedným srdcom. Čo zaznamenáme slovami, môžu vymazať, čo však zasiahne naše srdce, nevymaže.“ Potom zhasnem svetlo, skryjem sa celá pod perinu a konečne zaspím.

Ráno ma čaká v dlani niečia ruka. A ja ju pevne držím, pokým nevysloví čo najmäkšie ľ a ť. A to všetko úžasné medzi tým.

DANIELA LYSÁ

CHCEM TI NIEČO POŠEPKAŤ

chcem ti niečo pošepkať,
teraz, lebo potom už nikdy
nič ma tak neirituje ako tvoje otvorené oči
vo chvíli, keď sa chcem prizerať tvojej slepote,
ďakujem svetu za tvoj spánok,
za dýchanie, ktoré nedusí,
za ticho, ktoré priťahuje pozornosť,

keď je už dávno po zime a jar je ešte ďaleko,
keď na končiaroch sa pýši sneh, ale v dolinách
sa už kúpe slnko,
kým je štvrt', keď zaspávame,
a trištvrte, keď vstávame,
keď je už minulosť tisíc krokov za nami
a budúcnosť tisíc pred nami,
vdýchnime prítomnosť
pomaly,
pomaličky
intenzívne,

pokým ti oči neotvorí svetlo,
chcem s tebou sedieť pri presklených dverách
s výhľadom na jazero
a písať, kým na to všetko postačia slová,
a potom nasávať krásu
krvou, dychom, potom, slinami, vzlykmi,
byť očarená okamihom neutrálna
a nestihnúť sa z toho zblázniť

Básnik, prozaik a ľavicový politik Fraňo Král'

(9. 3. 1903 – 3. 1. 1955)

PETER CABADAJ

Maximilián Schurmann: Fraňo Král' (olej, 1954)

Pochádzal z robotníckej rodiny slovenského vystaľovateľa. Svetlo sveta uzrel v Spojených štátoch amerických (Barton, Ohio), odkiaľ sa v roku 1905 vrátil spolu s matkou a súrodencami do Smrečian, kde prežil chudobné detstvo. Rodina po príchode otca z USA (1919) zakotvila v Uhorskej Vsi. Učil sa za tesára, pracoval ako drevorubač na stavbách, absolvoval meštiansku školu v Lipťovskom Mikuláši (1920 – 1921), študoval na učiteľskom ústave v Spišskej Novej Vsi (1921 – 1925), v roku 1930 zložil skúšku pedagogickej spôsobilosti. Vyučoval na viacerých miestach, najdlhšie v Bratislave (1931 – 1939).

Fraňo Král' z politických dôvodov zakrátko po vzniku Slovenského štátu ako 36-ročného predčasne penzionovali (1939), bol príslušníkom ilegálneho protifašistického hnutia a účastníkom komunistickej zločky druhého československého odboja (1939 – 1945). Hneď po vojne sa stal vedúcim odboru národných škôl na Povereníctve školstva v Bratislave (1945 – 1948), pričom z titulu

Zvykneme ho zaraďovať do kategórie predstaviteľov socialistického realizmu, lebo preferovanie kánonov komunistickej ideológie je prítomné vo väčšine tvorcových literárnych diel. Voľakedy sme sa o ňom intenzívne učili, knihy *Jano* a *Čenkovdej deti* boli neodmysliteľnou povinnou látkou. Dnes už jeho meno nehovorí mladším generáciám pravdepodobne vôbec nič. Azda nezaškodí, keď si tohto básnika, prozaika, spisovateľa pre deti a mládež, publicistu, učiteľa, politika a verejného činiteľa pripomenieme stručným medailónom. Dôvodom je hlavne fakt, že čoskoro uplynie 120 rokov od narodenia Fraňa Krála.

svojich vysokých stranických a politických funkcií (člen ÚV KSS, poslanec SNR a i.) zohral dôležitú rolu pri formovaní základov jednotnej školskej sústavy.

Sociálne ladené verše začal písať pod zjavným vplyvom českej proletárskej poézie. Keď prišiel do Bratislavy, rozšíril rady davistickej skupiny, resp. spolupracovníkov jej tlačového orgánu DAV. Okrem toho vyvíjal aktívnu činnosť aj v Literárnom odbore Umeleckej besedy slovenskej a v Spolku slovenských spisovateľov. Podpísal Manifest slovenských spisovateľov proti brutálnej streľbe do robotníkov v Košútoch, participoval na založení Levej fronty na Slovensku a po vzniku U-Bloku viedol spolu s blízkym priateľom Petrom Jilemnickým jeho bratislavskú skupinu. Nemôžeme obísť ani skutočnosť, že Kráľove aktivity výrazne obmedzovala dlhodobá pretrvávajúca tuberkulóza (absolvoval niekoľko liečení).

Knižne debutoval zbierkou intímne ladených básní so sociálnym podtónom *Cerň na palete* (1930), ktorou sa pripojil k línii proletárskej poézie. Umelecky najpresvedčivejšie v nej prepísal nepriazeň vlastného životného údely s osudom chudobných vrstiev obyvateľstva. Treba tiež uviesť, že Kráľova obraznosť a rytmika mali pôvod v dôkladnej znalosti ľudovej slovesnosti. Zbierka básní *Balt* (1931) ako výsledok prázdninového pobytu v Lotyšsku pri Baltickom mori predstavuje v mnohých ohľadoch protiklad debutu. Pesimizmus vystriedala radosť zo života, prísnu ideovosť zmyslové očarenie; i napriek tomu však tvorca neodolal pokušeniu uplatniť ideologické prvky... Bezpochyby umelecky najzrelejšou knihou veršov sú *Pohľadnice* (1936). Autor dokázal spojiť jednoznačné ideové zameranie básní s esteticky účinným výrazom, pričom zbierka motivicky zachytila dobové sociálne javy v druhej polovici 30. rokov (hospodárska kríza, vysťahovalectvo, hrozba fašizmu). Cestu k modernému tvaru hľadal v rekultivácii prvkov ľudovej poézie a tie účinne aplikoval na formulovanie básnických zámerov. Poéziu z rokov 1938 – 1945 zhrnul Kráľ v súbore *Z noci do úsvitu* (1945). Očividná tvorivá

stagnácia a najmä explicitný schematizmus kardinálnym spôsobom vtlačili pečať poslednej básnickej knihy *Jarnou cestou* (1952), obsahujúcej odbojárske a budovateľské verše s dominantnou ideologickosťou.

Najvydarenejšími Kráľovými prozaickými dielami sú knihy pre mládež s príbehmi detí z najchudobnejších vrstiev slovenskej spoločnosti v časoch hospodárskej krízy. Ideový základ autobiograficky motivovanej

knihy *Jano* (1931) vyplynul zo sociálneho protirečenia medzi bohatými a chudobnými, keď hlavný protagonista rozpráva o pocitoch na vlastnej koži tento antagonizmus a vzbúri sa proti nemu. Revolučné vyznenie príbehu, zloženého z viacerých samostatných epizód, recipient nepocituje ako prvok vnesený do sujetu zvonku, ale organicky vyrastajúci z autentickej životnej skúsenosti. Kruté osudy niekoľkých súrodencov, ktorých matka „predá“, zobrazil Fraňo Kráľ v knihe *Čenkovdej deti* (1932). Kontrastné eskalovanie deja síce oslabilo realistickú dimenziu príbehu, na druhej strane však tvorcovi umožnilo dramaticky naliehavo predostrieť sociálny program v duchu komunistickej ideológie, ktorú vyznával. Oba spomenuté tituly patria do základného fondu sociálnej literatúry pre deti a mládež.

Román *Cesta zarúbaná* (1934), napísaný metódou socialistického realizmu, má veľa spoločných znakov s Jilemnického *Poľom neoraným*. Autorská stratégia je vytvorená na ideologicky protikladnom rozpoložení protagonistov deja. V postave učiteľa Baricu naznačil Kráľ uvedomovací proces intelektuála na jeho ceste k pracujúcemu ľudu. Epickým stvárnením sujetu, psychologicky presvedčivými charaktermi a kompozičnou inováciou prekonal Cestu zarúbanú románové dielo s evidentným protifašistickým a protivojnovým akcentom *Stretnutie* (1945). Spisovateľove vlastné skúsenosti z vývinu spoločenského diania po roku 1945 reflektuje spomienkový opus *Za krajší život* (1949). Reakciou na spoločensko-politické zmeny po februári 1948 je široko koncipovaný budovateľský román *Bude ako nebolo* (1950). Autor sa v ňom pokúsil zachytiť všetko relevantné, čo charakterizovalo povojnovú éru, resp. začiatky budovania komunistickej zriadenia (spriemysľovanie, združstevňovanie a pod.). Kvantum materiálu však nepretavil do umeleckého tvaru, kniha má publicistický ráz a je názornou ukážkou schematickeho socialistického realizmu.

Literárne diela Fraňa Krála vyšli po roku 1948 v anglickom, českom, maďarskom, moldavskom, poľskom, ruskom a ukrajinskom preklade. Články s pedagogickou tematikou uverejňoval v časopisoch *Jednotná škola*, *Národná škola*, *Naša škola* a v Pedagogickom zborníku. Výber z úvah o jeho učiteľských skúsenostiach vyšiel knižne pod názvom *Fraňo Kráľ učiteľom* (1961).

Ľavicovo orientovaný intelektuál, básnik, spisovateľ a jeden z prvých reprezentantov metódy socialistického realizmu v slovenskej literatúre Fraňo Kráľ zomrel v dôsledku pretrvávajúcej tuberkulózy vo veku 51 rokov v Bratislave.

Výtvarné umenie

Všestranný tvorca Ľubomír Kellenberger

PETER CABADAJ

Bozk (kresba, 1946; v zbierkach Slovenskej národnej galérie)

Ľubomíra Kellenbergera formoval mestský život rodnej Bratislavy a malebné vinohradnícke prostredie Modry. Kresby a karikatúry uverejňoval v novinách a časopisoch už ako študent, neskôr sa venoval aj ilustrácii, grafike (litografia, linorez) a napokon technikám kolorovanej kresby, farebnej grafiky a tapisérie (art-protis).

V ranej fáze tvorby bol Kellenberger zjavne ovplyvnený nadrealistickou avantgardou i súdobou českou ilustráciou. Vytváral hlavne obsahovo aj významovo bohaté kresby, pričom sa koncentroval na sociálne, vojnové a civilistické motívy. Ako kresliar robil ceruzou, perom, zriedkavejšie i štetcom. Kreslil reportážne

Grafik, ilustrátor, kresliar, karikaturista a príslušník umeleckej bohémy Ľubomír Kellenberger patril medzi výrazné osobnosti dobového slovenského výtvarného a kultúrneho života. Na tento svet prišiel 23. novembra 1921 v Bratislave.. Vychodil ľudovú školu v Modre, študoval na gymnáziu v Novom Meste nad Váhom (1932 – 1935), v rokoch 1940 – 1942 na oddelení kreslenia a maľovania Slovenskej vysokej školy technickej (dnes Slovenská technická univerzita) u pedagógov Martina Benku, Jozefa Kostku, Jána Mudrocha a Gustáva Mallého. Hneď po skončení vojny študoval na Českom vysokom učení technickom v Prahe u Cyrila Boudu (1945 – 1946). Absolvoval viacero študijných ciest (Bulharsko, Čína, Francúzsko, Holandsko, Maďarsko, Nemecko, Rakúsko, Sovietsky zväz, Švajčiarsko, Taliansko, USA, Vietnam). Isté obdobie bol výtvarným redaktorom periodík *Čas* a *Bratislava*, od roku 1948 žil a tvoril ako umelec „na voľnej nohe“ v Bratislave. Známostou osobnosťou je i syn Martin Kellenberger (1957) – renomovaný ilustrátor a výtvarný redaktor.

zábery z ulíc, kaviarní a mestského koloritu, celoživotnou inšpiráciou však boli pre neho malebná krajina a vinohradnícke prostredie Malých Karpat. Pokiaľ ide o vnímanú a predstavovú realitu, tvorca sa zameriaval na základnú stavbu, vierohodnosť ľudí a vecí, na pohyb, dejové vzťahy, typický detail, celkovú náladu so zmyslom pre humor, paradox, ale i lyrickosť a vážnosť. Preto boli jeho kresby formovo aj obsahovo rozmanité – ostro kreslené s dôrazom na obrysové čiary a presnom videní. Nechýbajú ani hravo uvoľnené kresby, pričom v záverečnej tvorivej etape smeroval Kellenberger k zjednodušenosti a hutnosti. Zaujal tiež populárnymi karikatúrami reprezentantov bratislavského kultúrneho miliea (najmä výtvarníkov), v ktorých sa usiloval o adrešnú definíciu osobnosti. Voľnú tvorbu charakterizuje striedanie rýchlych záznamov skutočnosti so žánrovými alebo snovými kompozíciami na rozmanité témy. Doplníme ešte, že s výtvarnými tendenciami svojho pokolenia „bol solidárny v imaginárnych kresbách s artistnými a literárnymi námetmi, čo do slovenského výtvarného života uviedla Generácia 1909“. Umelec z podnetov vlastnej obrazotvornosti vytváral tváre, postavy a výjavy symbolické, alegorickej či dokonca pitoresknej povahy, ktoré stvárňoval s typickým úsilím o interpretačnú jasnosť – ako disciplinované až kaligrafické prepisy podľa modelu.

Od začiatku päťdesiatych rokov 20. storočia venoval Kellenberger systematické úsilie knižnej ilustrácii (krásna detská i učebnicová literatúra). Hoci ako ilustrátor vychádzal z realistického základu, razil koncept, podľa ktorého je knižná ilustrácia organickým sprievodcom umeleckého i náučného textu a na jej zobrazení majú participovať kvalitný ilustrátor, profesionálny upravitel' a vyspelá polygrafická technika. Autorove prvé ilustrácie nadväzovali na kaligrafický lyrizmus českej školy, neskôr uplatňoval väčší realistický detail a začal pracovať aj s farbou. Ako jeden z najvplyvnejších slovenských ilustrátorov sa venoval klasickým dielam svetovej detskej literatúry – z domácich spisovateľov najmä „mládežníckym“ prózam blízkeho priateľa Ľuda Ondrejova (*Zbojnícka mladosť*, *Príhody v divočine*).

Začiatkom intenzívnejšieho využívania grafických techník bol u Kellenbergera cyklus litografií s vietnamskými motívmi. Sprvu

mu vyhovovala čiernobiela a farebná litografia, neskôr, keď dopel k znakovo zjednodušenej koncepcii, začal preferovať linorez, ktorý autorovi umožňoval abstrahovanejší a plošný výraz. Namiesto realisticky prekreslených figúr začali člniť v jeho grafických kompozíciách plošné riešené siluety. Bohaté i rozmanité Kellenbergerovo grafické dielo obsahuje tri námetové okruhy: vietnamský cyklus, vinohradnícke motívy a súbor linorezov filozoficko-algorického obsahu. Vo vrcholnej fáze tvorby sa umelec pripravoval k myšlienkovému a výrazovému zrelosti, ktorá nahradila predtým dominujúcu živelnosť a hravosť.

Výtvarné opusy Ľubomíra Kellenbergera, ktorý zomrel vo veku 49 rokov 13. apríla 1971 v Bratislave (pochovaný je v Modre), majú vo svojich zbierkových fondoch viaceré galérie a múzeá.

Večernica Zornica (tapiséria, 1969; v zbierkach Slovenskej národnej galérie)

Pohľad do minulosti pôsobí ako pohľad do rozprávky

Rozhovor s Dávidom Hamranom

EVA ČULENOVÁ

Eva ČULENOVÁ: O literatúru sa zaujímate od detstva. Svoju prvú prózu ste napísali vo svojich 11 rokoch. O čom bola a čo bolo motívom jej napísania?

Dávid HAMRAN: Rozhodnutie písať vzniklo z detskej hry. Doteraz si spomínam, ako sme s bratom v jedno ráno kráčali do školy a rozprávali sme si, aký film by sme natočili, keby sme boli filmári a máme veľa peňazí.

- Bolo by to o troch najlepších kamarátoch. O chlapcovi a dvoch dievčatách, ktorí sa hrajú na pieskovisku, keď by zrazu objavili záhadný žiarivý kameň...

- Ten chlapec by sa ho dotkol a od toho okamihu by neustále videl v oblakoch obrovský sklenený zámok.

- Ale prečo by ho videl?

- No preto, že...

A takto sme spoločne vymysleli úplne celú rozprávku. V škole sme sa rozlúčili a každý šiel do svojej triedy. Počas dňa som nad tým premýšľal a dostal som nápad, ako dať príbehu život bez toho, aby som bol filmár. Po vyučovaní som prišiel za bratom a povedal mu, že viem, ako to urobiť. Ja to jednoducho napíšem. A brat mykol ramenami a povedal, nech to urobím. Ešte to poobedie som začal. Vzal som starý hrubý diár a celý ho popísal mojou prvou rozprávkou. Dúfal som, že jedného dňa by som mohol vydať knihu.

Aká bola vaša ďalšia literárna púť?

Pocit z dopísania prvej rozprávky bol skvelý. Medzitým som skúšal ďalšie. Bral som to ako relax. Bývali sme v dome obklopení prírodou. Často som vyliezol na strom a písal tam. Zároveň som veľa čítal. Mal som už štrnásť rokov, keď v jeden deň prišla do triedy moja učiteľka slovenčiny a pýtala sa, či je medzi nami niekto, kto píše. Dnes sa na to nepozerám ako na náhodu, ale na niečo, čo sa jednoducho muselo stať. Nikdy som sa so svojím hobby nechválil, nikto okrem mojej rodiny o tom nevedel, a trochu som sa aj hanbil. Ale zdvihol som ruku a povedal, že píšem. Mal som jej ukázať nejaké texty, z ktorých by sme vybrali niečo do súťaže. O pár týždňov za mnou prišla a povedala, že som tú súťaž vyhral. Od toho momentu som sa venoval hlavne literárnym súťažiam. Neskôr som uverejňoval na literárnych weboch. Sem-tam sa mi podarilo uverejniť poviedku v rôznych časopisoch. Keď som mal osemnásť, v jednom mestskom mesačníku mi vychádzala historická novela na pokračovanie.

Dávid Hamran (1991) je rušňovodič, ktorého celoživotnou vášňou sú knihy. Prvú poviedku napísal, keď mal 11 rokov. Túžil stať sa spisovateľom a svoj voľný čas trávil čítaním a písaním. Rád číta všetko, ale žánre, ktoré pri písaní preferuje, sú rozprávky, história a magický realizmus. Pochádza z Nových Zámkov a odmalička ho ovplyvňovala história. Zo začiatku najmä z obdobia protitureckých vojen na Slovensku. Jeho cieľom pri písaní je odpútanie ľudí od tvrdej reality. Myslí si, že život a svet je krásny a je v ňom niečo viac, a to „viac“ treba odhaľovať. Píše najmä o láske, šťastí a smútku života, ale v prvom rade o ľudskej snahe nevzdávať sa.

Rád čítate? Čo však najviac preferujete a čo vás najviac zaujíma?

Ku knihám som mal vzťah ešte predtým, ako som sa naučil čítať. Pritahovali ma, pokojne som v nich listoval a pozeral obrázky. Nikdy som žiadnu nepočmáral ani nepotrhal. Moja babka mala v polici knihy s veľmi zvláštnymi názvami. Mala knihy o rôznych svetových záhadách, o náboženstve, o histórii. Dych vyrážajúci vizuál dopĺňali rôzne sochy umeleckých diel ako Michelangelov Dávid, Venuša, rôzni budhovia, veľký obraz mušketierov... Hovorím to preto, lebo dnes viem, že práve toto ma formovalo. Rád si prečítam čokoľvek, ale najradšej siaham po histórii a religionistike, po odbornej literatúre alebo historických románoch. Záujem o históriu mám taký veľký, že som ju aj začal študovať na VŠ.

Práve sa pripravuje do tlače vaše dielo *Nerozprávky pre deti*. Čo vás viedlo k jej napísaniu?

Keď som napísal prvé dve rozprávky, ktorými sa kniha *Nerozprávky* začína, tak som ešte netušil, čo sa z toho vyklúpe. Pôvodne som chcel zaznamenať príbehy, ktoré mi rozprávala prababka. Prvý bol o mladíkovi, ktorého uriekla striga, pretože jej skrížil cestu vtedy, keď prechádzala s vozom cez dedinu a nechcel jej uhnúť... Druhý príbeh sa mal skutočne udiť. Bol o krčmárovi, ktorý pre svoju lakomosť cítil večný smäd a chlad... Týmto dvom rozprávkam som však obliekol skutočný historický šat. Umiestnil som ich do reálneho času a miesta. Navyše som ich prepojil. Zapáčila sa mi predstava prepájať príbehy. Napríklad aj tak, že vedľajšia postava môže byť v niektorom z nasledujúcich príbehov hlavnou. Vďaka tomu som mal pocit, že postavy majú svoj vlastný život v reálnom svete, a nielen krátky výstup v príbehu niekoho iného. Mojm zámerom bolo (a stále je) vyvolať v čitateľovi ten „aha moment“, keď si povie: „*Aháá, tak takto to celé je!*“ V takomto duchu som pokračoval pri tvorbe ďalších textov a vytvoril tak sieť komplexne fungujúceho rozprávkového, respektíve nerozprávkového sveta. Všetko do seba zapadalo. Ako keď padá sneh...

Kniha pozostáva zo 16 samostatných príbehov, ktoré však na prvý pohľad majú spoločnú niť fantasy, mýtickosti, ale vykazujú aj črty ľudovej slovesnosti...

Áno, rozprávky sú prepojené, ale sú prepojené takým spôsobom, že ak vyberiete len jednu a prečítate ju, hoci uprostred knihy, tak sa nemusíte obávať, že vám ujdú súvislosti. Totiž každá rozprávka má svoj úvod aj záver tak, ako sa patrí. Ich nadväznosť spočíva práve v prepojení postáv, prípadne prekrývajúcich sa udalostí. Črty ľudovej slovesnosti sú ponechané práve preto, aby zostalo to naše stredoeurópske čítanie. To, na čo je bežný čitateľ pri rozprávkach zvyknutý. Napríklad, švárný šuhaj zachráni krásnu devu, v lese striehne drak či čarodejnice a podobne... Fantasy niť, dobrodružné scény a súboje či rôzne vtipné scénky sú zasa vsadené do deja tak, aby splňali súčasné moderné nároky. Aby sa pri nich dieťa bavilo a oddýchlo si. *Nerozprávky* majú niekoľko vrstiev. Sú písané ako klasické rozprávky odkazujúce na ľudovú slovesnosť, zároveň sú do nich vložené moderné prvky, vtipné popevky a básne. Čo však vnímam ako veľmi dôležité spomenúť, je, že sa neodohrávajú len v minulosti. Spravádzajú čitateľa až do súčasnosti a preto od polovice knihy plynule prejde rozprávkový dej na sídliská a do panelákov.

Pozoruhodné je, že na priestore jedného príbehu ste dokázali sklbiť súčasné prvky (napr. *Život osamelého dievčata v súčasnosti*) s mystickými prvkami ľudovej rozprávky. Čo bolo vašou inšpiráciou k takýmto postupom? Inšpiráciou bolo uvedomenie si, že ak by som ponechával

dej rozprávok len v minulosti, tak by som vlastne neprinášal nič nové. Dobšinský prepisoval rozprávky adekvátne k svojej dobe, Andersen písal príbehy o dobe, v ktorej žil. Napríklad aj Carrollova *Alica v krajine zázrakov* je zasadená do čias autora... Dnes (aj keď ide o umelé príbehy) to na nás pôsobí archaicky a máme pocit, že práve takto by mala vyzeráť skutočná klasická rozprávka. Myslím si, že viacerí uznáme, že klasická rozprávka sa môže odohrávať aj v byte na sídlisku v roku 2023. V tomto smere sa mi veľmi páčili rozprávky od G. Holtza-Baumerta, ktorý písal pekné moderné rozprávky s nádychom klasických. Keď sa to tak vezme, postupy môžu byť všakovaké, podstatné je, čo príbeh prinesie čitateľovi, čo mu dá a čo si z nej vezme.

Prečo ste vaše príbehy nazvali *Nerozprávky pre deti*?

Začnem spojením *pre deti*. Pre *Nerozprávky* som vytvoril mnoho do seba zapadajúcich príbehov. Mám obľúbenú postavu, vystupujúcu v niekoľkých textoch. Táto postava (akýsi tmel celej knihy) musí prejsť okolnosťami, ktoré si vyžadujú komplexnejšie riešenia, náročnejšie výstupy. Niektoré texty som jednoducho nemohol zaradiť do jednej knihy, zvlášť keď je určená čitateľom od desiatich rokov. Preto vznikol koncept troch kníh, a to *Nerozprávok pre deti*, *Nerozprávok pre tínedžerov* a *Nerozprávok pre dospelých*. Prezradím, že všetky knihy sú vnútorne prepojené, no náročnosť textov sa zvyšuje. Mojm zámerom je, aby dieťa rástlo s knihou, prípadne aby čítala *Nerozprávky* celá rodina.

A teraz k samotnému názvu. Počas písania som si uvedomil, že toto nebudú rozprávky tak, ako ich súčasný čitateľ pozná, že pôjde o veľmi špecifický koncept. Pracovný názov bol *Bronzová, Strieborná a Zlatá kniha rozprávok*. Toto však už existovalo a nepasovalo mi to do predsavzatia, že každý diel bude venovaný inej vekovej kategórii. Tak som hľadal ďalej. Pri vytváraní názvu som pracoval s mojou záľubou v histórii. Každý pohľad do minulosti na nás pôsobí ako pohľad do rozprávky, ako do nejakého vymysleného príbehu. Rytiéri a princezná však neboli rozprávka, v tej dobe to bola rovnaká realita, akú žijeme my. A ako sa bude človek ďalej budúcnosti dívať na nás? Predpokladám, že rovnako. Ako na nejaké zvláštne rozprávkové obdobie a preto sme všetci súčasťou skutočného sveta a rozprávky zároveň. Akejsi rozprávky-nerozprávky. A bolo to.

Čo chcete odkázať touto knihou svojim čitateľom?

Ako som spomenul, postavami sú väčšinou obyčajní nevýrazní ľudkovia. Každý z nich však postupne objavuje to, čo má človek vsadené do svojej hrude, no je to hlboko skryté. Je to nezlomná túžba nevzdať sa, postaviť sa okolnostiam a konať. Mnoho z nás tento boj prehráva, ale potenciál na žitie krásneho života máme všetci. Je nevyhnutné si to stále pripomínať.

Pochádzate z Nových Zámkov. Taktiež máte veľmi zaujímavú prácu, ktorá vôbec nie je jednoduchá – ste rušňovodič. Ovplyvnili tieto špecifické prostredia vašu tvorbu?

Som presvedčený, že prostredie výrazne ovplyvňuje pohľad na svet. V podstate je jedno, z akého mesta či obce človek pochádza, pokiaľ má podnetné prostredie, tak bude tvoriť. Inšpirácie som čerpal z prírody. Rané detstvo som strávil v kontakte s prírodou, s poliami a lesmi. Pre mňa je pohľad na zlaté polia alebo zimné poorané role rovnako fascinujúci ako pre iného človeka pohľad na hory. To, že pochádzam z Nových Zámkov, sa azda odrazilo v mojej záľube v histórii, konkrétne v období protitureckých vojen v Uhorsku. Moja profesia sa do *Nerozprávok* nepremietla. Dnes však už viem, že jedného dňa napíšem knihu o vlakoch. Nejaký zárodok príbehu si so sebou nosím.

Ukážka z tvorby

Hoci bol hladný a dobitý, nezastavoval. Nakoniec sa vysoké múry Kamenného mesta vynorili pred ním, a to vtedy, keď padal súmrak. Boli obhorené a na niektorých miestach zvalené. Všade viali turecké vlajky. Šťastný zosadol z Belkovho chrbta, vzal ho za opraty a kráčal k hradnej bráne, kde stáli dvaja tureckí strážnici s kopijami. „Kamže?“ zastavil ho jeden z nich. „Brána sa o chvíľu zatvára.“

Cigán im porozprával, prečo prichádza za pašom. Turkom to však bolo jedno. Ani ho poriadne nepočúvali, len ho schmatli a vyhodili. Keď sa pozviechal zo zeme, k bráne pricválali traja jazdci. Dvaja boli tureckí vojaci a ten tretí bol v hodvábe oblečený paš. Strážnici sa mu ukľánali nosmi až po prach na zemi. „Čo sa tu robí?“ spýtal sa rázne paš. Mal zlatý turban, lesklý plášť a drahokamami zdobenú šablú na boku.

„Tento úbožiak sa snaží dostať za vašou jasnosťou...“ začal strážnik, no paš ho okríkol.

„Nech mi teda sám povie, čo chce! Hovor!“ Lajoš sa postavil a rozprával, kvôli akej veci prišiel. Hodvábný paš mu na to odpovedal: „Je mi ľúto tvojej dobrej ženy. Určite je krásna, keď si za ňu zaplatil toľko peňazí, ale na to, aby si sa dostal do Kamenného mesta, musíš zaplatiť daň.“ Lajoš vydal hodvábnemu pašovi všetky drobné, ktoré si zarobil na tancovačke. „Viac nemáš?“ spýtal sa Turek a Lajoš pokrútil hlavou. „Nič to,

nezúfaj. Stále sa môžeš dostať k vode života. Len musíš uhádnuť hádanku.“

„Čože?“

„Nuž áno. Chceš?“ Cigán privolal aj na to a počúval. „Hádanka znie: Na ktoré železo sa najviac stúpa?“ zaznelo. Fú, len či to bolo ťažké! Lajoš mohol rozmýšľať, koľko chcel, no na um mu nič neprichádzalo. Ticho stál a krútil si fúzom. „Nevieš? To mi je ľúto,“ povedal paš. Vtom Belko udrel kopytami a Lajovi svitlo.

VODA ŽIVOTA CIGÁNA

Ukážka z pripravovaného diela
Nerozprávky pre deti

Chytrý zakríčal: „Podkovy! Po takom železe sa najviac stúpa!“ Paša zastavil, skrívil ústa a dovolil strážnikom aby, Cigána pustili cez bránu. Takto sa Lajoš Banda dostal na veľké nádvorie s rovnými cestami, vysokými domami a majestátnym kostolom, ktorý Turci prerobili na stajne pre kone.

Obzeral sa sem a tam, sledoval prísnych vojakov a rozmýšľal, kam ho paš vedie. Turek zastavil pred panským domom. „Do hradu si sa síce dostal, no voda života je zamknutá v mojej komnate. Ak sa chceš dostať dnu, musíš zaplatiť!“ prehovoril.

„Ale ja nemám lóve. Všetky som ti dal.“

Paša sa zatváril, že tuho rozmýšľa. Premeriaval si Cigána od hlavy po päty. „Tak ti dám ďalšiu hádanku.“ Lajoš sa prelako, pretože už tá prvá bola veľmi ťažká. „Akú farbu má kvet, ktorým zakvitne jablko?“ spýtal sa paš.

- Vedť to je ľahké - myslel si Cigán a chcel vyhrnúť slovo ružovým. No zrazu sa zarazil a radšej si zahryzol do jazyka. Vedel, že hádanky sú zákerne. - Akú farbu, akú farbu - opakoval si a tuho rozmýšľal. „Jablko, jablko... Prepáč, paš, povedal si - jablko?“ Turek prikývol a Lajoš sa potešil. „Žiadnymi!“ zvolal, „rozkvitne iba jablko.“

„Ej, si ty ale prešibaný. Iný človek by si tak rýchlo nezahryzol do jazyka“, zahľásil Turek, zoskočil z koňa. „Odvzdaj svojho tátoša mojim mužom, oni sa oň postarajú a pod dnu.“ Lajoš sa neochotne rozlúčil s Belkom. Na Belkových očiach videl, že sa mu to celé nepozdáva. Prudkým trhnutím hlavy chcel Lajovi zabrániť, aby šiel s pašom. Cigán vedel, že Belko sa bojí oprávnene, ale nedalo sa robiť nič. „Buď statočný, koník, aj ja musím byť!“ Pohládka ho a vošiel dnu.

Ceny Rudolfa Fabryho za poéziu pre mladých autorov

LUKÁŠ PERNÝ

V slávnostných priestoroch kaštieľa Budmerice, ktoré si pamätajú vznik Spolku slovenských spisovateľov a hostili významné osobnosti ako Jean Paul Sartre, Simone de Beauvoir a množstvo špičkových slovenských spisovateľov a spisovateľiek, boli 9. decembra 2022 vyhlásené výsledky 14. ročníka celoslovenskej literárnej súťaže pre autorov do 30 rokov a bez knižne vydaného básnického literárneho diela – CENA RUDOLFA FABRYHO.

Podujatie bolo organizované Spolkom slovenských spisovateľov, Obcou Budmerice, Literárnym informačným centrom a pod záštitou Ministerstva kultúry Slovenskej republiky. V hlavičke organizátorov boli uvedené tiež periodiká Literárny týždenník a Dotyky.

Cenu Rudolfa Fabryho získala Dorota Hinšťová, prvú cenu získala Jela Abasová, druhú cenu LIC Magdaléna Martišková a tretiu cenu Matej Senaj. Čestné uznania získali Agáta Komanová, Lenka Melcherová, Simona Sadecká, Adam Kollár a Jakub Pytel. Súčasťou podujatia bol aj bohatý kultúrny program: vystúpil fujarista a výrobca fujár Roman Kuchta, vynikajúci klavirista Tony Lazar, spevácky zbor Chorus Angelicus z Budmeríc (pod vedením Janky Neščákovéj) a renesančná skupina Le nuove musiche. Na podujatí zazneli aj ukážky z tvorby samotného Fabryho (*Čo bude potom* zo zbierky *Nad hniezdami smrti vánok*) v podaní žiačky ZŠ Budmerice Emky Kardošovej.

Po vyhodnotení prác bola slávnostne otvorená izba Rudolfa Fabryho, ktorá je umiestnená priamo v budove kaštieľa. Záver patril špeciálnemu literárnemu semináru, ktorý viedli predseda Spolku slovenských spisovateľov Boris Brendza a tajomník Spolku slovenských spisovateľov Štefan Cifra. Ukážky z tvorby autorov boli tiež prezentované na vlnách Slovenského rozhlasu (Devín) v relácii Ars litera, ktorú uvádza predseda Spolku slovenských spisovateľov.

Na záver vzdávam hold starostovi Budmeríc Dr. Jozefovi Savkuliakovi nielen za vynikajúcu prípravu a uvedenie podujatia, ale aj za to, akým spôsobom sa mu podarilo budmerický kaštieľ využiť vo verejný prospech miestnych obyvateľov a návštevníkov.

PaedDr. Jozef Matis (1978) vyučil sa za stolára na Strednom odbornom učilišti papierenskom vo Vranove nad Topľou (1992 – 1995). V auguste 1995 vstúpil do Rehole bratov kazateľov – dominikánov v Košiciach. Maturoval na Strednej odbornej škole sv. Jozefa Robotníka v Žiline (1998). Študoval teológiu na Teologickom inštitúte a na Teologickej fakulte v Košiciach (2002 – 2008). Pokračoval v nadstavbovom štúdiu a obhajobou rigorózneho práce (PaedDr). Od roku 2017 žije s rodinou v Ružomberku. Vydal básnickú zbierku *Schody*. Je spoluautorom mnohých vedeckohistorických kníh a aktívne prispieva do časopisu Dominikánskeho Mariánskeho centra „Ruženec“. Už dlhšie sa zaoberá históriou rodného kraja a regiónu, o ktorom publikuje články vo *Vranovských novinách*. V súčasnosti pôsobí ako redaktor regionálneho dvojtyždenníka *Spoločník*, ktorý informuje o Liptove a Orave.

Modlitba srdcom Ukážky z tvorby Jozefa Matisa

Sloboda

Čo je to sloboda?
Je to zbraň, ktorá bodá?
Či azda voľná príroda,
ktorá pokoj dá?
Nie je to patriť tebe,
Pane, Bože môj?
To je tá pravá sloboda,
ktorá všetko zdolá.
Si sluhom a zároveň aj pánom,
kráčaš k nemu úzkou bránou.

Modlitba srdcom

Ja hľadám cestu k pokore,
Bože, pomôž mi ju nájsť.
Pane, buď mojou cestou pokory.
Pane, nauč ma byť šťastným,
keď som ponížený.
Pane, buď mojou cestou poníženosti.
Pane, staň sa mojou cestou k večnej radosťi.

Otcova teória

Každý má sviecu,
sviecu, čo horí,
knôtik sa ohňom kráti.
Svieca je dlhá,
hrubá, tenká.
Posledným dychom dymu,
splanutého ohňa zhasína.
Život sa končí
a zas začína.
Ten starý, mŕtvy nevsplanie,
ani iskierka už nepreskočí.
Kruté, ale vyrovnané.
Tvoja svieca je možno dlhá,
moja krátka,
preto je prítomnosť taká vratká.

Smutnokrásne úlomky zo života v diele *Odíd', povedala*

Denis Vernière: *Odíd', povedala*. Post Scriptum 2017

DANIELA LYSÁ

„Románik“, ako ho nazvala samotná autorka, začínajúci sa ako zoznam mien pri divadelnej hre, načrtáva, že bude o živote, ktorý nie je ničím iným ako divadlom. „Postavy v tejto hre nemajú mená. / Neľakajte sa, ak sa v nich nájdete. / Podobnosť so životom je osobná. / Aj keď možno nie vaša“ (s. 86). Muž (otec). Žena (matka). Dieťa (dievčatko). Sestra. Francais. (Francúz) – tak sa autorka rozhodla označiť postavy.

Pod zahranične znejúcim pseudonymom sa ukrýva pôvodná slovenská tvorba. O ilustrácie sa postaral výtvarný umelec Juraj Martiška. Jednoduchosť a zároveň hlboké myšlienky sú ukryté v spleti krátkych, ba často jednočlenných smutnokrásnych viet. Ide o vyjadrenie podstaty, hĺbky, a to bez využívania košatých súvetí. Pri tejto knihe ide o stávkku na istotu – často na jedno slovo, na jednu vetu, na jeden odsek. Nepochybne patrí k hodnotnej literatúre zobrazujúcej výňatky z bežného života ženy, ktorá hľadá nielen seba, ale aj niečo viac, čo jej manželský život neprináša: „Muž kričí: „To ty si sa nepostarala!“ Dieťa plače. Ona mlčí. Ako ryba. Je ryba. Vo vani nepochopenia“ (s. 14).

Ide o literárnu výpoveď zachytávajúcu všetko, čo zahŕňa stereotyp vydatej ženy, je o láske, nádejách, manželstve, nevere: „Žena nevládze. Priveľa času stratí pátraním, hľadaním koreňa, kým pochopí, že toto nemá riešenie v partnerskej vzájomnosti. Všetko je v hlave. Tvrdí. Mužovej“ (s. 41). Alebo „Načo ťa mám? Nastoknúť prstienok, zakrúžkovať a potom len pozerat a čakať, kedy vrodenná sloboda stroskotá...“ (s. 36). Vážne témy sú vyjadrené rásnymi vetnými konštrukciami: „Detské sny si plnia dospelí, no čo ak sa všetko naruby obráti? Deti, čo chcú byť veľké, hrajú sa s mackami na rodičov“ (s. 36).

Hoci má knižka len skromných 88 strán, vraví o mnohom, a to úsporným jazykom, bez zbytočných opisov a fráz. Prepojenie nielen prózy s básňami (ktoré mi prišli však niekedy klišéovité a nasilu rýmujúce sa), životných právd, filozofických otázok bez odpovedí či odpovedí bez otázok ma skutočne zaujalo. Nechýba vyjadrenie lásky k čítaniu, ktoré prináša uspokojenie: „Knihy má uložené v knižnici s presklenými dvierkami. Tam spia životy

iných príbehov, a keď príde na ne chvíľka, niektorý z nich si vyberie. Prijme pozvanie na návštevu, pomedzi repliky postáv, medzi riadky, do svojho vnútorného sveta. Takto to má rada. Čas prijímania cudzích príbehov. Chvilka pre seba popri prežívaní“ (s. 15).

Práve jednoduchosť, zaobalená do hodnotného umeleckého stvárnenia, dodáva knižočke obrovské plus. Hoci sa v preplnenom kníhkupectve v regáli strácala, rozpovedala mi viac ako mnoho kníh dokopy a rezonuje vo mne ešte aj po prečítaní. Mám chuť opäť nasávať jej riadky, opäť sa do nej naplno „ponoriť“ a nechať sa „namočiť“ (nielen) poetickými výpoveďami.

Odporúčam ju tým, ktorí vedia oceniť hodnotnú literatúru a nájsť zmysel aj v tých vetách, ktoré na prvé prečítanie nechápu/nerozumejú/nechcú im rozumieť. Kto tejto knihe dá šancu, určite nezostane sklamaný. Kniha *Odíd', povedala*, ktorá je kvalitnou literatúrou o plytkých i hlbokých vzťahoch, určite splní vaše náročné očakávania.

Slovenský literárny ústav Matice slovenskej
P. Mudroňa 1, 036 01 Martin, tel.: +421 918 904 942,
e-mail: snn@matica.sk

Redakčná rada
Július Lomenčík (hlavný redaktor), Zuzana Bukovenová,
Peter Cabadaj, Maja Jackobs Jakúbeková, Martin Kubuš,
Daniela Lysá, Marcel Páles,
Lukáš Perný, Lenka Želonková, Eva Čulenová – Signis,
vydavateľstvo (grafika)

Vydavateľ
Matica slovenská

Riziko na vznik plnohodnotnej vojny na Ukrajine je stále väčšie

Slovo mier sa na starom kontinente nenesie

Radoslav ŽGRADA – Foto: ZATL

Vojna na Ukrajine už trvá rok a jej koniec je stále v nedohľadne. Ruské sily ani náznakom nevykazujú známky únavy, zatiaľ čo ukrajinská armáda stráca dych a bojový potenciál. Bezprecedentné zapojenie západných krajín do konfliktu navyše vytvára riziko na vznik plnohodnotnej vojny medzi NATO a Ruskou federáciou – krajinou s najničivejším nukleárnym arzenálom na planéte.

Od rozhodnutia ruského vele-nia dobrovoľne sa stiahnuť z pravého brehu Dnepra v prvom novembrovom týždni nedošlo na ukrajinskom fronte k žiadnym dramatickým zmenám. Vtedy sa ruské sily organizovane s takmer nijakými stratami stiahli z mesta Cherson a vydali ho bez boja.

■ POZIČNÁ VOJNA

Šlo o strategický ústup, brániť mesto pred pripravovanou ukrajinskou ofenzívou by si žiadalo nepretržité dodávky tisícok ton vojenského mate-riálu, čo pre zničené mosty cez rieku Dneper bolo logisticky náročné. Ruské sily navyše trpia nedostatkom perso-nálu, mobilizovaní vojaci ešte stále podliehajú výcviku. Odvtedy ani jedna zo strán konfliktu nepodnikla výraz-nejšiu ofenzívu a boje nadobudli viac pozičný charakter. Čiastočne sa v tom odráža predvídateľné neskoro jesenné počasie vo východnej Európe, ktoré zanecháva bojiská podmáčané a zane-sené bahnom a značne obmedzuje pohyblivosť. Návrat statickej pozičnej vojny tiež odráža synergický efekt rastúceho ukrajinského vyčerpania spolu s ruským odhodlaním trpezlivo oslabovať a zbavovať Ukrajinu zostá-vajúceho bojového potenciálu. Ideálne miesto na dosiahnutie tohto cieľa našli v Donbase. Stiahnutie z Chersonu a pod Charkovom umožnilo ruským silám koncentrovať málopočetné sily a techniku na kratšom úseku frontu. Moskva je odhodlaná viesť pozičnú útočnú vojnu, pretože tým maximali-zuje svoju prevahu v delostrelectve.

■ DESIVÉ STRATY

Dochádza tak k neustálej degra-dácii vojnových schopností Ukrajiny, čo Rusku umožňuje trpezlivo udržiavať súčasné tempo, zatiaľ čo organizuje svoje novo mobilizované sily na ofen-zívne akcie v najbližšom období, pred čím varujú viacerí západní vojenski analytici.

Ešte na konci novembra sa pred-sedníčka Európskej komisie Ursula von der Leyenová preriekla, keď ozná-mila šokujúce číslo o stotisíc zabi-tých ukrajinských vojakoch. Video

Z ukrajinského konfliktu sa pomaly stáva zákopová vojna na východe a juhu Ukrajiny.

z jej vystúpenia museli na požiadanie Kyjeva zostihnáť. Straty ukrajinskej armády musia byť k dnešnému dňu omnoho desivejšie. Viaceré západné médiá, ako povedzme Der Spiegel, hovoria o stovkách zabitých denne.

Boje v Donbase sa odohrávajú na opevnených obranných líniiach budovaných Ukrajinou od roka 2014. Tento región je mimoriadne vhodný na vybudovanie mohutnej obrany. Je vysoko urbanizovaný a priemyselný, mestám a obciam dominuje typická robustná sovietska zástavba spolu s hojnými priemyselnými komplexmi. Ukrajina strávila väčšinu posled-ného desaťročia zlepšovaním týchto pozícií a frontové sídla sú posiate zákopmi a palebnými postami, ktoré sú dobre viditeľné aj na satelitných snímkach.

■ OBRANNÉ LÍNIE

Ukrajinci vybudovali štyri takéto obranné línie. Prvá línia Lisičansk –

Zolote – Popasna už padla do rúk ruským silám. Momentálne sa bojuje na ďalších dvoch líniiach: Marinka – Pesky – Avdejevka na hraniciach mesta Doneck aj na línii Siversk –

Soledar – Bachmut, kde prebiehajú najtvrdšie boje. Ruské sily z posledne menovanej línie urobili kotol smrti – povestný „mlynček na mäso“, ktorá núti Ukrajincov obetovať obrovské množstvo mužov, aby pozíciu udr-žali čo najdlhšie. Najmä Bachmut (pôvodne Artomovsk) je operačne významný bod, je srdcom regionálnej cestnej siete a jeho pád by znamenal posunutie obrany Donbasu k poslednej obrannej línii Slavjansk – Kramatorsk – Konstantinovka.

Kyjev, ktorý si potrebuje udržať pozornosť západných poskytovateľov pomoci územnými úspechmi, k Bachmutu vrhol obrovské množstvo jednotiek. Jeho straty v tejto zóne sú ohromné, miesto sa stalo Verdunom 21. storočia.

Po zabratí mesta Soledar rus-kými silami (ide najmä o jednotky PMC Wagner), hrozí Bachmutu obklúčenie. V najbližších dňoch čaká ukrajinské sily porážka na tomto

fronte, čo sa odráža aj na veľmi ní-zkej morálke vojakov.

■ ČAKANIE NA TANKY

Nelichotivá situácia prinú-tila spojencov Kyjeva na rozší-renie vojenskej pomoci o ťažkú bojovú techniku, proti čomu sa najmä Nemecko dlho bránilo. Berlín 25. januára po niekoľkotýždňovom tlaku od spojencov ohlásil, že dodá Ukrajine štrnásť tankov Leopard 2, takisto povolí, aby tieto tanky nemeckej výroby dodali Kyjevu aj Poľsko a ďalšie krajiny. Spojené štáty v tom istom čase oznámili, že Ukrajine pošlú tridsaťjeden tankov Abrams. Británia už v polovici januá-ra sľúbila dodávku štrnástich svojich tankov Challenger 2. Medzičasom sa s vyhláseniami pridalo viacero ďal-sích krajín.

■ DO POSLEDNÉHO VOJAKA

Dodávky ťažkých bojových strojov sú rozdelené do viacerých etáp a istý čas potrvajú, to platí aj o výcviku ukrajinských vojakov na ich obsluhu. Je otázne či v prípade nahromadenia ruských síl na očakávanú ofenzívu, ich stihne ukrajinská armáda použiť. Pri tempe likvidácie jej bojaschopnej živej sily, dodávky už nemusia zohrať žiaden význam. Podľa analýzy na veliteľstve NATO bol v marci 2022 pomer profesionálnych zmluvných vojakov v peších brigádach až 50 percent a medzi mobilizovanými s bojovými skúsenosťami z minulosti bolo vyše 65 percent, potom do augusta sa pro-fesionálne jadro znížilo na 20 percent a medzi mobilizovanými až na 35 per-cent. Do decembra zostalo v peších brigádach len 15 – 20 percent bitkou zocelených bojovníkov, pričom medzi čerstvo zmobilizovanými klesol podiel tých so služobnými skúsenosťami do 10 percent, navyše väčšina slúžila v sovietskej armáde. Vojna do posled-ného Ukrajinca sa tak stáva realitou. Moskva, ktorá vstúpila do konfliktu pre ohrozenie národnej bezpečnosti vinou približovania sa infraštruktúry NATO k jej hraniciam – čo považuje za existenčnú hrozbu, je odhodlaná viesť konflikt až do konca. Zapoje-nie sa Západu do vojny nadobudlo už také rozmery, že ani jej vrcholní predstavitelia sa netaja faktom, že sú vo vojne s nukleárnymi zbraňami vyzbrojenou Ruskou federáciou. Ziaľ, slovo mier sa stalo v Európe nežiaduce.

pečnostno-politickými inštitúciami a nemá komunikačné problémy, hovorí anglicky, francúzsky a rusky. Pri prvom vystúpení povedal, že sto miliárd eur určených na dejinnú zmenu v Bundeswehri a vyše päť-desiat miliárd ročného rozpočtu nestačí. Bude treba ešte viac miliárd pre armádu. Nepôjde len o Nemecko, treba vytvoriť prepojenú silnú európ-sku zbrojársku komunitu.

■ TANKY SA VRACAJÚ

Téma nemeckých tankov znela všade, aj v komentári verejnopráv-neho rozhlasu Dlf. Poukázal na tú časť verejnej mienky a politiky, ktorá vníma, že nemecké tanky pôjdu teraz do tých istých oblastí Don-basu, kde boli kedysi. Seriózne médiá to vnímajú v súvislosti s toh-toročným osemdesiatym výročím stalingradskej bitky, a ako sa s tým nemecká verejnosť, ale aj historici vyrovnávajú.

Toto všetko sa odohráva aj v čase, keď seriózne nemecké médiá upozorňujú na korupčné pozadie per-sonálnych zmien jedenástich vysoko-postavených činiteľov z okolia prezi-denta Zelenského v Kyjeve, a tiež na to, že na korupčné prejavy sa pouka-zovalo už dlhé mesiace, kým sa prezi-dent rozhodol zakročiť. Predstavitelia podporných fondov z EÚ na zneužíva-nie upozorňovali už od augusta minu-lého roku. Vývoj v nemeckej verejnej mienke veľa môže povedať aj pome-rom v médiách na Slovensku.

NA MARGO

Spravodajstvo dáva mož-nosť rozšíriť si slovník nemčiny na dva spôsoby. Jeden o pome-novania arzenálu a druhý o divej zveri. Voľakedy sme vo filmoch o druhej svetovej vojne poznali nemecké tanky Panther či Tiger. Teraz sme svedkami mnohotýž-dňového napätia v štátoch NATO o dodávkach ťažkých zbraní na Ukrajinu. Nemeckí výrobcovia zbraní sa držia tradície, ako „krstia“ zbrane. Produkujú zoo-arzenál. Názvom naznačujú jeho zameranie. Ešte počas druhej svetovej vojny vznikla tanková útočná zbraň Leopard. Vyzna-čovala sa výkonným tichým motorom, umožňovalo to rýchlo a nehluchne – tak ako leopard – priblížiť sa k protivníkovi...

Hodiny nemčiny

Modernizovaný Leopard 2 alebo 3 dnes výrobcovia pova-žujú za najvýkonnejší tank na svete. Od roka 1979 je to hlavný nemecký bojový tank. Slovensko bude mať pätnásť tankov Leopard typu 2A4 ako náhradu za tridsať starších obrnených transporté-rov, ktoré Slovensko dodalo na Ukrajinu. Prvý Leopard je už na Slovensku.

Šelma gepard je rýchla, dokáže bežať až deväťdesiat-kilometrovou rýchlosťou, korisť jej málokedy unikne. Dala meno nemeckému protiletadlovému tanku Gepard. Ten odpaľuje pro-tiletadlové rakety Stinger a muni-ciu páli obrovskou rýchlosťou, aby protivník nemal šancu na únik.

Obrnený transportér, hlavné bojové vozidlo pechoty pre desiatich vojakov, nesie názov Marder. Po slovensky kuna. Modernizovanou náhradou je bojové vozidlo Puma, asi je sviž-nejšia ako kuna. Je označované za jedno z vozidiel na svete, najlepšie chrániacich posádku. Tým sa „zverinec“ nemeckého vojenského komplexu nekončí. Pechota mala výkonné obr-nené prieskumné osemkolesové vozidlo pod názvom Luchs – teda Rys. Ten vo výzbroji končí a nahradí ho štvorkolesové ľahko pancierované a výsuv-nou elektronickou periskopo-vou prieskumnou vežou vyba-vené vozidlo Fennek. Bolo dve desaťročia nasadené vo vojne v Afganistane. Fennek je púš-tna liška. Fuchs – teda liška, je aj názov obrneného vozidla pre pechotu.

Hodiny nemčiny dáva aj nemecká politika. Prvá lek-cia prišla ešte pred voľbami v septembri 2021. Po šestnás-tich rokoch Angely Merkelovej vznikla terajšia trojkoalícia. Naj-výraznejšie sa zmenila pôvodne ekologicko-pacifistická strana Zelení. Ešte pred septembrom 2021 dnešný vicekancelár ze-le-ných navštívil Ukrajinu. Ako prvý prelomil tabu a bol za dodávky nemeckých zbraní tejto krajine. Politická dráma okolo tankov pokračuje doteraz. Zelení majú aj ministerku zahraničných vecí s jednoznačnou podporou Ukra-jine. Prvá bola v januári 2023 v bombardovanom Charkove, kým iná ministerka zo strany kancelára Olafa Scholza po mesiacoch kritiky, okrem iného aj za nedávanie tankov Ukrajine, podala demisiu. Nový minister na jej poste vyhlásil, že Nemecko je nepriamo vo vojne. Podľa médií Ukrajina by chcela 200 – 300 tankov, 600 vozidiel pechoty a 500 húfnic...

Dušan D. KERNÝ

Veľká hra o nemeckú politiku a charakter verejnej mienky

Červený šerif chce viac miliárd

Dušan D. KERNÝ – Foto: ZATL

Bezmála rok po tom, čo ruské jednotky vtrhli na Ukrajinu, došlo k prelomovému rozhodnutiu špičky nemeckej politiky. V zhode s dňom štyridsiatych piatich narodenín ukrajinského prezidenta Volodymyra Zelenského nemecký kancelár Olaf Scholz ozná-mil, že priamo dodá Ukrajine tanky Leopard 2. Okrem toho súhlasí s tým, aby tak urobili aj iné štáty, ktoré ich majú vo výzbroji. K sľúbeným nemeckým štrnástim tankom by tak pribudli ďalšie stroje, dovedna až deväťdesiat Leopardov.

Po dlhých mesiacoch politického a mediálneho tlaku na nemeckého kancelára tak došlo k rozhodnutiu, ktoré jedni považujú za dobrý stra-tegický ťah, iní za dôkaz priveľkého váhania. Kancelár nástojil na tom, aby sa k rozhodnutiu pridal „najsil-nejší spojenec – USA s dodávkou amerických tankov“, čo prezident Biden napokon osobne oznámil. Nemecko dosiahlo, že nepodnikne sólový krok, ale len spolu s USA a ďalšími štátmi NATO. Dodrží tak zásadu, že Nemecko bude postupo-vať len v zhode so spojencami a nikdy nie samostatne. Zároveň sa vraj vyhne priamemu konfliktu s Ruskou federáciou.

■ VOJAK VO FUNKCII

Čo sa odohráva v politickej špičke a vo verejnej mienke? Po vyše desaťročí a troch ministerkách, ktoré neboli úspešné, nastúpil do funkcie ministra obrany muž, ktorý absol-

Poľsko patrilo k tým krajinám, ktoré presviedčali Nemecko, aby súhlasilo s poskytnutím tankov Leopard Ukrajine z Poľska. Ak by Nemci nesúhlasili, Poliaci by tanky poslali aj tak. Na fotografii tank Leopard v cvičnej akcii.

voval vojenský výcvik, pozná Bun-deswehr a jeho slabiny a má za sebou všeobecne oceňovanú politickú a manažérsku desaťročnú skúsenosť ako minister vnútra spolkovkej krajiny

Dolné Sasko. To vynieslo sociálnemu demokratovi Borisovi Pistoriusovi prezývku Červený šerif. Ako doterajší člen Parlamentného zhromaždenia NATO je dôverne oboznámený s bez-

POZVÁNKA

Bliži sa jubilejný 50. ročník lyžiarskych pretekov Biela stopa 2023. Uskutoční sa počas prvého marcového vikendu (4.–5. 3. 2023) v Kremnickom pohorí so štartom a s cieľom na známej Skalkke. Legendárne preteky sa kedysi konali pod názvom Biela stopa SNP. V súčasnosti má Biela stopa charakter národného vytrvalostného behu na lyžiach. História týchto jedinečných pretekov siaha do roka 1973, keď sa začal pripravovať prvý ročník Bielej stopy SNP, ktorý sa uskutočnil 17. februára 1974 so štartom na Krahuliach nad mestom Kremnica. Zúčastnilo sa na ňom 473 pretekárov a so štartovým číslom 1 bežal Rudolf Čillík, zaslužilý majster športu z Kremnice, po ktorom je pomenovaný aj lyžiarsky bežecký štadión na Skalkke.

Legendárna Biela stopa oslavuje pol storočie

V minulosti sa preteky konali len v jeden deň, a to na tratiach so vzdialenosťou približne 50 kilometrov. Za tie roky prešli rôznymi obmenami, aj čo sa týka miest štartu a cieľa a tiež dĺžky trati. Najväčší vplyv na tieto zmeny mali vždy poveternostné vplyvy, teda snehové podmienky. Od roka 2008 je podujatie rozdelené na dva dni. V sobotu sa beží voľným štýlom 50 a 25 kilometrov a v nedeľu je len klasická technika už „iba“ na 30 kilometrov.

Preteky sú dlhoročne súčasťou medzinárodného kalendára diaľkových lyžiarskych behov Euroloppet a tohto roka dokonca aj Majstrovstiev Európy (ME). Každý účastník sa môže tešiť v cieľi zo vzácnej medaily z dielne Mincovne Kremnica, štátny podnik. Príprava tohto organizačne náročného podujatia si vyžaduje enormné úsilie množstva zariadených ľudí z Kremnice a okolia, TJ Biela Stopa, Mestského klubu lyžiarov aj s pomocou iných dobrovoľníkov. Je toho dosť, čo treba vopred pripraviť, aby bola maximálna spokojnosť – počnúc úpravou trati, obsluhou občerstvovacích staníc, servisom lyží a množstvom ďalších dôležitých vecí.

Hlavný program podujatia sa začne v sobotu 4. 3. 2023 konaním ME v diaľkových behoch na lyžiach Euroloppet – medzinárodné masové preteky v behu na lyžiach, ME v skimaratóne na 50 kilometrov a 25 kilometrov voľnou technikou – FS (Free Style), ME v skimaratóne dvojíc na 50 kilometrov FS a ME v skimaratóne – tímová súťaž družstiev (3 až 6 členov) na 50 kilometrov FS.

V nedeľu bude program pokračovať ME v skimaratóne v behu na lyžiach na 30 kilometrov CS., t. j. klasickou technikou, BS junior pre žiakov s hromadným štartom na 2, 4, 6, 8 kilometrov. Viac informácií o podujatí nájdete na www.bielastopa.sk

Milan VALOCKA,
TJ Biela Stopa

Jožo GOLONKA dokorčuľoval na životnú métu osemdesiatpäť rokov

Žiletka číslo deväť a tristotri stehov

Text a foto: Emil SEMANCO

V poslednom vlaňajšom čísle matičného dvojtyždenníka sme si zaspomínali na legendárneho športového reportéra Gaba Zelenaya pri príležitosti jeho nedožitých storočnice. Mal som mnoho príležitostí stretávať sa s ním a hovoriť o všeličom, čo sa mu písalo do života, aj o tom, čo ho интересовalo. A skoro vždy ma čímsi prekvapil. Láskou k divadlu, hereckými výkonmi medzi ochotníkmi aj v hranom filme, učňovskými rokmi vo farmácii, asketickou životosprávou, najmä však špičkovými športovými výkonmi a prvotligovou minulosťou v armádnom hokejovom tíme na poste brankára... A práve vtedy, keď sme spoločne vešali jeho korčule na klinec po nešťastnom zápase, lebo v dôležitom finálovom dueli si vrazil puk do bránky, prišla reč aj na ďalšiu hokejovú legendu – Jožka Golonku.

Gabo mi reportérsky priblížil jeho začiatky: „Keď som raz prišiel na bratislavský zimák, na ploche korčuľovala medzi žiakmi taká malá blška. Miška Polóniho, ktorý spokojne bafkal z fajočky, som sa opýtal, čo tam medzi nimi robí. Odpovedal mi, že raz z neho bude veľký hokejista. A slová slávneho vyhľadávateľa talentov sa splnili! Z tej blšky – Joža Golonku – sa časom stala poriadna blcha, ktorá súperu štipala až-až.“

■ SKVELÝ TECHNIK

Popravde, to sa vtedy ešte o malom Jožinovi rozhodovalo, či sa neupíše piruetám a krasokorčuľovaniu. Dlho tiež váhal medzi kurtmi a klziskom, keďže súčasne sa vrcholovo venoval dvom športom – tenisu a hokeju. V roku 1956 vyhral Pardubickú juniorku a stal sa tenisovým juniorským majstrom Československa. Rok predtým, ako sedemnásťročný nastúpil za Sokol NV Bratislava (neskorší Slovan) a v belasom drese bratislavského klubu (až na dva roky vojenčiny v jhlavskej Dukle) sa za šesťnásť rokov stal nezbudnutelným obávaným centrom, zapáleným bojovníkom, kanonierom, miláčikom tribún, ktorého „belasi“ milovali a súperu preklínali.

Hokejoví odborníci a športoví štatistici zráтали, že v najvyššej česko-slovenskej súťaži odohral 330 zápasov a s 298 gólmi to dotiahol až do Klubu ligových kanonierov. V sezóne 1960/1961 bol kráľ ligových strelcov. Dres československej reprezentácie obliekol v 134 dueloch a súperovým brankárom natrielal 82 gólov, čo je historický rekord, ktorý v reprezentácii – či už federálnej, alebo slovenskej – neprekonal nijaký Slováč. Štartoval na ôsmich majstrovstvách sveta a troch zimných olympijských hrách. Z MS má štyri strieborné medaily (1965, 1966, 1967, 1968) a tri bronzové (1959, 1964, 1969). Na ZOH 1968 v Grenobli priviedol ako kapitán československú reprezentáciu k strieborným medailám, štyri roky predtým získal na olympiáde v Innsbrucku bronz.

Medzi rokmi 1969 až 1972 pôsobil v nemeckom SC Riesersee, za ktorý odohral 104 zápasov a natrielal 44 gólov. Hráčsku kariéru zakončil v Lokomotive Bučina Zvolen (dnes HKM Zvolen), kde hrával do roka 1975. Z domácich klzísk nemá majstrovský titul. Dva majstrovské tituly však dosiahol ako tréner nemeckých klubov SC Riessersee a EC Kolín. Jeho trénerské port-

Legendárny Jožo GOLONKA

fólio je však oveľa pestrejšie. Pôsobil pri viacerých kluboch v Nemecku, vo Švajčiarsku, v Rakúsku, v Česku, pri reprezentačných výberoch Slovenska a ako kouč nechýbal aj na lavičke milovaného Slovana. Od roka 1999 je člen Siene slávy Medzinárodnej hokejovej federácie (IIHF), od roka 2002 aj Siene slávy slovenského hokeja. V roku 2004 sa stal členom Siene slávy nemeckého hokeja a v roku 2010 aj členom Siene slávy českého hokeja. V roku 2003 Golonkovi udelil vtedajší slovenský prezident Rudolf Schuster Pribinov kríž II. triedy.

■ ŽILETKA NA LADE

Znalci hokeja tvrdia, že tento obdivuhodný hokejista a brilantný technik vynikal obratnosťou a ostros-

ťou vo všetkých herných činnostiach. Preto si vraj vyslúžil prezývku Žiletka. Dodnes sú pamätne jeho súboje s robustným obrancom Alexandrom Ragulinom či nekompromisným „tvrdasom“ Kanadanom Alom Dewsburyom... Ja som si o pôvode prezývky zaznačil inú historku. A neviem, či nepochádza priamo od Gaba Zelenaya. „Velikán sovietskej futbalovej i hokejovej zbranej Vsevolod Bobrov v celej svojej takmer stokilovej mohutnosti chytil raz od mladíka Golonku – ešte ucháňa na medzinárodnom ľade – pri útočnej modrej čiare taký bodyček, až na chvíľu stratil dych. Vtedy sa zo striedačky česko-slovenského reprezentačného výberu uznanlivo ozvalo: „Ty si ho, človeče, prerazal ako žiletka!“ Odvtedy mal medzi spoluhráčmi nezabudnuteľný útočník a neskôr i kapitán česko-slovenského

tímu s pamätným číslom 9 na drese „ostrý pseudonym“.

■ SÚBOJE SO SOVIETMI

Nebol brusič, nemal na to ani figúru, ale hokejky si na sebe lámal nenechal. Pri hre uplatňoval vtip a šikovnosť. Známe sú jeho súboje s ďalším obrom zbranej komandy spomínaným Ragulinom, ktorý raz Jozefa v zlosti nad nevyspytateľnými kúskami, čo mu vyvádza, nabral na „palicu“ a prehodil ponad bránku...

„On ma švalcol raz, ja som ho medzitým trikrát pichol,“ uzavrel Jozef už legendárne ľadové bitky so Sovietmi, ktoré v pamätných dubčekovských šesťdesiatych rokoch prerastali do medzinárodných diplomatických dohier. Rokmi akoby sa už zmenili na frčky do nosa

najmenej. Kuriózna situácia vznikla pri vystúpení konzula Generálneho konzulátu Maďarska v Košiciach Istvána Buczkóa. Samozrejme, rozprával po maďarsky a tlmočník sa usiloval prekladať jeho vystúpenie

Nie Kisgérés, ale Malý Horeš

by nadobudli dojem, že sú niekde v Maďarsku, a nie v obci Malý Horeš v Trebišovskom okrese. Už v rámci oficiálneho programu deti z miestnej základnej školy zaspievali dve pesničky v maďarčine, potom ženská folklórna skupina jednu, tiež v tomto jazyku. Vystúpenia jednotlivých rečníkov prekladali do slovenčiny a naopak, ale ten náš jazyk tam zaznieval len akoby z povinnosti, a pokiaľ to bolo možné čo

do slovenčiny. Dvakrát po preložení dvoch viet začal tiež rozprávať po maďarsky a ospravedlnil sa tým, že zvyk je zvyk... Pán konzul ho gestom ruky zastavil, dokončil svoj príhovor v maďarčine a potom – na veľké a milé prekvapenie – pokračoval v kvalitnej češtine.

V každom prípade od vinnej turistiky v Malom Horeši, ktorý má vyše tisíc obyvateľov, sa dá veľa očakávať. Ale... Zostali sme úplne šokovaní po

a vypitých pohárikov a objatí na zmierenie a priateľstvo bolo s medvedovíťm Sašom určite viac ako vylúčení v vzájomné napadnutie... Tristotri stehov, osemkrát zlomený nos, fraktúry rebier, kolena, lakťa, členka, sánky... To je jeho anamnéza z ľadu!

Bobrov, ale aj Golonkove vzory Dodo Reimann, skvelý futbalový brankár aj hokejista, a spartan Zábrodský mali na dresoch číslo 9, ktoré mu prischlo na šesťnásť sezón v Slovane, počas vojenčiny v Jihlave, na šesť rokov v reprezentácii a aj zahraničné profesionálne zmluvy v závere jeho kariéry mali nie nepodstatnú klauzulu, že bude hrať s deviatkou na drese. Maloverným a závistlivým ponúkam slová inej svetovej novinárskej hokejovej legendy Georgea Grossa, držiteľa Olympijského radu a najvyššieho kanadského ocenenia za žurnalistiku National Newspaper Award, medzi bratislavskými kamarátmi známeho pod prezývkou Čury, ktorého po zápise do Siene slávy NHL a IHF spoločne s Golonkom vodievali aj do Siene slávy slovenského hokeja. Ten bez zaváhania o Jožovi Golonkovi uzavrel: „Keby hral v NHL, bol by lepší ako Gretzky!“

■ SLOVENSKÉ MORE...

Keď som o ňom pripravoval tento profil, oprášil som aj jeho vyznanie z mojej knihy Najkrajší kút, ktoré o ňom veľa napovie: „Ako chalan som veľmi túžil cestovať a šport mi k tomu dopomohol. Prešiel som kus sveta, spoznal Ameriku i Kanadu, videl grizlyov vo voľnej prírode, aj taký div sveta, ako sú Niagarské vodopády. Bol som v Skalistých horách, na Floride, v Los Angeles a v San Franciscu v časoch, keď ostatní o tom iba snivali. Obdivoval som vulkány na Havaji, pláže na Waikiki, pamiatky Mayov a Inkov v Mexiku a v Cancúne som sledoval podmorský svet z oceánografickej ponorky, akých je len dvanásť. Potápači za jej okienkom krmili žralokov pred očami ušasnutých turistov...“

Bol som pri Viktóriiných ostrovoch aj v Japonsku, ktoré má mnoho zázračných vecí. Prešiel som Škandináviu, Fínsko, Nórsko aj Švédsko, kde sa stále hrá mládežnícky hokejový turnaj Joža Golonku. V bývalom Sovietskom zväze sme sa dostali aj do končín, ktoré boli vojenskou uzavretou zónou, a to v časoch po zostrelení amerického pilota Powersa

Prešiel som celý Balkán, Turecko a zo Saudskej Arábie som dostal ponuku, aby som učil korčuľovať deti naftárskych zohatlíkov... Bol som ako tréner s kolínskym mančafom na otvorení dovtedy nevidanej športovej haly v Paríži. Bola ozajstnou raritou, akou sú pre milovníkov historickej architektúry Benátky. Učarovali aj mne, rovnako ako more a pamiatky na Cypre. Rád sa vraciam do Prahy a o našom Slovensku tvrdím, že ani nevieme doceniť, čo všetko tu máme. Keď premýšľam, prečo som vlastne nezostal v zahraničí, narážam na skutočnosť, že by som hľadal kút pri mori, pri vode, v horách, v lese. Vždy by čosi chýbalo z toho, čo mám na Slovensku pohromade. Lebo Slovensko má aj more – more krásne!

návšteve jednej z takýchto pivníc, ktorej majiteľ predáva víno vo fľašiach s etiketami iba v maďarčine (!). Na fľaši je napísané iba Kisgérés, a to je pomenovanie tejto obce v maďarčine! Názov Malý Horeš nebol ani na navštívenkách a letáčikoch jeho firmy. Pokiaľ si vinári z Malého Horeša myslia, že vystačia so svojou maďarčinou a s veľmi slabou slovenčinou, tak sa veľmi mylia! Ak sem zavítajú milovníci tohto moku zo Žiliny, z Liptova, Oravy i ďalších miest a regiónov, budú vyžadovať komunikáciu v slovenčine, a to už nespomíname cudzie jazyky, ak sa miestni tešia i na zákazníkova hostia z Rakúska, Nemecka, Poľska, Pobaltia... V tomto už žiadne peniaze z EÚ nepomôžu, tu si musia miestni vinári vstúpiť do svedomia a vziať na vedomie, že žijú na Slovensku.

Vladimír MEZENECV

Štúrovec Janko Vlastimil MATÚŠKA napísal text našej národnej hymny

Melódiou poslúžila pesnička Kopala studienku

Radoslav ŽGRADA – Foto: archív

Prednedávnom sme si pripomenuli okružle tridsiate výročie vzniku samostatnej Slovenskej republiky, rovnako si Matica slovenská pripomenula minulé rok odkaz štúrovskej generácie. Medzi hlavné symboly štátu patrí aj štátna hymna. Autorom textu našej národnej hymny je štúrovec Janko MATÚŠKA (10. 1. 1821 Dolný Kubín – 11. 1. 1877 Dolný Kubín). Napísal ho ako reakciu na suspendovanie Ľudovíta Štúra z funkcie námestníka profesora na evanjelickom lýceu v Bratislave v roku 1844. Spievať ho odporučil na nápev ľudovej piesne Kopala studienku.

Ján Vlastimil Matúška sa narodil do evanjelickej roľníckej rodiny. Základnú školu navštevoval vo svojom dolnokubínskome rodisku, nižšie triedy gymnázia vychodil v Šajavskom Gemeri (dnes obec Gemer, okres Revúca), ktoré patrilo medzi vyhľadávané školy pre študentov z viacerých hornouhorských stolic.

■ DOBRÁ ŠKOLA

Možno predpokladať, že štúdium na gemerskom gymnáziu Jankovi Matúškovi najskôr odporúčal jeho učiteľ na dolnokubínskej škole L. Bruck, ktorý patril medzi popredných členov Spoločnosti vychovávateľskej na Orave – autor učebnice, organizátor a kultúrny dejateľ v regióne. Výhodami štúdia na tomto gymnáziu bola príležitosť byť v spoločnosti slovenských rovesníkov a výdavky na gemerskej škole boli najmä pre chudobnejších študentov veľmi prijateľné. V druhej polovici tridsiatych rokov tu študovala mládež, z radov ktorej sa viacerí neskoršie presadili ako známi spisovatelia či národní a kultúrni pracovníci. Medzi takých patrili spisovatelia Samo Bohdan Hroboň a Ján Kalinčiak (študovali tu v roku 1836), Janko Kráľ (1837), maliar Peter Bohúň (1836 – 1837), literát a hudobník August Horislav Krčméry (1836), národní pracovníci Bohumil Nosák (1836 – 1837) a Jakub Grajchman (1838), zberateľ slovesnosti Ľudovít Adolf Reuss (pred 1838), Samuel Dobroslav Štefanovič (1838 – 1840) a ďalší. Do takéhoto školského kolektívu sa dostal Janko Matúška. Zo zachovaných prameňov vieme, že sa s niektorými z nich potom stretol na ďalších štúdiách, napríklad s J. Kráľom a J. Grajchmanom na evanjelickom lýceu v Bratislave, kde v rokoch 1839 – 1844 pokračoval v štúdiu. V tom čase lýceum predstavovalo pomyselnú korunu vtedajšieho evanjelického školstva v Uhorsku. Tu sa zaradil do kruhu mladej štúrovskej generácie.

■ ČINORODÝ ŽIAK

Od začiatku štúdia v Bratislave patril medzi mimoriadne aktívnych a literárne činných žiakov. Už v roku 1839 sa stal riadnym členom Ústavu reči a literatúry československej, kde ho na zasadnutí 6. septembra 1843 zvolili za „výborníka“. Literárne začal tvoriť pod vplyvom Ľudovíta Štúra. Na zasadnutiach ústavu v apríli 1841 predniesol básne Píseň prostornárodná a Víla, ktoré sú však bližšie neznáme. Prvú zdokumentovanú literárnu prácu uverejnil v roku 1942 v Tatranke – časopise vydávanom Jurajom Palkovičom. Šlo o veršovanú povest' z poľských dejín Svätý zákon, v ktorej hrdina zrádza vlast' pre milenkú, začo zaplatí vlastným životom, odsúdený vlastným otcom. Súvislosť medzi nosnou myšlienkou povesti a Štúrovou požiadavkou zrieť sa lásky k žene a zasvätiť život národu je očividná.

■ ROMANTICKÁ DUŠA

Janko Matúška bol od začiatku romantik; na rozdiel od klasicistickej formy mu nešlo o reprodukovanie príbehu, ale sústreďoval sa najmä na citový život hrdinov a znázornenie atmosféry. Baladickú povest' Hrdoš, napísanú pôvodne po česky a poslovenčenú pre druhý ročník almanachu Nitra, osnoval opäť na spomínanom pôdoryse. Z neuverejnených českých básní sa zachovali v Matúškovom rukopisnom zborníku ešte dve balady

Pomsta a Klára Zochová. Aj tu sa prejavuje tragický motív zničenej mladosti a lásky. Na ostatných jeho prvotinách, písaných po česky, badať vplyv Štúrových Dumiek večerných. V básni Výhled z Kozího vrchu žiali nad minulosťou slávou slovenských predkov a nad smutným položením ich potomkov.

Matúškove prvé slovenské básne sú omnoho živšie a bojovnejšie ako básne české. V septembri 1943

v roku 1846. V nej žiali nad slávnymi časmi hradu ako predobrazu osudu Slovákov. Matúška sa po bratislavských štúdiách ešte prejavil napísaním drámy Siroty (vyšla v Levoči roku 1846). Ako čitateľ a prekladateľ Mickiewicza tu poukázal na tragédiu poľského národa. Siroty nie sú dramaticky úderným dielom, ale skôr dokumentom záujmu štúrovskej generácie o nešťastný osud Poľska, ktoré tu stelesňujú hladujúce

Autorom textu našej národnej hymny je štúrovec Janko MATÚŠKA.

v predtuche blížiacich sa reštrikcií od odporcov národného hnutia privítal zhromaždených na podporu Ľudovíta Štúra. Bola to manifestácia za slovenčinu a ich ideového vodcu, ktorá neskôr vyšla v almanachu Nitra II (1844) pod názvom Pri uvítaní bratov v Ústave dňa 9. 9. 1843.

■ ZLOMOVÝ ROK

Rok 1844 bol v istom zmysle v živote Janka Matúšku zlomový. Začiatkom marca dvadsaťdva študentov bratislavského evanjelického lýcea na protest proti odvolaniu Štúra z Katedry reči a literatúry československej odišlo najmä na evanjelické lýceum do Levoče za spevu práve zloženej Matúškovej básne Nad Tatrou sa blýska, ktorú napísal ešte pred odchodom z Bratislavy, ako o tom svedčia spomienky Viliama Paulinyho-Tótha a Jozefa Podhrádskeho, priamych svedkov tejto udalosti. Píseň prvýkrát vyšla v Domovej pokladnici, obrázkovým kalendári vydávanom Danielom G. Lichardom. Bolo to v roku 1851, ale bez uvedenia autora. Janko Matúška však do Levoče nešiel a rozhodol sa odísť na rodnú Oravu a venovať sa teologickým štúdiám. V rodičovskom dome v Dolnom Kubíne sa zdržal pravdepodobne do jesene 1844. V tom čase sa zúčastnil na zakladajúcom zhromaždení spolku Tatrin (26. – 28. 8. 1844) a o rok neskôr na druhom zasadnutí Tatrina v Liptovskom Mikuláši (6. 8. 1845). V rokoch 1844 – 1846 napísal ešte niekoľko básní, ale odchodom z lýcea jeho zápal pre literárnu tvorbu vyhasínal. V Nitre II uverejnil ešte dve veršované povesti Kozia skala a Púchovská skala. Prvá je spracovaním ľudovej povesti o mládenkovi, ktorý za pomoci víly oslobodí kraj od drakov, ale nedodrží zákaz nebrať z podzemných pokladov viac, než potrebuje, a tak sa prepadne i s cennosťami. Druhá povest' je svojím námetom totožná s Erbenovým Pokladom, kde matka pozabudne na vlastné dieťa pri zbieraní klenotov, nakoniec však materská láska prekoná túžbu po zlate. Ako básnik sa naposledy prejavil elégiou Na Oravský zámok, ktorá bola uverejnená v Orlovi Tatránskom

opustené siroty a vo väzení hynúci otec. Rovnako sa pokúsil aj o historizujúcu prózu povestou zo 14. storočia Zhoda liptovská (vyšla v treťom čísle Orla Tatránskeho). Námetom mu bolo sprisahanie liptovských zemanov proti pánovi Liptova, Oravy a Zvolena Dončovi, ktorý slúžil kráľovi Karolovi Robertovi z Anjou a dovoľoval cudzincom drancovať krajinu.

Matúška, podľa svedectva Jána Kalinčiaka, pomyšľal spracovať aj ďalšie námety, ale po meruôsmych rokoch sa literárne odmlčal. Medzi mladými štúrovcami v štyridsiatych rokoch patril medzi nádejných literátov, ale pre nepriaznivé životné okolnosti a azda aj pre chorľavosť nemal sil ich rozvíjať. Aj napriek tomu, že po revolúcii už netvoril, pomáhal vo svojom okolí zveľaďovať a budiť národný život.

■ V REVOLUČNÝCH ČASOCH

O Matúškovom pôsobení v rokoch 1844 – 1848 existuje málo dokladov. Vie sa, že odišiel do Tisovca, kde sa pripravoval a zložil kandidátsku skúšku z teológie u evanjelického superintendenta Pavla Jozeffyho. Po návrate na Oravu sa stal vychovávateľom v rodine Cirulovcov v Oravskom Podzámku, kde pôsobil pravdepodobne do jari 1848. Po vyjdení spisu Hlasové o potrebe jednoty spisovného jazyka pro Čechy, Moravy a Slovák (Praha, 1846) sa spolu s oravskými národovcami vyjadril za štúrovskú spisovnú slovenčinu (Slovenské národne noviny, 1846).

Ďalší zlom v Matúškových osudoch znamenal rok 1848, plný revolučných zmien a národných pohybov. Už v apríli 1848 sa zúčastnil na zhromaždení oravských národovcov v Gáceli neďaleko Dolného Kubína, na ktorom prijali známe Gáčelské národné žiadosti. Ako národný aktivista bol pod dozorom štátnych maďarských úradov, a tak v časoch revolúcie na jar 1849 musel spolu s evanjelickým farárom Samuelom Novákom a Jankom Bencúrom utiecť pred Gőrgelyho maďarskými gardami z Dolného Kubína a uchýliť sa na severnú Oravu do hraničnej obce Mútne. Tu sa skrývali u nadlesného Oravského panstva

Pamätník Janka MATÚŠKU tiež pripomína jeho nezmazateľný zápis do našej histórie.

Ondreja Murčíča, kde počas zimy po prechladnutí ochorel a musel sa u neho liečiť. Do Dolného Kubína sa vrátil až po príchode ruského vojska generála Grabbeho niekedy v polovici mája 1849. V tom čase pôsobil už ako vychovávateľ v rodine lekára Oravskej župy Karola Veselovského v Oravskom Podzámku, ktorého sestru Žofiu Veselovskú si 14. januára 1851 vzal za manželku. V septembri 1849 pri obsadzovaní úradov v Oravskej stolici bol navrhnutý za slúžneho v bobrovskom obvode a od roka 1851 pôsobil celých desať rokov ako vládny úradník (adjunkt) v Trstenej. O tomto období Matúškovoho života sa nezachovali nijaké záznamy. Vieme len, že v apríli 1850 mu zomrel otec Juraj Matúška (nar. 1786) a v novembri 1852 zomrela matka Zuzana, rod. Bencúrová (nar. 1790). V roku 1861 sa Matúška vrátil z Trstenej do rodného Dolného Kubína, kde účinkoval nasledujúcich desať rokov ako expeditor župného úradu. Tu sa popri úradnej práci zapájal do spoločenského a národného života. V júni 1861 spolu s ďalšími národovcami podpísal Prihlas mestu Martin k jeho rozhodnutiu prijať celonárodné zhromaždenie.

■ RODUVERNÝ DEJATEĽ

V oravskom i slovenskom okolí Janko Matúška sledoval kultúrne a národné dianie, do ktorého sa aktívne zapájal. Keď v septembri 1862 v Pešťbudínskych vedomostiach vyšla výzva na zbierku na postavenie pomníka známemu národnému dejateľovi Martinovi Hamuljakovi na jeho hrobe v Námestove, spolu s ďalšími oravskými rodákmi je zapísaný medzi prvými darcami na túto zbierku. Nelenže sledoval dobovú slovenskú tlač, ale dokonca získaval predplatiteľov na Slovenský kalendár Daniela Licharda (1865).

Ako roduverný Slovák sa prirodzene zúčastnil na zakladajúcom valnom zhromaždení Matice slovenskej v Martine 4. augusta 1863. Bol riadnym členom aj podľa menoslovu z roka 1870.

Posledným Matúškovým pôsobiskom od roka 1870 bol post správcu župného úradu v Dolnom Kubíne, v ktorom zotrval až do odchodu do dôchodku v roku 1875. V tomto období uňho praxoval ako advokátsky koncipient Pavol Országh Hviezdoslav, ktorého povzbudil k tvorbe a mal i zásluhu na vydaní jeho prvej básnickej zbierky.

Posledné roky života prežíval Janko Matúška v nelahkých pomeroch, s neveľkou penziou a sužovaný viacerými zdravotnými ťažkosťami. Zomrel v relatívne mladom veku v Dolnom Kubíne deň po svojich päťdesiatich šiestich narodeninách 11. januára 1877. Oznámenie o jeho úmrtí vyšlo v Národných novinách 11. januára 1877 a v Obzore (č. 3, 1877). Pochovali ho na cintoríne v Dolnom Kubíne 13. januára 1877. Dva roky na to sa oravskí národovci pričínili o vybudovanie dôstojného pomníka básnikovi na dolnokubínskom cintoríne, ktorý slávnostne odhalili 31. augusta 1879 pod nadpisom: „Svoji svojmu!“ Spomienkovú reč povedal evanjelický senior S. Novák, príležitostnú báseň predniesol Pavol Országh Hviezdoslav, na večernej besede rečnil Jaroslav Vlček, ktorý viedol aj spevácky zbor.

Janko Matúška vinou nepriaznivých životných okolností nemohol naplno rozvinúť svoj literárny talent, svoje meno zvečnil najmä autorstvom našej štátnej hymny. Celý život sa usiloval pozdvíhať národného ducha vo svojom okolí. A v rámci svojich obmedzených možností i na celoslovenskej úrovni.

ČRTA

Významný slovenský archeológ prof. PhDr. Vojtech Budinský-Krička, DrSc., sa narodil 24. júla 1903 v Ružomberku. Študoval na Univerzite Komenského v Bratislave a štúdiá dokončil v roku 1928 na Jagelovskej univerzite v Krakove, kde mal možnosť oboznámiť sa aj s antropológiou a s pomocnými historickými vedami. Jeho prvým pracoviskom bolo Slovenské národné múzeum v Turčianskom Svätom Martine, bol kustódom v archeologickom oddelení.

Nestor slovenskej archeológie

V roku 1933 sa stal Vojtech Budinský-Krička pracovníkom Československého štátneho archeologického ústavu. Spolu s profesorom Vojtěchom Ondrouchom inštalovali v roku 1937 v Prahe výstavu Slovensko v pravéku a na úsvitě dějin. Bola to vôbec prvá prezentácia slovenskej archeológie v Česku. Po vzniku Slovenskej republiky v roku 1939 sa vrátil na svoje martinské pracovisko. V tom istom roku sa habilitoval na docenta a od roka 1941 už ako univerzitný profesor prednášal na Filozofickej fakulte Slovenskej univerzity.

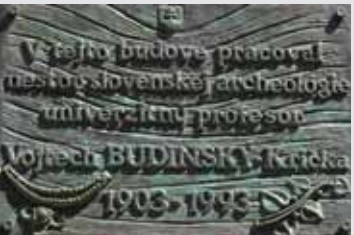
V Martine založil v roku 1942 Štátny archeologický ústav a bol jeho prvým riaditeľom. Komunisti ho v roku 1951 odsúdili na osemročné väzenie za údajnú protišťátnu činnosť. Prepustili ho v roku 1954 na príhovor významného českého archeológa Jana Eisnera. Okamžite sa stal pracovníkom Archeologického ústavu Slovenskej akadémie vied a od roka 1957 viedol jeho pobočku v Košiciach. Titul kandidáta vied (CSc.) dosiahol v roku 1966 a v roku 1970 získal aj titul doktora vied (DrSc.).

Vojtech Budinský-Krička nezaprel v sebe archeológa ani vo väzení. Tam sa dozvedel, že ešte pred vojnou v roku 1933 vykopali robotníci v tehelni pri Krakovanoch (okres Piešťany) čosi, po čom mnohí pasú aj teraz – bohatý hrob z rímskych čias. Neskôr sa ukázalo, že ide o jeden z najvýznamnejších archeologických nálezov slovenských dejín. Po prepustení na slobodu sa na vlastnú päsť vydal pátrať najmä po striebornom podnose nazývanom lanx či discus, čo sa mu aj podarilo – akási miestna tetka v ňom držala krmivo pre sliepky...

Vznik strieborného lanxu sa datuje do 1. storočia pred n. l. Vyrobiti ho pravdepodobne priamo v Ríme a až niekedy na prelome 3. a 4. storočia ho uložili do hrobu kvádskeho náčelníka v Krakovanoch, časti Stráže.

Vojtech Budinský-Krička sa stal matičiarom už v roku 1929 a po roku 1989 bol aj členom MO MS v Košiciach. Bol ním až do svojej smrti. Zomrel 5. januára 1993 v Košiciach. Pochovaný je však v rodnom Ružomberku na Kalvárii. V roku 2003 mu na podnet matičiarov a s ich finančným príspevom odhalili pamätnú tabuľu v Košiciach na Hrnčiarskej ulici, kde dlhé roky pracoval. Krehku keramickú tabuľu však neznámi vandali rozbili.

Anton METEŇKO

Pamätná tabuľa v Košiciach na Hrnčiarskej ulici, ktorú neznámi vandali rozbili.

Literátka Anna SLÁVIKOVÁ opäť prispela k rozvoju knižnej kultúry pre deti

Čo sa stalo Ježibábelovi v Uletených rozprávkach

Text a foto: Milan KENDA

Anna SLÁVIKOVÁ, známa literátka a publicistka, pohotová recenzentka a uznávaná autorka plnokrvných, životom kypiacich rozhovorov so slovenskými osobnosťami – rozhovorov, ktoré by sa mohli vzorovo uplatniť pri výučbe tohto žánru na katedrách žurnalistiky, sa v ostatných rokoch (popri ďalších recenziách vrátane divadelných) výrazne zameriava najmä na knižnú tvorbu pre deti.

V čase rozmáhajúcej sa bibliofóbie a straty schopnosti mladých čítať s porozumením v ére internetového a funfónového ošiaľu Anna Sláviková vnímavo a predvídavo plní naliehavú spoločenskú objednávku.

■ SNIVÍ TRPASLÍČKOVIA

V prvom príbehu knihy Uletené rozprávky – v príbehu pod názvom Trpaslíci, samotný výrobca trpaslíkov aj na priamu detskú objednávku a na želanie krásnej Snehulienky dokáže oživiť svoje figúrky (iba) vo svojom sne, ktorý ho zaskočí a príjemne prekvapí. Ony skĺbenie reality so snovou víziou!

Vo veršovanej rozprávke Báseň autorka svojším, deťom prístupným spôsobom otvára mágiu veršovania. Približuje prítiažlivé tajomstvo tvorby veršov, a to prostredníctvom trpasličej postavičky, ktorá malej Helenke, budúcej poetke, diktuje pôvabné verše, komunikatívnu poéziu, aká fascinuje poslucháčov, a tí nemusia predstierať, že rozumejú veršom, ktorým zavše vôbec nerozumejú... Podaktorí autori majú pocit, ako keby v nich pôsobil a príbeh, obrazy aj myšlienky im diktoval záhadný vnútorný hlas, nezištný a talentovaný literárny démon. V tre-

ťom príbehu pod názvom Usilovný lesník sledujeme dozrievanie malého chlapca Ľubka, zrod a postupný vývoj budúceho lesníka, skĺbenie biologických znalostí s láskou k prírode, k lesným prostrediam. Spojenie racionálnych prístupov s emocionálnou. Autorka tu citlivo stvárnila prechod od detskej zvedavosti a naivného očarenia malými prírodnými „drámami“ až k programovému lesníckemu hospodárstvu v pokusnej súkromnej škôlke tohto mladého adepta lesníckeho povolania. Teda príbeh o tom, ako sa splnil chlapcovi životný sen.

V štvrtom satirickom príbehu Hostina u boháčov sa dočítame o sympatickej rebélii pobúreného, právom rozhorčeného spravodlivého pána Aladára, o jeho akceptovateľnej provokácii so sobolím kozuchom. Sympatická rebélia v sympatickej knihe rozprávok Anny Slávikovej! V piatom príbehu, nazvanom Kamarát Šašuľko, sa malí čitatelia zoznámia s chorľavým chlapčekom Mirkom, ktorému (našťastie len dočasne) neslúžia nôžky, čo ho odmietať spoľahlivo nosiť, no už vôbec nie bežať či skákať. Chlapec intuitívne nájde riešenie problémovej situácie. Sám si stvorí kamaráta, svoju oporu a dôvernika v podobe namaľovaného

šaša na tvrdom papieri, ktorého „oživí“ vystrihnutím. Vtipná a domyselná autorská konštrukcia!

■ POPLETENÝ POCHÁBEL'

V grotesknom príbehu Čo sa stalo v Ježibábelove popletený pochábel' Ježibábel vo svojej záhrade vysadí viaceré plodiny do rovnakých riadkov. Rodí sa zápletky pre plodiny

– mrkva sa háda s hrachom, petržlen s fazuľou a cibula s cesnakom, súperia najprv o to, kto má právo zapustiť svoje koreňky ako prvý a neskôr o svoje miesto na slnku. Ako sa z toho pochabý záhradník napokon vymotá, to sa malí čitatelia dozvedia v závere tejto literárnej grotesky. Nakoniec sa čitatelia jej rozprávok dočítajú, ako vznikol treščí šalát, ako sa nepredané morské ryby premenili na obľúbenú pochúťku. Vzápätí v ôsmom príbehu, ktorý ponúkol knihe názov Uletené rozprávky, autorka píše o mágii rozprávok. Anna Sláviková tu sformulovala pôvabnú pointu o sile a pôsobení rozprávky: „Rozprávky sú preto vzácné, lebo väčšinou sa končia radostne a malý čitateľ zatvára knihu natešený a spokojný.“

■ ČUDNÍ VODNÍCI

Spisovateľka Anna Sláviková v deviatom príbehu zoznámi čitateľov s čudnou kastou pátračov po skrytých zdrojoch pitnej vody – s prútkármami a s ich akoby čarodejníckou činnosťou. Títo čarodejníci – dobrodeji – objavujú vodné zdroje pre chatárov, chalupárov a kopaničiárov vzdialených od civilizačných vodovodných potrubí. Čože nám to objavujú? Naozajstné poklady,

lebo bez vody niet života, plnohodnotného civilizovaného života.

Ale azda výchovne najcennejšou a zároveň najdlhšou je desiaty rozprávka Slepý Matej s batohom kníh, ktorou literátka vzdáva hold slávemu historickému širiteľovi a záchrancovi kníh – slepému Matejovi Hrebendovi. Robí to prostredníctvom čitateľsky atraktívneho a deťom zrozumiteľného rozhovoru rodičov s malou Ivankou a ešte menším Matkom. A v jedenásťtej rozprávke o dvojici súrodencov, desaťročnej Aničke a deväťročnom Jurkovi, v príbehu Umelci sa čitatelia zoznámia s mazanými a farbami zamazanými beťarmi, ktorí na svoje farbistické dobrodružstvá odčerpávajú z uskladnených zásob farieb majstra, bytového maliara. Onen zaskočený majster je dobráčisko, aký sa vyskytuje vari iba v rozprávkach – naostatok odhalí detské korisťnícke výpravy a veľkoryso odpustí týmto malým milovníkom umeleckých kreácií ich plytvanie drahými farbami.

■ SLÁVIKOVEJ VTÁČIKY

Prečo upozorňujeme rozsiahlejšou recenziou (a nie zvyčajnou krátkou anotáciou) na novú knihu Anny Slávikovej? Lebo – ako sme už spomenuli v úvode – v čase súmraku knižnej kultúry medzi omladinou autorka reaguje na naliehavú spoločenskú objednávku touto pútavou detskou knihou, schopnou na nejaký čas odlákať detúrence od povrchných elektroniky a prilákať do ríše zamyslenia. Rodičia v tejto vydarenej a tematicky pestrej knihe dostávajú do rúk významnú posilu s nápaditými a atraktívnymi ilustráciami Petra Cpinu.

Akad. mal. Stano DUSÍK, Je to On, je to Pán, Post Scriptum, Bratislava

Výnimočné pohľady na Jeho plátno

KNIHA TÝŽDŇA

In medias res. Reč bude o výnimočnom tvorcovi a výnimočnej knihe, ktorú nedávno vydalo bratislavské vydavateľstvo PostScriptum. Stano Dusík: Je to On, je to Pán. Tvár Boha – tvár človeka. Stanislav Dusík (1946 – 2019) bol slovenský akademický maliar, grafik, ilustrátor a spisovateľ. V roku 1982 sa usadil v talianskej Florencii. Okrem svojich profesií tam pôsobil aj ako pedagóg a organizátor kultúrneho života Slovákov. K meritu. Ako jediný výtvarník a ikonograf bol nominovaný do výskumného tímu pri sindologickom rímskom centre Caravita, ktorý sa venuje vedeckému výskumu Turínskeho plátna – Sindone. Nečudo. Že medzi jeho obľúbené témy patrila podoba Kristovej tváre, obľuboval aj esejistiku. V roku 1987 mu v celonárodnej talianskej súťaži udelili prvú cenu za eseje o Sindone! Aktuálne synergicky. Už vieme, že osobitnou tvorivou inšpiráciou sa Dusíkovi stal osobitný artefakt/relikvia Turínske plátno. Nebudeme sa, pravdaže, zapájať do mnohoročných „bitiek“ o jeho (ne)pravosti. Nerobil tak ani maliar a svoju hlbokú reflexiu tejto jedinečnej pamiatky premietol aj do série meditatívnych esejí, ktoré ocenili svojho času v Taliansku, no a dnes sa prostredníctvom spomínanej knihy po prvý raz dostávajú k slovenskému čitateľovi. Navyše spoločne s výberom z Dusíkových obrazov s touto tematikou. Na plátne zobrazený odtlačok tváre Ježiša Krista totiž výtvarne stvárnil v mnohých variáciách svedčiacich o mnohoročnej hlbokéj kontemplácii a jej pozoruhodných umeleckých priemetoch. Lepšie je aspoň raz uvidieť a prečítať, to platí v prípade tejto výnimočnej knihy mnohonásobne. S dodatkom – prečítať ešte mnohonásobnejšie. Mimochodom. Majster (palety aj tvorivého pera) Dusík bol veľakrát ocenený doma aj v zahraničí. Už v roku 1969 mu bola udelená Cena Matice slovenskej za ilustrovanie Shakespearovho Hamleta.

Text a foto: Martin JADRANSKÝ

MEDAILÓN

Žijeme v roku, v ktorého najkvetnatejšom mesiaci sa dožije jubilea (narodil sa 29. 5. 1953 v Beňadove) agilný muž roky spojený s Maticou, predseda MO MS v Košiciach – miestna časť Myslava, plukovník v. v. Ing. František MRVA. Po odchode z Ozbrojených síl SR sa doslova upsal národnej inštitúcii. Do SNN začal písať už v roku 1994 a dosiaľ publikoval vo viacerých periodikách stovky článkov. V našej armáde pôsobil na významných postoch tridsaťtri rokov. Už vo funkcii kvestora Vojenskej leteckej akadémie v Košiciach pomáhal i Matici. Po odchode z armády

Myslavský národovec na prahu sedemdesiatky

nastúpil do matičných štruktúr ako riaditeľ Domu MS v Košiciach a založil sedem veľkých krajských matičných festivalov slovenských rozprávok a povestí, hudby, ľudového spevu a amatérského divadla, na ktorých sa zúčastňujú stovky žiakov a študentov z východného Slovenska. Divadelné Košice Jozefa Adamoviča, Dobšinského Košice, Ľudovú pieseň košickej mládeže, Rómsku pieseň, Hronského Jasov, Detské rozprávkové Košice... Keď oživotvoril Miestny odbor MS v Myslave, urobil tak na úrovni – na prvom snemovaní bol medzi hosťami aj vtedajší podpredseda vlády SR Dušan Čaplovič, nechýbala verejnoprávna televízia. Za matičné aktivity, najmä za prácu s mládežou, mu mesto ako prvému matičiarovi v Košiciach udelilo Cenu primátora mesta Košice a aj najvyššie ocenenie Cenu mesta Košice. Matica ocenila Františka Mrvu dvoma najvyššími vyznamenaniami: Zlatou cenou MS a Zlatou medailou predsedu MS. Za zásluhy o rozvoj matičného hnutia ho v prezidentskom paláci koncom roka 2009 osobne prijal prezident SR Ivan Gašparovič. Zvlášť cenné pre Františka Mrvu je udelenie Plakety SNN pri 15. výročí tohto periodika. K blahoželaniu treba dodať, že v Košickom kraji si veľmi vážia jubilanťove aktivity, ktoré aj vďaka jeho nasadeniu vyplňajú spektrum pronárodných aktivít na východe Slovenska.

Text a foto: Igor VÁLEK

HUMORESKA

V dôsledku dobre známych okolností sa z našich novín stali vládno-demisiiparlamentné noviny. Parlamentný doktor vypísal vláde péenku na deväť-mesačné rizikové tehotenstvo. V jeho priebehu budeme charakter našich novín spresňovať. Možností je veľa. Od úradníkovládno-parlamentných až po nijaké. Podľa trpezlivosti občanov. Rozdiel medzi vládou pred demisiou a po demisii vám do konca septembra spresníme. Zatiaľ to nevie nikto. Otázku, či minister vlády v demisii en bloc, ktorý podal demisiu a stiahol demisiu, môže podať ďalšiu demisiu, bude riešiť ústavný súd. Ako je u nás

zvykom. Ak sa ústavný súd k tomu za najbližších 363 rokov dostane. Keďže vláda v demisii by už mala len svietiť a kúriť, zameriame sa na parlament. Správy z rokovaní

financii v zdravotníctve sa odhalili. V prvom rade sú to pacienti. Stále niečo chcú. V druhom rade dvestolitrové akváriá na staniaciach záchraniek. Žerú veľa drahej

chystajú na uhoľné prázdniny. Po novom na energetické. Nebudeme trpieť diskrimináciu niektorých druhov nevýkurovania. ŽIVOTNÉ PROSTREDIE. Uhoľné bane sme

ZAHRANIČNÉ VZŤAHY. Riešime na sociálnych sieťach a leteckým špeciálom Blava – Praha. HOSPODÁRSTVO. Ako hovoril v starom židovskom vtipe Kohn, dobre by bolo prepísať majetok na milostivú paniu. Ak už nie je neskoro. Inú možnosť ponúka história. Za socializmu sa oslavoval Deň znárodnenia, takzvaný Víťazný február. Deň znovuznárodnenia elektrární, plynovodov a ostatného záračne sprivatizovaného štátneho majetku by mohol byť v októbri. Takzvaný Víťazný október. Podľa výsledkov volieb. Ak by pred voľbami k niečomu došlo, bratislavská socha ľudového milicionára v depozite je pripravená na reínštaláciu.

Milan ČASNOCHA MIKŠ

Opäť pestrý obsah vládno-parlamentných novín

výborov budeme prinášať stručne a slušne. Ako to u nás nie je zvykom. OBRANA A ÚTOK. Zisťujeme, čo zo zbraní nám ešte zostalo v skladoch. Vojak hrdina si poslednú guľku necháva pre seba. Podľa stavu výzbroje dúfajme, že nám Nemci nakoniec nejakú tú ojazdenú guľku darujú. Alebo si ju od nich za niečo vykšeftujeme. ZDRAVOTNÍCTVO. Príčiny nedostatku

elektriny. Vyriešené, stanovili sme limit. Maximálne dvadsaťlitrové akváriá. Lebo ryby si rybník ani akvárium samé nevypustia. Nech sa potisnú. Časť poslancov chce túto zmenu pretlačiť do ústavy. KULTÚRA A ŠKOLSTVO. Tak ako doteraz – nič. Ani nové nič, ani staré nič. Dve moderátorky otehotneli. Dvom moderátorom sa to zatiaľ nepodarilo. Ale usilujú sa. Školy sa

úspešne zavreli. Nemci otvárajú nové. Klimatické Grétku kvôli tomu z demonštrácie vynášali policajti. Postavili ju obďaleč na chodník. Šachta Roveň v Štiavici má hĺbku takmer kilometrov. Chystá sa zákon o klíme. Robotníci v Košiciach majú o zelenú chudobnú budúcnosť postarané. Medvede dostali ďalší úplatok päť miliónov eur. Aby podpísali mierovú zmluvu s ľudmi.

Literárny vedec, pedagóg a múzejník s celoživotným matičným srdcom

Nedožité deväťdesiate výročie narodenia Imricha SEDLÁKA

Pavol PARENÍČKA – Foto: SNN, Viliam KOMORA

Koncom januára pripravila Matica slovenská (MS) spomienkové podujatie pri príležitosti deväťdesiateho výročia narodenia profesora Imricha SEDLÁKA, významného matičného činovníka, pedagóga, vedca, literárneho historika a kultúrneho dejateľa. Podujatie sa začalo na Národnom cintoríne v Martine. Pri jeho hrobe položili vence predseda MS M. Gešper a primátor mesta Martin profesor J. Danko.

Spomienka pokračovala vo Výborovni MS, slávnostný príhovor predniesli predseda MS a primátor Martina. Matičnú a literárno-historickú prácu profesora priblížil docent Pavol Parenička. Jeho kolega, docent Július Lomenčík uviedol menej známe pedagogické pôsobenie jubilanta. Muzeológ Jozef Beňovský zhrnul životné a profesijné úspechy a dielo profesora. Nasledovalo slávnostné odhalenie obrazu prof. I. Sedláka v budúcej galérii matičných dejateľov novodobého obdobia.

Univerzitný profesor PhDr. Imrich Sedlák, CSc., patrili medzi najznámejšie, najvýznamnejšie a najza-

MEMORIÁL

služejšie postavy slovenského literárneho, kultúrneho, univerzitného i matičného dejstva na Slovensku od začiatku šesťdesiatych rokov minulého storočia až do svojej smrti v októbri 2016.

■ SRDCOVÁ ZÁLEŽITOSŤ

Ako organizátor, vedecko-pedagogický, výskumný i dokumentačný pracovník sa sústreďoval najmä na slovakistickú literárnohistorickú, kultúrohistorickú a literárno-múzejnícku činnosť. Už spočiatku sa programovo zameriaval na rodný východoslovenský región a usiloval sa poukázať na jeho skutočný, dovtedy opomínaný zástoj v integračnom procese slovenského etnika od obdobia začiatkov národného obrozenia na konci 18. storočia a bernolákovcov cez štúrovcov a národnárov v 19. storočí až po medzivojnovú literárnu generáciu do polovice 20. storočia. Srdcovou záležitosťou a osudovou láskou pre I. Sedláka sa však stalo jeho pôsobenie múzejníka, kultúrneho historika a organizátora vedeckej práce, aj ako funkcionára matičného členského a spolkového hnutia.

Imrich Sedlák sa narodil 21. januára 1933 v Červenici pri Prešove, kde navštevoval v rokoch 1939 až 1945 ľudovú školu, v rokoch 1945 až 1953 absolvoval 1. štátne gymnázium a v rokoch 1953 až 1957 študoval odbor slovenský jazyk a literatúra na Filologickej fakulte Vysokého školy pedagogickej v Prešove. Po jej skončení pôsobil koncom päťdesiatych rokov ako profesor slovenčiny na ukrajinskej Jedenástročnej strednej škole, v rokoch 1961 až 1971 pôsobil ako pedagóg a docent na Katedre slovenského jazyka a literatúry Filozofickej fakulty Vysokého školy pedagogickej, resp. Univerzity P. J. Šafárika, kde v roku 1968 až 1970 vykonával aj funkciu prodekanu.

■ FATÁLNY ZÁSAH

Sedlákov životné osudy fatálne ovplyvnil 21. august 1968 a okupácia Československa vojskami Varšavskej zmluvy. Husákovská normalizácia perzekvovala demokraticky orientovaných intelektuálov a stúpcov obrodného procesu, čo nesúhlasili s poaugustovými pomermi, ku ktorým patrili aj I. Sedlák. Preto ho komunistická moc z politických dôvodov prenasledovala profesijne, zakázala mu publikačnú činnosť, diskvalifikovala ho občiansky i súdne postihla podmieneným trestom. Preňho to, okrem iného, znamenalo v roku 1971 nútený odchod z prešovskej fakulty a z matičného spolkového hnutia. Normalizátori mu určili pracovnú pozíciu v Múzeu Slovenskej republiky rád v Prešove. Po rozličných peripetiách a za pomoci

Profesor Imrich SEDLÁK patrili k najvýraznejším osobnostiam Matice slovenskej.

Vladimíra Mináča napokon v roku 1976 zakotvil v Matici v Martine, ktorej ostal verný do posledných dní svojho plodného života. V roku 1994 ho prezident SR M. Kováč vymenoval za univerzitného profesora v odbore dejiny slovenskej literatúry. Súbežne ako vedúci pracovník MS v Martine pôsobil v rokoch 1998 až 2005 aj v pozícii vedúceho Katedry slovakistiky na Filologickej fakulte Univerzity M. Bela v Banskej Bystrici, zastával i akademickú funkciu jej prodekanu.

Neraz spleťtité a zložité životné osudy, prehry i zadosťučinenia I. Sedláka do najmenších detailov osvetľuje jeho autobiografická kniha Päťdesiat rokov v slovenskom národnom živote – od spomienok k prameňom (2011). Životná dráha a tvorivé aktivity I. Sedláka sa uzavreli 2. októbra 2016 v Martine, kde ho pochovali na Národnom cintoríne.

■ ROZMERNÉ DIELO

Po viacerých štúdiách a monografiách I. Sedlák vzbudil pozornosť syntetickým dielom Strieborný vek 1 – 2 (1970) o literárnych i širších kultúrnych pohyboch na východnom Slovensku v období národného obrozenia, klasicizmu a romantizmu. K problematike bernolákovského a štúrovského hnutia vo východoslovenskom priestore sa nanovo vrátil v syntéze V letokruhoch národa (1997), na ktorú kontinuálne nadviazala kniha V čierťaziacich búrok (2001) o národno-integračných procesoch v rokoch 1848 až 1918, pričom osvetlenie literárnych dejín východného Slovenska z rokov 1918 až 1938 zavŕšila publikácia Svitanie na východe (2008). Napokon táto voľná trilógia (871 strán) vyšla pod spoločným názvom Východné Slovensko v letokruhoch národa (2012). Medzi jeho monumentálne a ďalšie najvýznamnejšie vedecké a edičné počiny vôbec patrí vydanie rozsiahlych (1 381 strán) tzv. matičných Dejín slovenskej literatúry 1 – 2 (2009). Na tejto rozmernej literárno-historickej syntéze participoval ako jej iniciátor, zostavovateľ a vedúci autorského kolektívu vyše desiatky erudovaných tvorcov.

■ ORGANIZÁTORSKÁ PRÁCA

Imrich Sedlák ako literárny vedec, kultúrny historik a múzejník, orientujúci sa na východoslovenskú problematiku, výrazne zasiahol do organizovania vedeckého a edičného života na východnom Slovensku. V roku 1959 na jeho podnet začali vychádzať Nové obzory s podtitulom Spoločenskovedný zborník

východného Slovenska, okolo ktorého sústredil erudovaný autorský kolektív. V rokoch 1959 až 1972 zredigoval jeho šesťnásť ročníkov (celkovo vyšlo tridsaťjeden ročníkov). Popri východnom Slovensku, najmä Šariši a Prešove, sa druhým domovom I. Sedláka stala turčianska dedinka Belá, kde našiel v zátiši vlastnej chalúčky tvorivý pokoj pre svoju ďalšiu vedeckú a publikačnú prácu. Čo sa týka tejto lokality, bol zostavovateľom, vedúcim autorského kolektívu a spoluautorom rozsiahlej (565 strán) monografie obce Belá-Dulice (2006).

Imrich Sedlák po stredoškolských začiatkoch celé desaťročie pôsobil na Katedre slovenského jazyka a literatúry Filozofickej fakulty Univerzity P.

na demokratických a reformných princípoch. Za túto činnosť ho po nástupe normalizácie začali v decembri 1970 trestne stíhať za údajné „hanobenie republiky a jej predstaviteľov“, za čo mu bol v zinscenovanom politickom procese 2. júla 1971 Okresným súdom v Martine vymieraný šesťmesačný podmienený trest a vysoká finančná pokuta. V januári 1990 po rehabilitácii I. Sedláka minister kultúry SR L. Chudík vymenoval za prvého ponovembrového správcu MS, potom od roka 1992 v inštitucionálnom matičnom organizme zastával ďalšie dôležité funkcie: vedecký tajomník, riaditeľ Slovenského národného literárneho múzea, riaditeľ Pamätníka národnej kultúry, riaditeľ Slovenského literárneho ústavu a i. Pripravil scenár výstavy Matica slovenská 1863 – 1968 – 2008 (2008), oživil vydávanie Zborníka MS (2010) a napokon zostavil i zredigoval antológiu vedeckých prác Slovakistika 1 – 2 (2012 – 2013). Imrich Sedlák sa po roku 1989 s vervou angažoval aj v spolkovom matičnom hnutí, bol dlhoročným predsedom MO MS v Martine a rovnako dlhoročným členom celoslovenského výboru MS.

■ MÚZEJNÍCKA ČINNOSŤ

Už na strednej škole I. Sedlák spolupracoval s Vlastivedným múzeom v Prešove, od mladosti sa venoval výskumu a prezentácii kultúrnych a literárnych tradícií východného Slovenska. V oblasti literárneho múzejníctva sa prezentoval viacerými výstavami a prípravou stálej expozície Pamätnej izby J. Záborského v Župčanoch. Zostavil jubilejnú publikáciu 60. rokov Šarišského múzea v Bardejove. V roku 1971 v období nástupu normalizácie sa z politických dôvodov stal odborným pracovníkom Múzea Slovenskej republiky rád v Prešove. Po prechode do MS v Martine od roka 1976 pracoval na úseku literárneho múzejníctva, kde sa prioritne orientoval na prípravu scenára stálej expozície Slovenského národného literárneho múzea v Martine. Popri tejto ťažiskovej práci participoval na vzniku Múzea slovensko-slovanských vzťahov A. S. Puškina v Brodzanoch, súčasne spolupracoval na vybudovaní expozície Múzea L. Štúra v Modre. Popri týchto činnostiach sa I. Sedlák podieľal na realizácii viacerých literárnych múzeí slovenských spisovateľov a autorsky pripravoval sprievodcov po ich expozíciách. V oblasti teoretického výskumu zostavil a zredigoval štrnásť ročníkov zborníka Literárno-múzejný letopis (1977 – 1999). Podieľal sa na obnovení Muzeálnej slovenskej spoločnosti, od roka 1993 bol jej prvým predsedom a v rokoch 1994 až 2000 zostavovateľom i výkonným redaktorom Časopisu i Zborníka Muzeálnej slovenskej spoločnosti.

■ ODDANÝ MATIČIAR

Od polovice šesťdesiatych rokov 20. storočia sa I. Sedlák zameriaval na organizovanie matičného hnutia na východnom Slovensku a zaslúžil sa o vznik mnohých miestnych odborov. Medzi nimi ako jeden z prvých bol v roku 1968 založený MO MS v Prešove, pričom ho zvolili za jeho predsedu; predsedal aj okresnému i oblastnému výboru matičiarov. Na Valnom zhromaždení MS 10. augusta 1968 v Martine sa I. Sedlák stal matičným podpredsedom a následne v Prešove zriadil sekretariát MS, ktorý koordinoval činnosť miestnych odborov vo východoslovenskej oblasti. Na začiatku okupácie Československa vojskami Varšavskej zmluvy koncom augusta 1968 pôsobil I. Sedlák v matičnom ústredí v Martine, kde redigoval ilegálne vydávané Národné noviny a zabezpečoval celý chod MS, ktorá vďaka nemu naďalej pracovala

■ VÝZNAMNÁ ANGAŽOVANOSŤ

Pri pripomenutí nedožitého deväťdesiateho výročia narodenia prof. I. Sedláka treba konštatovať, že šesťdesiat rokov sa výrazne angažoval v slovenskom literárnom, kultúrnom a národnom živote. Keď sme už pri číslach, nemožno nespomenúť, že I. Sedlák je autorom 28 monografií, vyše 100 vedeckých štúdií, že zostavil okolo 50 syntetických prác a zborníkov, že pripravil 30 múzejných expozícií a výstav a aj organizoval rovnaký počet vedeckých konferencií.

MATIČNÉ DEPEŠE

DOTYKY S GEŠPEROM

Dvojmesačník pre mladú literatúru a umenie Dotyky z vydavateľstva Spolku slovenských spisovateľov prináša v čísle 3. a 4. /2022, ktoré vyšlo s malým časovým meškaním, rozsiahly rozhovor s predsedom Matice slovenskej JUDr. Mariánom Gešperom. Je v ňom nielen sumár rozsiahlej činnosti Matice slovenskej, ale aj informácie o literárno-publicistickej tvorbe predsedu MS.

OSLAVY VZNIKU REPUBLIKY

V zaplnenej veľkej sále Domu MS v Liptovskom Mikuláši si tamojší matičiari minulý mesiac na Slávnostnom večere v dôstojnej atmosfére pripomenuli tridsiate výročie vzniku samostatnej Slovenskej republiky. Matičný spevokol SENIOR na úvod zaspieval štátnu hymnu a predseda KR MS Žilinského samosprávneho kraja Milan Stomko zarecitoval báseň Milan Lackovej-Zory Svit slobody. Druhý podpredseda MS riaditeľ Domu MS Marek Nemec potom privítal vzácných hostí z vedenia mesta, zástupcov spoločenských organizácií, matičných predstaviteľov z družobných organizácií aj predsedu MO MS v Liptovskom Mikuláši Ferdinanda Chovanca, ktorý predniesol slávnostný prejav. Po ňom premieli dokumentárny film liptovského amatérskeho filmára Dušana Kutnára, ktorý autenticky priblížil udalosti z prvého januára 1993 na Námestí osloboditeľov v Liptovskom Mikuláši. Napokon zaznela hymnická pieseň Kto za pravdu horí.

OSLOBODENIE PREŠOVA

Vojaci Červenej armády pod velením pplk. A. P. Fokina, ktorí patrili k 320. gardovému pluku 4. ukrajinského frontu, vstúpili do metropoly Šariša 19. januára 1945 nasledované jednotkami I. čsl. armádneho zboru. Tým po oslobodení prepožičali čestné pomenovanie „Prešovské“. Tieto historické skutočnosti si 19. 1. 2023 spoločne s predstaviteľmi Mesta Prešov, SZPB, PSK i so zástupcami ďalších organizácií a inštitúcií pripomenuli na pietnom akte položenia vencov k pamätníku Červenej armády na Hlavnej ulici v Prešove. Oslobodenie mesta sa udialo bez boja, nepadol takmer jediný výstrel, keďže nemecké vojská krátko predtým ustúpili smerom na Levoču. Túto radostnú zvesť oznámilo poukryvňavým obyvateľom zvonenie zvonov. Červenoarmeji potom postupovali smerom na Sabinov a jednotky I. čsl. armádneho zboru na Branisko.

SPEVAVÁ JUBILANTKA

Máriu Tomášovú, rod. Tančákovú (nar. 1948 Mrázovce, okr. Stropkov), milovnícu folklóru poznajú z účinkovania vo FS Železiar, v zbere Lýra, neskôr vo FS Strojár, v ukrajinskom zbere Karpaty a v ženskej speváckej skupine Krasňanka. Takmer tridsaťštyri rokov bola členka Katedrálného zboru sv. Cyrila a Metoda v Košiciach. Jej srdcovkou však ostáva ženská spevácka skupina Matičiarky, ktorej členkou je od roka 2012 a vtedy sa stala aj členkou MO MS v Košiciach, kde pôsobí ako tajomníčka vo výbore základnej organizácie regionalistiky MS. Od roka 2019 je držiteľka Čestného uznania za dlhoročnú činnosť v Matici slovenskej. Dlhé roky sa angažuje aj v činnosti ZO SZPB Košice-Juh a o jej aktivitách informuje širokú verejnosť ako dopisovateľka časopisu Bojovník a v miestnom informačnom spravodajcovi Južan. K nedávnomu životnému jubileu jej želáme všetko najlepšie a pevné zdravie.

Prípravuje Emil SEMANCO

OČAMI MATIČIARA

Niekoľkoročné úsilie valčianskych matičiárov sa naplnilo. Po stavebnej úprave obecných priestorov mohli inštalovať expozíciu miestneho múzea zameranú na životné podmienky predkov. Exponáty, ktoré zbierali a pripravovali niekoľko rokov, rozmiestnili do dvoch tematických častí – domácnosť gazdinej (kuchyňa) a hospodárska časť gazdu. V kuchyni umiestnili predmety dennej potreby zhruba spred osemdesiatich rokov. V prístrešku zhromaždili zas predmety gazdovského dvora. Pripravujú ešte uloženie mláťačky a ďalšieho inventára, s ktorým narábal hospodár. Expozíciu slávnostne sprístupnili pre verejnosť pri príležitosti spomienky na SNP 28. augusta 2022 ako Gazdovský dom. Trvale pracujú na dopĺňovaní expozície v spolupráci s občanmi.

Trojkráľová vysviacka

Čestný hosť Zorka Zuberová Minťalová – etnografická SNM v Martine, na otvorení kladne ohodnotila úsilie miestnych matičiárov, zvlášť predsedu MO Jána Lučana, pri zachovaní tradícií v obci. Podobne pozitívne hodnotila ich počin aj starostka obce.

Ako sa na kresťanskú domácnosť patrí, v období sviatku Zjavenia Pána je zvykom požehňvanie príbytkov. Súčasťou obožnosti je aj tradičný trojkráľový nápis G+M+B na zárubňu dverí. Tak si veriaci vyprosovali požehnanie na nasledujúci rok. Príslušný obrad vo valčianskom Gazdovskom dome po prvý raz vykonal miestny kňaz Štefan Barilla v prítomnosti starostu obce Ing. Štefana Keltoša, matičiárov a členiek MO SČK. Obrad pripravili miestni matičiári a členky MO SČK. Pri tejto príležitosti si nový starosta obce a pán farár spolu s ostatnými prezreli expozíciu múzea a zapísali sa do návštevných kníh.

Jaromír MERIAC

Spomienka na oslobodenie Košíc od nemeckého nacizmu a maďarského fašizmu

Pietny akt na Námestí osloboditeľov v metropole východu

Martina MATEČKOVÁ a Peter SCHVANTNER – Foto: Martin HAJNÍK

Tohtoročný 19. január v Košiciach sa niesol v duchu spomienky na 78. výročie oslobodenia Košíc spod nemeckej nacistickej i maďarskej nyilašovskej okupácie. Na Námestí osloboditeľov pri pamätníkoch venovaných oslobodeniu a neznámemu vojakovi horel od rána večný oheň. V tomto roku na základe rozhodnutia Mesta Košice nebol ako pominulé roky spoločný akt kladenia vencov, ale rôzne organizácie si tento dôležitý míľnik slovenskej a košickej histórie s celosvetovým dosahom uctili samostatne počas celého dňa. Základná organizácia Slovenského zväzu protifašistických bojovníkov a matičná delegácia pod vedením predsedu Matice slovenskej Mariána Gešpera si spoločným pietnym aktom kladenia vencov a kytic pripomenuli túto udalosť v popoludňajších hodinách.

Oslobodeniu Košíc predchádzali krvavé udalosti, ktoré v Košiciach i v okolí páchali príslušníci maďarskej Strany šípových krížov – nyilašovci, ktorí sa dostali k moci v októbri 1944 a odporcov ich krutovlády sa usilovali zastrašiť represáliami. Piateho januára 1945 na Hlavnej ulici verejne popravili dvanásť väzňov. Masové vraždy vykonávali aj v Čermelskom údolí a v okolí, na viacerých miestach pri Hornáde, pri Gajdových kúpeľoch, v lese Chválabohu, neďaleko Mlynskej ulice a na mnohých ďalších miestach. Vyvrcholením besnenia nyilašovcov bolo zavraždenie sedemnástich odporcov fašizmu neďaleko Ťahanovského tunela, a to iba dva dni pred príchodom jednotiek sovietskej armády, ktorá urobila koniec krvavým výčinom a prinavrátila mesto k Slovensku.

Po kladení vencov pri hlavnom pamätníku z Námestia osloboditeľov sa matičiari a členovia SZPB presunuli do Mestského parku pri železničnej stanici k pamätníku gen. I. J. Petrova, ktorý velil sovietskym jednotkám 318. novorossijskej horskej streleckej divízie a 237. píjatinjskej streleckej divízie 18. armády IV.

Predseda MS s delegáciou si pripomenuli oslobodenie Košíc Sovietskou armádou.

ukrajinského frontu, ktoré v skorých ranných hodinách 19. januára 1945 vstúpili do metropoly východu. Po položení kytic kvetov predniesli príhovory podpredseda ZO Slovenského zväzu protifašistických bojovníkov Ján Dianiška a predseda Matice slovenskej Marián Gešper.

Matica slovenská si deň predtým 18. januára 2023 pripomenula aj oslobodenie mesta Vranov nad Topľou.

Udialo sa tak za prítomnosti zástupcov mesta, Matice slovenskej, štátnej správy a ďalších spoločenských organizácií. Vo Vranove nad Topľou sa nachádzajú v centre mesta vedľa seba pamätníky oslobodenia z rokov 1919 a 1945.

Pamätník oslobodenia spod maďarskej správy v roku 1919 dala na sté výročie osadiť práve Matica slovenská v roku 2019.

Predseda Matice slovenskej Mariána GEŠPERA privítali v Sabinove

Hľadali možnosti na prehĺbenie spolupráce v Šariši

Juraj VRÁBEL

Predseda Matice slovenskej Marián Gešper spoločne s riaditeľom Členského ústredia MS Martinom Hajníkom navštívili koncom januára mesto Sabinov. Návšteva nadväzovala na minuloročné matičné a mestské podujatie venované bratom Bohuslavovi a Bohumilovi Nosákovcom, významným štúrovským činovníkom, ktorí pôsobili v Sabinove v druhej polovici 19. storočia.

Predstavitelia národnej inštitúcie sa oboznámili s dejinami Sabinova, pričom M. Gešper vyzdvihol významnú účasť Sabinovčanov v štúrovskom národnom hnutí v revolučnom roku 1848. Hostia si so záujmom prezreli aj stálu expozíciu diel sabinovského rodáka maliara Teodora Kostku-Csontváryho. Po prehliadke diskutovali s prednostom MsÚ Martinom Judičákom a s Jurajom Vráblom ml. o založení MO MS v Sabinove, čím by sa spolupráca s najstaršou kultúrnou ustanovizňou slovenského národa a mesta mohla zintenzívniť a prehĺbiť. Marián

Gešper sa potom stretol aj s primátorom mesta Michalom Repaským, ktorému odovzdal dar predsedu MS. Ďalšou zastávkou bolo MsKS, kde rokoval s riaditeľom Jozefom Váhovským a miestnej knižnici daroval knihy z produkcie Vydavateľstva Matice slovenskej, pričom obaja zhodne ocenili, že sabinovská knižnica je pomenovaná po štúrovskom národnom dejateľovi Bohuslavovi Nosákovci-Nezabudovovi. Po týchto vzácných chvíľach návšteva pokračovala ďalšími stretnutiami.

Ročné predplatné: 24,- €

Polročné predplatné: 12,- €

Štvrťročné predplatné: 6,- €

Objednávajte telefonicky:

043/ 3812 838 0918/ 904 925

emailom: snnredakcia@matica.sk

cez formulár:

https://snn.sk/redakcia/predplatne-2

poštou: Slovenské národné noviny,

P. Mudroňa 1, 036 01 Martin

platba predplatného na účet:

IBAN: SK28 7500 0000 0040 0786 8337

Variab. symbol: 821023

Do poznámky uveďte meno

a priezvisko odberateľa.

PREDPLATNÉ NA ROK 2023

ČITATEĽSKÁ SŤAŽ

V prvom tohtoročnom čísle SNN sme sa vrátili k pamiatke profesora Matúša Kučeru a pýtali sme sa v našej kvízovej otázke práve na neho. Bol to práve vedec a predstaviteľ historickej vedy, po skone ktorého naša medievalistika a národne orientovaná veda utrpeli veľkú stratu. Správne uviedli jeho meno títo naši vyžrebovaní čitatelia: Daniela Schmidtová, Dobrá Voda; Peter Košík, Kysucké Nové Mesto; Júlia Darmovičová, Banská Bystrica.

• Po koľkých rokoch od poslednej opravy sa v minulých mesiacoch uskutočnila renovácia bratislavskej dominanty Michalskej veže?

Svoje odpovede nám posielajte na známe redakčné kontakty našej administrátorky Ľubici Rišiaňovej do vyjdenia ďalšieho čísla 4 SNN.

(se)

PRIPOMÍNAME SI

11. februára

– pred šesťdesiatimi rokmi sa narodil filmový teoretik, vedec, kritik a vysokoškolský pedagóg Martin Ciel (1963), pedagóg VŠMU; zaoberá sa najmä semiotikou filmu a súčasnými filmovými teóriami aplikovateľnými na analýzu, jeho hlavnými knižnými prácami sú Film. Ilúzia a akcia (1992), Odborná reflexia filmu na Slovensku (1997)

12. februára

– pred šesťdesiatimi rokmi sa narodil atlét, skokan do výšky Ján Zvara (1963); získal bronzovú medailu na halových MS v atletike v roku 1987, osobný rekord 236 centimetrov

14. februára

– pred pätnástimi rokmi došlo u nás k územnej reorganizácii rímskokatolíckych diecéz a k zriadeniu Bratislavskej arcidiecézy a Žilinskej diecézy (2008)

– pred štyristopäťdesiatimi rokmi zomrel básnik Ján Silván (1493 – 1573), najvýznamnejší slovenský renesančný básnik, hudobník, kazateľ, najstarší slovenský duchovný lyrik; ide o prvé meno slovenských literárnych dejín, ktoré skutočne zažiarilo

16. februára

– pred stopäťdesiatimi rokmi zomrel kňaz, archeológ, geológ, mineralóg, paleontológ, historik, botanik a etnograf Andrej Kmeť (1841 – 1908); stelesňoval v sebe jednotu duchovného, vedeckého i osvetového činiteľa a nositeľa matičných ideí a úsilí, zakladateľ modernej slovenskej muzeológie, už ako študent vydal zbierku vianočných ľudových piesní, počas kňazskej činnosti zapisoval ľudové povesti a rozprávky

19. februára

– pred stopiatimi rokmi sa narodil spisovateľ literatúry faktu, etnograf, kultúrny historik František Kalesný (1918 – 2007); publikoval množstvo etnografických a muzeologických štúdií, zaoberal sa problematikou ľudovej umeleckej výroby, remesiel a vinohradníctva

– pred sedemdesiatimi rokmi sa narodil hokejový brankár a tréner Ján Filc (1953); ako tréner doviedol slovenskú reprezentáciu k striebriu na MS v Petrohrade (2000) a k zlatu na MS 2002 v Göteborgu

21. februára

– pred piatimi rokmi došlo v obci Veľká Mača k vražde investigatívneho novinára Jána Kuciaka a jeho priateľky Marty Kušnírovej (2018)

– pred stotridsiatimi piatimi rokmi zomrel spisovateľ, politik a organizátor kultúrneho života Jozef Miloslav Hurban (1817 – 1888), prvý predseda Slovenskej národnej rady; je spoluzakladateľom Matice slovenskej, Spolku Tatrin, zakladateľ nedeľných škôl a spolkom miernosti, časopisu Slovenské pohľady, člen spolku Vzájomnosť a autor životopisu Ľudovíta Štúra

23. februára

– pred osemdesiatimi piatimi rokmi sa narodil mím Milan Sládek (1938); na začiatku šesťdesiatych rokov stál pri zrode modernej slovenskej pantomimy, nadväzoval na tvorbu slávnych francúzskych mímov, ale veľmi rýchlo si vypracoval vlastný divadelný jazyk

– pred šesťdesiatimi piatimi rokmi sa narodil politik Pavol Paška (1958 – 2018); bol podpredsedom strany Smer – SD a bývalý predseda NR SR

Ludovít KUSAL